

PO MUZIEJAUS BURĖMIS

MUZIEJININKŲ DARBAI IR ĮVYKIŲ KRONIKA

2022/7

METRAŠTIS

PO MUZIEJAUS BURĖMIS

MUZIEJININKŲ DARBAI IR ĮVYKIŲ KRONIKA

2022/7
KLAIPĖDA

Leidėjas

Lietuvos jūrų muziejus

Tekstų autoriai:

Romualdas ADOMAVIČIUS

Dainius ELERTAS

Žygimantas GEČAS

Daumantas KIULKYS

Dr. Žilvinas KLEIVA

Prof. dr. Brigita KREIVINIENĖ

Laura LUPEIKAITĖ

Tadas POŠKYS

Dr. Artūras SKABEIKIS

Dr. Edvinas UBIS

Bibliografinė informacija pateikiama
Lietuvos integralios bibliotekų
informacinės sistemos (LIBIS) portale
ibiblioteka.lt

ISSN 2029-3593

© Lietuvos jūrų muziejus, 2022

© Tekstų autoriai, 2022

TURINYS

PRATARMĖ

IŠ PRAEITIES

- Daumantas KIULKYS. Su Klaipėda susijusių laivų avarijos ir katastrofos 1750–1800 m. „Lloyd's List“ duomenimis 8
- Dainius ELERTAS. Pirmojo choleros protrūkio Klaipėdoje 190 metų sukakčiai 29

DABARTIES PULSAS

- Dr. Artūras SKABEIKIS. Ausytosios medūzos (*Aurelia aurita*) biologija, ekologija ir veisimas laboratorinėmis sąlygomis 38
- Laura LUPEIKAITĖ, prof. dr. Brigita KREIVINIENĖ, dr. Žilvinas KLEIVA. Lietuvos jūrų muziejaus delfinariumo Juodosios jūros afalinų (*Tursiops truncatus ponticus*) aplinkos praturtinimui taikoma kognityvinė užduotis 45
- Dr. Artūras SKABEIKIS, Žygimantas GEČAS, Tadas POŠKYS. Sezoniniai dugninės ichtiofaunos pokyčiai Klaipėdos sąsiauryje 53
- Romualdas ADOMAVIČIUS. Nuo žagrės iki šturvalo. Jūrinė Lietuva 1900–1940. 2021 m. Lietuvos jūrų muziejuje atidarytos nuolatinės ekspozicijos pasakojimo įkandin 60
- Dr. Edvinas UBIS. Laivas-muziejus M52 „Sūduvis“. Žingsniai institucionalizuojant naujausiosios Lietuvos karinių pajėgų istorijos paminklą 68

EKSPONATAI PASAKOJA

- Romualdas ADOMAVIČIUS. Lietuvos jūrų muziejaus rinkinių papildymas 2020–2021 m. 76

Šių metų raktinis žodis – KŪRYBIŠKUMAS. Drąsiai galime sakyti, kad būtent kūrybiškumas drauge su užsidegimu ir ryžtu mums visiems leido šiemet Klaipėdos mieste atverti naują objektą – laivą-muziejų M52 „Sūduvis“. Šiame metraštyje dar visiškai šviežia Laivybos istorijos ir rinkinių paskaitos skyriaus vedėjo dr. Edvino Ubio papasakota istorija, su kokiais iššūkiais susidūrėme ir kokius nuotykius patyrėme įmuziejindami šį medinį karo laivą, atversdami visiškai naują laivo gyvenimo puslapį.

Muziejaus istorikai metraščio skiltyje „Iš praeities“ dalijasi savo atliktais tyrimais: Daumantas Kiulkys pateikia išvalgas apie su Klaipėda susijusių laivų avarijas ir katastrofas 1750–1800 m., išanalizavęs „Lloyd's List“ duomenis. Dainius Elertas tęsia praėjusiame metraščio numeryje pradėtą epidemijų tyrimą ir šiame pristato straipsnį, skirtą pirmojo choleros protrūkio Klaipėdoje 190 metų sukakčiai paminėti.

Kūrybiškumas yra ir muziejaus vykdomos mokslinės veiklos neatsiejama ašis. Tiek auginant medūzas akvariume, tiek kuriant naujus aplinkos praturtinimo elementus delfinariumo gyventojams – Juodosios jūros afaalinoms, be kūrybiško požiūrio ir nusiteikimo, nepavyktų pasiekti tokių rezultatų, kuriais dabar galime pasidalinti su jumis. Muziejaus akvariumo skyriaus specialistai dr. Artūras Skabeikis, Žygimantas Gečas ir Tadas Poškys pristato sezoninius dugninės ichtiofaunos pokyčius Klaipėdos sąsiauryje. Taip pat turime galimybę susipažinti su unikaliu medūzų auginimo Lietuvos jūrų muziejuje procesu, iššūkiais, kuriuos teko įveikti ir išradingais sprendimais, lėmusiais projekto sėkmę, kuriuos pristato akvariumo specialistas dr. Artūras Skabeikis. Delfinariumo specialistų komanda – dr. Žilvinas Kleiva, prof. dr. Brigita Kreivienienė ir vyr. biologė Laura Lupeikaitė – muziejuje besirūpinanti gyvūnų gerovės užtikrinimu, dalijasi sėkmingai įgyvendintu delfinų aplinkos praturtinimo projektu.

Muziejaus direktoriaus pavaduotojas-vyr. fondų saugotojas Romualdas Adomavičius kviečia žvilgtelėti į įdomiausius eksponatus, papildžiusius muziejaus rinkinius 2020-2021 metais. Taip pat pristato naujausią laivybos istorijos ekspoziciją „Nuo žagrės iki šturvalo. Jūrinė Lietuva 1900–1940. 2021 m. Lietuvos jūrų muziejuje atidarytos nuolatinės ekspozicijos pasakojimo įkandin“, kurią galite aplankyti muziejuje ir įsitikinti patys, kiek ten kūrybos. Ir įsikvėpti kurti patys!

Olga Žalienė

IŠ PRAEITIES

Su Klaipėda susijusių laivų avarijos ir katastrofos 1750–1800 m. „Lloyd's List“ duomenimis¹

Daumantas KIULKYS

Lietuvos jūrų muziejaus Laivybos istorijos ir rinkinių apskaitos skyriaus muziejininkas-istorikas

Jūra gali duoti, gali ir pasiimti. Nuo seniausių laikų, laivų katastrofos yra neat-siejama laivybos dalis. Sunki, liūdna, dažnesnė nei norėtuši.

Su Klaipėda susijusių laivų² katastrofos iki šiol yra mažai tyrinėta tema. Nors istorikai, remdamiesi rašytiniais šaltiniais ir povandeninės archeologijos duomenimis, tyrinėja laivybos nelaimių istoriją³, iki šiol neturime išsamesnio darbo, katalogavusio įvairių laikotarpių su Klaipėda susijusių laivų katastrofas ir avarijas. Tai susiję su negausiais, dažnai sunkiai prieinamais, rašytiniais šaltiniais bei nedideliu istorikų susidomėjimu šia tema.

Apie XVIII a. laivų katastrofas žinoma mažiausiai. Remiantis istoriniais duomenimis prof. V. Žulkaus sudarytoje laivų katastrofų suvestinėje⁴, neaprašytas nei vienas atvejis iš XVIII a. Tai neįprasta, nes būtent XVIII a., dėl išaugusios prekybos mediena⁵, Klaipėdos uoste suintensyvėjo laivų eismas. Daugiau laivų – daugiau ir katastrofų.

Norint sužinoti apie šio laikotarpio laivų katastrofas reikia ieškoti naujų, iki šiol netyrinėtų šaltinių. Vienas tokių – Londone 1734 m.

pradėtas leisti periodinis leidinys „Lloyd's List“.

Šios publikacijos tikslas – paskelbti su Klaipėda susijusių laivų katastrofas, surastas leidinio „Lloyd's List“ numeriuose iki 1800 m.

Trumpai apie „Lloyd's List“

„Lloyd's List“ – vienas seniausių iki šiol gyvuojančių periodinių leidinių pasaulyje. Pirmasis leidinio numeris dienos šviesą išvydo dar 1734 metais Londone. Jo idėjos autoriumi ir įgyvendintoju laikomas Thomas Jemsonas, vienas iš tuometinių Lloydo kavinės savininkų. Lloydo kavinė⁶, kurią XVII a. pabaigoje⁷ įkūrė Edwardas Lloydas (1648–1713), tuo metu jau buvo viena populiariausių pirklių, draudimo agentų ir laivų savininkų susitikimo vietų Londone. Prie kavos puodelio susėdę vyrai joje aptardavo laivybos reikalus, sudarydavo prekybos sandorius, apdrausdavo laivus ir krovinius, dalindavosi naujienomis bei gandai. Kavinėje taip pat vykdavo laivų ir jų dalių aukcionai⁸.

Viena iš Lloydo kavinės populiarumo priežasčių buvo į ją plūstantis laivybos naujienų ir gandų srautas. Nuolatiniai kavinės lankytojai

¹Straipsnio parengimą finansavo Lietuvos kultūros taryba.

²Ši kategorija apima: a) klaipėdiečių laivus, b) katastrofą patyrusius laivus, kurių kelionės tikslas buvo Klaipėda arba kurie plaukė iš Klaipėdos į kitą uostą, c) visus kitus laivus, nuskendusius arba patyrusius avariją netoli Klaipėdos.

³Pvz.: ŽULKUS, Vladas. Shipwrecks off the coast of Lithuania. *Archaeologia Baltica*, T. 14. Klaipėda, 2010, p. 28–46.; ADOMAVIČIUS, Romaldas. Garlaivis „Šiauliai“ ir jo įgulos likimas. *Po muziejaus burėmis*, Nr. 1. Klaipėda, 2010, p. 46–52.

⁴ŽULKUS, Vladas. Shipwrecks off the coast of Lithuania. *Archaeologia Baltica*, T. 14. Klaipėda, 2010, p. 28–32.

⁵ADOMAVIČIUS, Romaldas. Apie Klaipėdą, pirklių ir jūrininkų miestą, ir laikotarpį, kai burlaiviais buvo galima pereiti į Smiltynę nesušlapus kojų. *Laivai ir jūrininkai* (3-oji laida). Vilnius, 2014, p. 147.

⁶XVII–XVIII a. Anglijoje privatūs biurai ir kontoros dar beveik neegzistavo. Savo verslo ir prekybos reikalus vyrai aptardavo nuo XVII a. vidurio greitai išpopuliarėjusiose kavinėse.

⁷Vienur įkūrimo data nurodoma 1686 m. (MARCUS, Geoffrey Jules. *Heart of Oak: A Survey of British Sea Power in the Georgian Era*. London, 1975, p. 193), kitur – 1688 m. (WATSON, Nigel. *Lloyd's Register: 250 years of service*. London, 2010, p. 10).

⁸CAMERON, Alan, FARNDON, Roy. *Lloyd's List: 250th anniversary special supplement*. Colchester, 1984, p. 5, 6; WATSON, Nigel. *Lloyd's Register: 250 years of service*. London, 2010, p. 10, 11.

dalinosi savo asmeniniais kanalais gauta informacija, o nuo XVIII a. pradžios apmokami korespondentai iš pagrindinių Britanijos ir Airijos uostų siuntė žinias apie atvykusius, išvykusius ir nuskendusius laivus⁹.

Greitai auganti jūrinė prekyba XVII–XVIII a. prad. lėmė vis didesni tokios informacijos kiekį. Pradžioje lapai su naujienomis buvo tiesiog kabinami ant lentos arba juos garsiai perskaitydavo kavinės padavėjai. Tačiau laikui bėgant, tokia informacijos pateikimo forma tapo nepatogi. Apdorotas žinias reikėjo pateikti patogesne, lengvai prieinama forma, t.y. kaip spausdintą leidinį. Nors iki tol buvo keletas bandymų, būtent T. Jemsonas sėkmingai suorganizavo specializuoto laivybos naujienų laikraščio sukūrimą ir išleidimą 1734 m.¹⁰

Leidinyje buvo pateikiami valiutų kursai, akcijų kainos, laivų judėjimo informacija bei kitos laivybos naujienos. Pradžioje leidinį sudarė vos vienas lapas, vėliau – apimtis augo iki keturių ir daugiau puslapių. Leidinys popierinėje formoje leistas iki 2013 m., kuomet pilnai persikėlė į elektroninę erdvę ir tapo kas valandą atnaujinama duomenų baze.

Laivų katastrofų ir avarijų sąrašas

Atliekant paiešką buvo peržiūrėti ankstyviausi išlikę, suskaitmeninti ir nemokamose interneto bibliotekose patalpinti „Lloyd's List“ numeriai iki 1800 m. imtinai¹¹. Iš viso patikrinta 10 798 puslapių, juose rasti 199 įrašai apie su Klaipėda susijusių laivų katastrofas ir avarijas. Į šį sąrašą neįtrauktos smulkios laivų avarijos bei, su kaperių veikla susiję, incidentai.

Įvykių aprašymai parengti pagal „Lloyd's List“ numeriuose išspausdintas žinutes, esant galimybei – papildyti informacija iš laivų registro „Lloyd's Register“ ir Zundo mokesčių registro knygu¹².

Remiantis Zundo mokesčių registro knygomis, įvykių aprašymai papildyti šia informacija: kapitono vardu, Zundo sąsiaurio kirtimo data, gabento krovinio rūšimi.

Laivų registro „Lloyd's Register“ knygos suteikė papildomų duomenų apie laivo tipą, techninius duomenis, statybos vietą ir metus. Laivo išbraukimas iš registro leido patikslinti ar laivas per avariją buvo prarastas, ar jį pavyko išgelbėti. Panaudojus „Lloyd's Register“ duomenis, išnašoje nurodytas laivo numeris ir registro metai.

Laivų pavadinimai nurodyti didžiosiomis raidėmis, kapitonų pavardės – originalo forma, jų nelietuvinant. Vietovardžiai pateikti lietuvių kalba remiantis Valstybinės lietuvių kalbos komisijos sudarytu pasaulio vietovardžių žodynu¹³. Vietovardžiai, kurių nepavyko identifikuoti, nurodyti taip, kaip buvo parašyti „Lloyd's List“, paryškinant kursyvu. Šaltinyje dažnai nurodytas terminas Memel Bar verstas į dabartinį atitikmenį – Kuršių neriją.

Aprašymuose nurodytos laivo praradimo ar avarijos priežastys: nuskendimas atviroje jūroje, sudužimas, užplaukimas ant seklumos, išmetimas ant kranto, susidūrimas su kitu laivu, nuskendimas dėl ledo, gaisras. Nesant detalesnės informacijos apie įvykio priežastis, laivo praradimas apibūdintas terminu „prarastas“ (pagal šaltinyje nurodomą anglų k. atitikmenį *lost*).

⁹CAMERON, Alan, FARNDON, Roy. *Lloyd's List: 250th anniversary special supplement*. Colchester, 1984, p. 9.

¹⁰CAMERON, Alan, FARNDON, Roy. *Lloyd's List: 250th anniversary special supplement*. London, 1984, p. 5, 6.

¹¹Neperžiūrėti iki mūsų dienų neišlikę 1734–1740 m. ir nesuskaitmeninti 1742, 1743, 1745, 1746, 1754, 1756, 1759, 1778 m. numeriai. Suskaitmeninti „Lloyd's List“ tomiai nemokamai prieinami Google Books (www.books.google.com) ir Hathitrust (www.hathitrust.org) internetinėse bibliotekose.

¹²Zundo mokesčių registro knygu skaitmeniniai atvaizdai prieinami internetinėje duomenų bazėje www.soundtoll.nl Suskaitmenintos laivų registro „Lloyd's Register“ knygos prieinamos internetinėje svetainėje <https://hec.lrfoundation.org.uk/archive-library/lloyds-register-of-ships-online>.

¹³Pasaulio vietovardžiai. Internetinė duomenų bazė. – Vilnius: MELC, VLKK. Prieiga per internetą: <http://pasaulio-vardai.vlkk.lt>.

Prie Klaipėdos įvykusios laivų katastrofos

1765 m. rugsėjo pradžioje burlaivis FRANCIS (kpt. Gilbert Blair), pakrautas balastu, išplaukė iš Portsmuto į Klaipėdą. Rugsėjo 10 d. kirto Zundo sąsiaurį, o 15 d. buvo išmestas į krantą Klaipėdos sąsiauryje¹⁴. Vėlesniuose Zundo mokesčių registre įrašuose kapitono vardas nebesutinkamas, taigi jis greičiausiai nuskendo.

1770 m. balandžio pradžioje burlaivis HOPE (kpt. John Hurry), pakrautas balastu, išplaukė iš Jarmuto į Klaipėdą. Balandžio 14 d. kirto Zundo sąsiaurį ir mėnesio antroje pusėje buvo prarastas prie Kuršių nerijos¹⁵. Kad laivas tikrai buvo prarastas, rodo Zundo mokesčių registras, kuriame neužfiksuotas laivo grįžimas į Angliją. Pats John Hurry galbūt išgyveno, nes nuo 1771 m. Zundo mokesčių registre fiksuojama, kaip kapitonas šiuo vardu ir pavarde vėl plaukioja į rytinius Baltijos jūros uostus.

1770 m. (tikriausiai pavasarį) burlaivis FREEDOM (kpt. Tyler) buvo prarastas prie Kuršių nerijos¹⁶.

1771 m. rugsėjį burlaivis SPEEDWELL (kpt. Richard Gardner), pakrautas balastu, išplaukė iš Boraustauneso į Rygą. Spalio 4 d. kirto Zundo sąsiaurį ir vėliau, plaukdamas kelionės tikslo link, buvo prarastas netoli Klaipėdos¹⁷. Vėlesnėse Zundo mokesčių registro knygoose kapitono vardas nebesutinkamas, taigi jis greičiausiai žuvo

nelaimės metu.

1773 m. spalio mėn. SOUTHAMPTON (kpt. John Anderson), pakrautas balastu, išplaukė iš Halo į Klaipėdą. Spalio 23 d. kirto Zundo sąsiaurį. Artėdamas prie kelionės tikslo buvo prarastas maždaug 15 jūrmylių (28 kilometrų) atstumu į pietus nuo Klaipėdos. Įgula išsigelbėjo, o kapitonas nuo 1775 m. toliau tęsė plaukiojimą iš Halo į Klaipėdos ir Rygos uostus¹⁸.

SOUTHAMPTON – pilno apiburinio, vieno denio, 300 tonų vandentalpos laivas, 1765 m. pastatytas Sankt Peterburge¹⁹.

1773 m. (tikriausiai rudenį) burlaivis JOHAND LUNDSTROM, plaukęs iš Stokholmo į Liepoją, buvo prarastas netoli Klaipėdos²⁰.

1775 m. birželį burlaivis UNITY (kpt. Henry Stonehouse), pakrautas balastu, išplaukė iš Londono į Klaipėdą. Birželio 23 d. kirto Zundo sąsiaurį ir artėdamas link Klaipėdos buvo prarastas prie Kuršių nerijos²¹. UNITY – pilno apiburinio, vieno denio, 300 tonų vandentalpos laivas, 1740 m. pastatytas Vitbyje²².

1776 m. kovą britų burlaivis BROTHERLY LOVE (kpt. Christopher Swales), pakrautas balastu, išplaukė iš Vitbio į Klaipėdą. Kovo 31 d. kirto Zundo sąsiaurį ir balandžio pradžioje buvo išmestas į krantą prie Klaipėdos²³.

1776 m. spalio 11–12 d., pučiant stipriam vėjui, prie Klaipėdos į krantą buvo išmesti du anglų

¹⁴LL, 1765-09-06 (Nr. 3093), p. 2; LL, 1765-10-11 (Nr. 3103), p. 2; ZMR įrašas Nr. 395553. Prieiga per internetą: <http://dietch.soundtoll.nl/public/advanced.php?id=395553>

¹⁵LL, 1770-05-08 (Nr. 3573), p. 2; ZMR įrašas Nr. 238798. Prieiga per internetą: <http://dietch.soundtoll.nl/public/advanced.php?id=238798>

¹⁶LL, 1770-05-08 (Nr. 3573), p. 2.

¹⁷NLL, 1771-11-26 (Nr. 279), p. 2.

¹⁸NLL, 1773-11-19 (Nr. 486), p. 2; ZMR įrašas Nr. 278019. Prieiga per internetą: <http://dietch.soundtoll.nl/public/advanced.php?id=278019>

¹⁹S318, LR, 1768.

²⁰NLL, 1773-11-30 (Nr. 489), p. 2.

²¹NLL, 1775-08-08 (Nr. 665), p. 2; Zundo mokesčių registro įrašas Nr. 1644374. Prieiga per internetą: <http://dietch.soundtoll.nl/public/advanced.php?id=1644374>

²²U60, LR, 1768.

²³NLL, 1776-04-16 (Nr. 737), p. 2; ZMR įrašas Nr. 1654883. Prieiga per internetą: <http://dietch.soundtoll.nl/public/advanced.php?id=1654883>

laivai: CONCORD (kpt. James Johnson), plaukęs iš Liverpulio į Klaipėdą su balastu, ir brigas ALLERTON (kpt. John Wood), plaukęs iš Liverpulio į Klaipėdą su balastu²⁴, du ar trys olandų laivai ir vienas vokiečių laivas iš Ščecino. Dar vienas olandų laivas buvo visiškai prarastas²⁵.

Pilno apiburinio laivą CONCORD pavyko išgelbėti, nes jo įrašas išliko vėlesnių metų Lloydo registre²⁶, o brigas ALLERTON²⁷ buvo prarastas²⁸. Kitų laivų likimas neaiškus.

1777 m. pavasarį burlaivis CITY OF LONDON (kpt. John McFadzean), plaukęs iš Londono į Klaipėdą su balastu, ir dar trys ar keturi laivai buvo prarasti prie Kuršių nerijos²⁹.

1777 m. pavasarį prie Klaipėdos buvo prarasti 9 burlaiviai: APOLLO (kpt. Thomas Robinson), plaukęs iš Londono į Klaipėdą su balastu³⁰; pilno apiburinio CAROLINA (kpt. Constable Saunders), plaukęs iš Londono į Sankt Peterburgą su balastu³¹; šniava SPENCER (kpt. Jacob Hudson), plaukusi iš Londono į Klaipėdą su balastu³²; TWO BROTHERS (kpt. Falconer), 1 švedų laivas ir dar 4 laivai nenurodytais pavadinimais³³.

1777 m. (tikriausiai pavasarį) burlaivis BETSEY (kpt. Miller) buvo prarastas prie Klaipėdos³⁴.

1777 m. (tikriausiai rudenį) burlaiviai MARY (kpt. William Horncastle), plaukęs iš Halo į Klaipėdą su balastu³⁵, ir TWO BROTHERS (kpt. Kidd) iš Niu Heiveno buvo prarasti prie Klaipėdos³⁶.

1777 m. (tikriausiai rudenį) burlaivis LILY (kpt. Robert Angus), plaukęs iš Ostendės į Klaipėdą su balastu, buvo visiškai prarastas prie Kuršių nerijos. Įgula išsigelbėjo³⁷.

LILY – pilno apiburinio laivas, vieno denio, 200 t vandentalpos, pastatytas 1767 m. Amerikoje³⁸.

1782 m. gruodį prūsų (galbūt klaipėdiečių) burlaivis BERNSTEEN BRUCH (kpt. Christian Haubusch) su balastu išplaukė iš Londono į Klaipėdą. Gruodžio 20 d. kirto Zundo sąsiaurį ir, artėdamas link Klaipėdos, sudužo prie Kuršių nerijos³⁹.

1784 m. liepos 18 d. burlaivis HANNAH (kpt. Ayrson), plaukęs iš Londono į Klaipėdą, didelės audros metu buvo išmestas ant kranto netoli Klaipėdos⁴⁰.

1784 m. liepos pabaigoje ar rugpjūčio pradžioje anglų burlaivis KENT (kpt. Robert Fairclough) išplaukė iš Liverpulio į Klaipėdą su druskos

²⁴ZMR įrašas Nr. 179413. Prieiga per internetą: <http://dietch.soundtoll.nl/public/advanced.php?id=179413>

²⁵NLL, 1776-11-08 (Nr. 796), p. 2; ZMR įrašas Nr. 179407. Prieiga per internetą: <http://dietch.soundtoll.nl/public/advanced.php?id=179407>

²⁶B300, LR, 1778; B288, LR, 1779.

²⁷B137, LR, 1776.

²⁸NLL, 1776-11-12 (Nr. 797), p. 2.

²⁹NLL, 1777-05-16 (Nr. 850), p. 2; ZMR įrašas Nr. 20113 Prieiga per internetą <http://dietch.soundtoll.nl/public/advanced.php?id=201134>

³⁰ZMR įrašas Nr. 197608. Prieiga per internetą: <http://dietch.soundtoll.nl/public/advanced.php?id=197608>

³¹ZMR įrašas Nr. 208038. Prieiga per internetą: <http://dietch.soundtoll.nl/public/advanced.php?id=208038>; C34, LR, 1776.

³²ZMR įrašas Nr. 203750. Prieiga per internetą: <http://dietch.soundtoll.nl/public/advanced.php?id=203750>; S347, LR, 1776.

³³NLL, 1777-06-06 (Nr. 856), p. 2.

³⁴NLL, 1777-06-10 (Nr. 857), p. 2.

³⁵ZMR įrašas Nr. 202108. Prieiga per internetą: <http://dietch.soundtoll.nl/public/advanced.php?id=202108>

³⁶NLL, 1777-10-14 (Nr. 893), p. 2.

³⁷NLL, 1777-10-31 (Nr. 898), p. 2; ZMR įrašas Nr. 203063. Prieiga per internetą: <http://dietch.soundtoll.nl/public/advanced.php?id=203063>

³⁸L418, LR, 1776.

³⁹NLL, 1783-01-21 (Nr. 1433), p. 1; ZMR įrašas Nr. 152980. Prieiga per internetą: <http://dietch.soundtoll.nl/public/advanced.php?id=152980>

⁴⁰NLL, 1784-08-10 (Nr. 1593), p. 1.

kroviniu. Rugsjūčio 9 d. kirto Zundos sąsiaurį. Buvo prarastas prie Klaipėdos⁴¹.

KENT – pilno apiburinio laivas, 3 denių, 520 t vandentalpos, 1783 m. pastatytas Liverpulyje. 1784 m. Lloydo registre patvirtintas laivo praradimo faktas⁴².

1784 m. rudenį prie Klaipėdos buvo prarasti trys burlaiviai: QUEEN iš Liverpulio; NEPTUNE (kpt. Robert Spence), su balastu plaukęs iš Londono į Klaipėdą⁴³; INDUSTRY iš Halo. Dalį jų krovinio pavyko išgelbėti⁴⁴.

1785 m. balandžio–gegužės mėn. iš Lito į Klaipėdą su balastu atplaukusį burlaivį JENNY (kpt. Thomas Crawford) uoste suspaudė ledas ir šis nuskendo⁴⁵. Tiesa, vėliau laivą pavyko išgelbėti ir jis rugsjūčio mėn. išvyko į Litą su medienos kroviniu⁴⁶.

JENNY – šniavos tipo laivas, vieno denio, 240 t vandentalpos, pastatytas Olandijoje⁴⁷.

1785 m. rugsjūčio pabaigoje ar rugsėjį iš Aberdyno atplaukęs burlaivis CHRISTIAN (kpt. John McKenzie) sudegė Klaipėdoje⁴⁸.

1785 m. rudenį prie Klaipėdos į krantą buvo išmesti keli laivai⁴⁹.

1785 m. (tikriausiai rudenį) burlaivis MERCURY (kpt. Dawson) iš Liverpulio, su balastu plaukęs iš

Ščecino į Klaipėdą, buvo visiškai prarastas 4 jūrmilių atstumu nuo uosto (tikriausiai Klaipėdos)⁵⁰.

1787 m. rugsjūtį burlaivis BRITANNIA (kpt. Aekxander Morrison), pakrautas balastu, išplaukė iš Lito į Klaipėdą. Rugsjūčio 18 d. kirto Zundo sąsiaurį. Artėdamas link Klaipėdos, užplaukė ant seklumos Kuršių nerijoje⁵¹.

1787 m. (tikriausiai rudenį) burlaivis THOMAS AND RICHARD (kpt. Hall), plaukęs iš Peterburgo, prakiuro Baltijos jūroje ir pasuko Klaipėdos link, kur sudužo Kuršių nerijoje. Nuskendo kapitonas ir keturi įgulos nariai⁵².

1788 m. (tikriausiai pavasarį) burlaivis MARIA ELIZABETH (kpt. Stickling), plaukęs iš Ščecino į Klaipėdą, buvo išmestas į krantą Kuršių nerijoje ties Klaipėda⁵³. Laivo pavadinimas nebenurodytas 1790 m. Lloydo registre.

MARIA ELIZABETH – vieno denio šniava, 200 t vandentalpos, pastatyta Ščecine 1783 m.⁵⁴

1788 m. (tikriausiai rudenį) burlaivis NORWICH (kpt. Dixey), plaukęs iš Londono į Klaipėdą, buvo išmestas į krantą Kuršių nerijoje ties Klaipėda⁵⁵.

1788 m. gruodį arba 1789 m. sausio pradžioje burlaivis FLORENTINA (kpt. Lumsden), plaukęs iš Voterfordo į Klaipėdą, buvo prarastas netoli

⁴¹NLL, 1784-09-21 (Nr. 1605), p. 1.

⁴²K6, LR, 1784.

⁴³ZMR įrašas Nr. 163703. Prieiga per internetą: <http://dietch.soundtoll.nl/public/advanced.php?id=163703>

⁴⁴NLL, 1784-12-31 (Nr. 1634), p. 1.

⁴⁵NLL, 1785-05-24 (Nr. 1675), p. 2; ZMR įrašas Nr. 95379. Prieiga per internetą: <http://dietch.soundtoll.nl/public/advanced.php?id=95379>

⁴⁶ZMR įrašas Nr. 98105. Prieiga per internetą: <http://dietch.soundtoll.nl/public/advanced.php?id=98105>

⁴⁷J135, LR, 1787.

⁴⁸NLL, 1785-09-27 (Nr. 1711), p. 1; ZMR įrašas Nr. 108856. Prieiga per internetą: <http://dietch.soundtoll.nl/public/advanced.php?id=108856>

⁴⁹NLL, 1785-10-21 (Nr. 1718), p. 1.

⁵⁰NLL, 1785-11-22 (Nr. 1727), p. 1.

⁵¹NLL, 1787-09-18 (Nr. 1917), p. 1; ZMR įrašas Nr. 119284. Prieiga per internetą: <http://dietch.soundtoll.nl/public/advanced.php?id=119284>

⁵²NLL, 1787-11-27 (Nr. 1937), p. 1.

⁵³NLL, 1788-05-27 (Nr. 1989), p. 1.

⁵⁴M95, LR, 1789.

⁵⁵NLL, 1788-11-04 (Nr. 2035), p. 1.

Klaipėdos⁵⁶.

1790 m. (tikriausiai rudenį) burlaivis EXPERIMENT (kpt. Hudson), plaukęs iš Klaipėdos į Liverpulį, buvo prarastas netoli Klaipėdos⁵⁷.

1790 m. gruodžio 14 d. prie Klaipėdos į krantą buvo išmesti ir prarasti trys burlaiviai: iš Lito plaukęs RACHEL, iš Londono plaukęs SOPHIA ir iš Vitbio plaukęs THREE BROTHERS⁵⁸.

1790 m. (tikriausiai rudenį arba gruodžio mėn.) burlaivis JOHN (kpt. Johnson), plaukęs iš Lisabonos į Klaipėdą, buvo visiškai prarastas prie Klaipėdos⁵⁹.

1791 m. (tikriausiai rugsėjo pradžioje) burlaivis ALBANY (kpt. Wilson) ir dar vienas burlaivis nenurodytu vardu buvo išmesti į krantą netoli Klaipėdos⁶⁰.

1791 m. (tikriausiai rudenį) burlaiviai AURORA (kpt. Clark) ir COUNTESS OF SCARBOROUGH (kpt. James) buvo išmesti į krantą netoli Klaipėdos⁶¹.

1791 m. spalio pabaigoje ar lapkričio pradžioje burlaivis GRAMPUS (kpt. John Ross), plaukęs iš Sanderlando į Klaipėdą su balastu, buvo išmestas į krantą Kuršių nerijoje⁶².

1791 m. (tikriausiai rudenį ar gruodžio pradžioje) burlaivis JANE (kpt. Young) iš Kirkaldžio buvo

prarastas prie Klaipėdos⁶³.

1792 m. (tikriausiai pavasarį) burlaivis GEORGE (kpt. Johnson), plaukęs iš Setubalio į Klaipėdą, buvo prarastas prie Kuršių nerijos. Įgula išsigelbėjo⁶⁴.

1792 m. (tikriausiai pavasarį) burlaivis RACHEL & MARY (kpt. Harman), plaukęs iš Ostendės į Liepoją, buvo prarastas prie Klaipėdos. Įgula išsigelbėjo⁶⁵.

1792 m. balandį burlaivis THREE BROTHERS (kpt. John Sumpter) su balastu išplaukė iš Dartmuto į Klaipėdą. Gegužės 5 d. kirto Zundos sąsiaurį. Artėdamas link Klaipėdos, buvo išmestas į krantą Kuršių nerijoje. Laivą pavyko išgelbėti. Su medienos krovinium į Dartmutą laivas grįžo tą pačių metų rudenį⁶⁶. THREE BROTHERS – pilno apiburinimo laivas, 155 t vandentalpos, pastatytas 1756 m.⁶⁷

1792 m. lapkričio 23 d. Klaipėdos uoste nuskeno 3 burlaiviai: BEDFORD iš Kings Lino, RACHAEL iš Lito ir ELIZABETH iš Kerkoldžio⁶⁸.

1792 m. naktį iš gruodžio 7 į 8 d., burlaivis HENRIETTA (kpt. Johnson), plaukęs iš Klaipėdos į Lisaboną, užplaukė ant seklumos Klaipėdos uoste. Dėl patirtų pažeidimų, laivą reikėjo iškrauti ir suremontuoti⁶⁹.

⁵⁶LL, 1789-01-20 (Nr. 2057), p. 1.

⁵⁷LL, 1790-11-09 (Nr. 2244), p. 1.

⁵⁸LL, 1791-01-04 (Nr. 2261), p. 1.

⁵⁹LL, 1791-01-07 (Nr. 2262), p. 1.

⁶⁰LL, 1791-09-27 (Nr. 2337), p. 1.

⁶¹LL, 1791-12-06 (Nr. 2357), p. 1.

⁶²LL, 1791-12-06 (Nr. 2357), p. 1; ZMR įrašas Nr. 43822. Prieiga per internetą: <http://dietch.soundtoll.nl/public/advanced.php?id=438227>

⁶³LL, 1791-12-20 (Nr. 2361), p. 1.

⁶⁴LL, 1792-05-15 (Nr. 2401), p. 1.

⁶⁵LL, 1792-05-15 (Nr. 2401), p. 1.

⁶⁶LL, 1792-07-06 (Nr. 2416), p. 1; LL, 1792-10-12 (Nr. 2444); ZMR įrašai Nr. 367038 (prieiga per internetą:

<http://dietch.soundtoll.nl/public/advanced.php?id=367038>) ir 305092. Prieiga per internetą:

<http://dietch.soundtoll.nl/public/advanced.php?id=305092>

⁶⁷T107, LR, 1792.

⁶⁸LL, 1792-12-21 (Nr. 2464), p. 1.

⁶⁹LL, 1793-01-04 (Nr. 2468), p. 1.

1793 m. rugpjūtį burlaivis JOHN & GEORGE (kpt. John Hudson) su balastu išplaukė iš Londono į Klaipėdą. Rugsėjo 2 d. kirto Zundo sąsiaurį. Artėdamas link Klaipėdos, buvo prarastas Kuršių nerijoje⁷⁰. Laivo įrašas išimtas iš 1795 m. Lloydo registro.

JOHN & GEORGE – pilno apibudrinimo laivas, vieno denio, 276 t vandentalpos, pastatytas 1782 m. Švedijoje⁷¹.

1793 m. (tikriausiai rudenį) burlaivis TWO SISTERS (kpt. Ward), plaukęs iš Narvos į Liverpulį, buvo išmestas į krantą netoli Klaipėdos⁷².

1794 m. (tikriausiai pavasarį) burlaivis ROBERT'S ADVENTURE (kpt. Gibson) iš Šyldso buvo prarastas ties Klaipėda⁷³.

1795 m. (tikriausiai rudenį arba gruodžio mėn. pradžioje) burlaiviai PLATO (kpt. Manell) ir NEW BLESSING (kpt. Pringle) buvo prarasti prie Klaipėdos⁷⁴.

1796 m. lapkričio pabaigoje arba gruodį burlaivis MARY (kpt. George Hastings), plaukęs iš Klaipėdos į Londoną, nuskendo netoli Klaipėdos⁷⁵.

1796 m. (tikriausiai rudenį arba gruodžio mėn.) burlaivis PROSPECT (kpt. Robinson), plaukęs iš Klaipėdos, buvo prarastas netoli Klaipėdos⁷⁶.

1797 m. (tikriausiai pavasarį) burlaivis

WILLIAM & MARY (kpt. Sacins), plaukęs iš Šyldso, buvo išmestas ant kranto ties Klaipėda⁷⁷.

1797 m. rugsėjį Niukaslo burlaivis MARS (kpt. James Wicks) su balastu išplaukė iš Londono į Klaipėdą. Spalio 1 d. kirto Zundos sąsiaurį, vėliau buvo išmestas į krantą netoli Klaipėdos⁷⁸.

1797 m. spalį burlaivis LADY ALLEYNE (kpt. William Nappier) su tekstilės ir kitos rūšies kroviniu išplaukė iš Halo į Klaipėdą. Spalio 27 d. kirto Zundo sąsiaurį⁷⁹. Lapkričio pradžioje, artėdamas Klaipėdos link, buvo išmestas į krantą Kuršių nerijoje.

Lapkričio antroje pusėje ten pat į krantą buvo išmestas burlaivis INFANT THOMAS (kpt. Valentine Bell). Lapkričio pradžioje jis su balastu išplaukė iš Portsmuto į Klaipėdą, 14 d. kirto Zundo sąsiaurį⁸⁰.

1798 m. (tikriausiai pavasarį) burlaivis MARY (kpt. Spencer) iš Šyldso buvo prarastas Kuršių nerijos pakrantėje⁸¹.

1798 m. rugsėjį burlaivis CHARLOTTE (kpt. John Urmsen) su druskos kroviniu išplaukė iš Liverpulio į Klaipėdą. Rugsėjo 22 d. kirto Zundo sąsiaurį. Artėdamas Klaipėdos link, buvo prarastas Kuršių nerijoje⁸². Laivo įrašas išimtas iš 1799 m. Lloydo registro.

CHARLOTTE – pilno apibūrinimo laivas, 400 t

⁷⁰LL, 1793-10-01 (Nr. 2547), p. 1; ZMR įrašas Nr. 353518. Prieiga per internetą:

<http://dietrich.soundtoll.nl/public/advanced.php?id=353518>

⁷¹J391, LR, 1794.

⁷²LL, 1793-11-05 (Nr. 2557), p. 1.

⁷³LL, 1794-05-27 (Nr. 2615), p. 2.

⁷⁴LL, 1795-12-11 (Nr. 2775), p. 1.

⁷⁵LL, 1796-12-23 (Nr. 2883), p. 1; ZMR įrašas Nr. 257539. Prieiga per internetą:

<http://dietrich.soundtoll.nl/public/advanced.php?id=257539>

⁷⁶LL, 1796-12-27 (Nr. 2884), p. 1.

⁷⁷LL, 1797-04-07 (Nr. 2913), p. 1.

⁷⁸LL, 1797-11-28 (Nr. 2971), p. 1; ZMR įrašas Nr. 329183. Prieiga per internetą:

<http://dietrich.soundtoll.nl/public/advanced.php?id=329183>

⁷⁹ZMR įrašas Nr. 338432. Prieiga per internetą: <http://dietrich.soundtoll.nl/public/advanced.php?id=338432>

⁸⁰LL, 1797-11-28 (Nr. 2971), p. 2; ZMR įrašas Nr. 341479. Prieiga per internetą:

<http://dietrich.soundtoll.nl/public/advanced.php?id=341479>; LL, 1797-12-22 (Nr. 2976), p. 1.

⁸¹LL, 1798-05-04 (Nr. 2999), p. 1.

⁸²LL, 1798-10-19 (Nr. 3038), p. 1; ZMR įrašas Nr. 337385. Prieiga per internetą:

<http://dietrich.soundtoll.nl/public/advanced.php?id=337385>

vandentalpos, pastatytas Olandijoje⁸³.

1798 m. (tikriausiai rudenį) burlaivis JAMES (kpt. Bigget) iš Sanderlando sudegė Klaipėdoje⁸⁴.

1798 m. arba 1799 m. pradžioje burlaivis LOUISA DOROTHEA (kpt. Zimmerman), plaukęs iš Karaliaučiaus į Klaipėdą ir Airiją, užplaukė ant seklumos prie Klaipėdos⁸⁵.

1800 m. (tikriausiai vasarą) burlaivis RESOLUTION (kpt. Lord), plaukęs iš Dublino į Klaipėdą, buvo prarastas prie Kuršių nerijos⁸⁶.

1800 m. (tikriausiai rudenį) burlaivis ALICE (kpt. Holmes), plaukęs iš Liverpulio į Klaipėdą, buvo visiškai prarastas prie Kuršių nerijos. Įgula išsigelbėjo⁸⁷.

Klaipėdiečių laivų katastrofos

1785 m. balandį klaipėdiečių burlaivis MARIA LOUISA (kpt. M'Elkaran), plaukęs iš Liverpulio su druskos kroviniu, buvo išmestas į krantą Skageno saloje. 300 t krovinio ir dalį laivo medžiagų pavyko išgelbėti⁸⁸.

1791 m. (tikriausiai rudenį) klaipėdiečių burlaivis GEORGE AND HENRICK, plaukęs iš Lisabonos, patyrė didelius pažeidimus ir buvo nuplukdytas į Doverio uostą remontui⁸⁹.

Laivų, plaukusių į Klaipėdos uostą arba iš jo, katastrofos kitose Europos vietose

1750 m. (tikriausiai rudenį) burlaivis CORNELIUS (kpt. Voz), plaukęs iš Rygos ir Klaipėdos į Portą, buvo išmestas į krantą netoli Kaminjos⁹⁰.

1763 m. rudenį burlaivis CUMBERLAND (kpt. Eduard Brand), plaukęs iš Klaipėdos į Londoną, buvo išmestas į krantą ties Jarmutu. 250 tonų burlaivis CUMBERLAND 1743 m. pastatytas Vitbyje, registracijos uostas – Londonas, savininkas – Balby⁹¹.

1765 m. (tikriausiai rudenį arba gruodžio mėn.) burlaivis THREE SISTERS (kpt. Burk), plaukęs iš Dublino į Dancigą ir Klaipėdą, nuskendo pakrantėje⁹².

1766 m. (tikriausiai vasarą) burlaivis GLOBE'S ASSISTANCE (kpt. Ownston), plaukęs iš Klaipėdos, buvo išmestas ant kranto ties Falsterbo rifu⁹³.

1767 m. sausio 4 d. burlaivis RISINGHAM (kpt. Oslile), plaukęs iš Klaipėdos į Niukaslą, buvo išmestas ant kranto ties Chappel Tunnel vietoje, Linkolnšyro pakrantėje⁹⁴.

1767 m. rudenį burlaivis HARMONY (kpt. Rob. Jump), plaukęs iš Klaipėdos į Vaitheveną, sudužo ties Kaitnu. 150 tonų burlaivis HARMONY pastatytas Vaithevene 1764 m., savininkas – R. Jump & C.⁹⁵

1767 m. (tikriausiai rudenį) burlaivis ELEANORA (kpt. Battersby), plaukęs iš Klaipėdos į Londoną, buvo išmestas į krantą Linkolnšyro pakrantėje.

⁸³C221, LR, 1798.

⁸⁴LL, 1798-12-11 (Nr. 3045), p. 1.

⁸⁵LL, 1799-01-22 (Nr. 3052), p. 1.

⁸⁶LL, 1800-08-08 (Nr. 4075), p. 1.

⁸⁷LL, 1800-11-14 (Nr. 4102), p. 1.

⁸⁸NLL, 1785-05-10 (Nr. 1671), p. 1.

⁸⁹LL, 1791-12-02 (Nr. 2356), p. 1.

⁹⁰LL, 1750-11-30 (Nr. 1566), p. 2.

⁹¹LL, 1763-11-15 (Nr. 2905), p. 2; numeris nenurodytas, LR, 1764.

⁹²LL, 1765-12-17 (Nr. 3122), p. 2.

⁹³LL, 1766-07-11 (Nr. 3181), p. 2.

⁹⁴LL, 1767-01-20 (Nr. 3235).

⁹⁵LL, 1767-10-23 (Nr. 3314), p. 2; numeris nenurodytas, LR, 1764.

1768 m. sausį laivas su pažeistu korpusu toliau buvo ant kranto, tačiau tikėtasi, kad pavasarį jis bus nuneštas į jūrą⁹⁶.

1767 m. arba 1768 m. pradžioje burlaivis (pavadinimas nenurodytas), plaukęs iš Klaipėdos į Korką, buvo išmestas į krantą vakarinėje Korko dalyje. Nurodoma, kad laivas bus visiškai sugadintas, o jo kroviny – dideliame pavojuje⁹⁷.

1767 m. arba 1768 m. pradžioje dar vienas burlaivis (pavadinimas nenurodytas), plaukęs iš Klaipėdos į Dubliną, buvo išmestas į krantą ties Keip Klierio sala⁹⁸.

1767 m. arba 1768 m. pradžioje burlaivis ADAM, plaukęs iš Klaipėdos, buvo apgadintas ties Pulbego pusiasaliu. Nurodyta, kad vandens tekėjimą sustabdyti pavyko, todėl laivas turėtų sėkmingai tęsti kelionę⁹⁹.

1768 m. (tikriausiai pavasarį) burlaivis MARY (kpt. Harrison), plaukęs iš Danbaro į Klaipėdą, nuskendo Temzės estuarijoje¹⁰⁰.

1768 m. (tikriausiai pavasarį) burlaivis HENRY & MARY (kpt. Wm. Scott), plaukęs iš Klaipėdos į Londoną, nuskendo Baltijos jūroje. 400 tonų burlaivis HENRY & MARY pastatytas Vitbyje 1762 m., savininkas – Hen. Clark¹⁰¹.

1769 m. (tikriausiai pavasarį arba birželio pradžioje) burlaivis ADVISE (kpt. Clark), plaukęs iš Klaipėdos į Jarmutą, užsidegė ties Hornsiu (Anglija). Dėl gaisro laivas buvo nukreiptas į Holder-

neso pakrantę, kur, užplaukęs ant kranto, sudegė iki vandens lygio¹⁰².

1769 m. (tikriausiai rudenį) burlaiviui AMITY'S FRIENDSHIP (kpt. Hill), plaukusiam iš Klaipėdos, Dublino įlankoje nutrūko inkaro grandinė, dėl to laivas buvo apgadintas¹⁰³.

1769 m. (tikriausiai rudenį arba gruodžio mėn.) burlaivis BRITANNIA (kpt. Pup), plaukęs iš Klaipėdos, nuskendo Baltijos jūroje¹⁰⁴.

1770 m. (tikriausiai rudenį arba gruodžio mėn.) burlaivis ELLINOR (kpt. Fairbridge), plaukęs iš Klaipėdos į Londoną, nuskendo ties Safolko pakrantėje¹⁰⁵.

1771 m. (tikriausiai rudenį) burlaivis DELIANA MARIA (kpt. Harendts), plaukęs iš Klaipėdos į Portą, nuskendo maždaug 9 jūrmylių atstumu nuo Porto¹⁰⁶.

1773 m. (tikriausiai vasarą) burlaivis NEW RANGER (kpt. Hunter) atplaukė iš Klaipėdos į Liverpulį su nutrauktu inkaru, grandine ir t.t.¹⁰⁷

1773 m. (tikriausiai vasarą arba rugsėjo mėn.) burlaivis RENOWN (kpt. Berkley), plaukęs iš Dairzerto į Klaipėdą, buvo išmestas į krantą netoli Forkoe vietovės¹⁰⁸.

1774 m. (tikriausiai pavasarį) Vitbio burlaivis JOHN & MARY (kpt. Amos), plaukęs iš Klaipėdos, nuskendo netoli Šetlando salų. Visa įgula nuskendo, bet dalį krovinio pavyko išgelbėti¹⁰⁹.

⁹⁶LL, 1768-01-01 (Nr. 3335), p. 2; LL, 1768-01-29 (Nr. 3342), p. 2.

⁹⁷LL, 1768-01-29 (Nr. 3342), p. 2.

⁹⁸LL, 1768-01-29 (Nr. 3342), p. 2.

⁹⁹LL, 1768-02-05 (Nr. 3344), p. 2.

¹⁰⁰LL, 1769-05-03 (Nr. 3369), p. 2.

¹⁰¹LL, 1768-06-14 (Nr. 3380), p. 2; numeris nenurodytas, LR, 1764.

¹⁰²LL, 1769-06-23 (Nr. 3487), p. 2.

¹⁰³LL, 1769-11-03 (Nr. 3525), p. 2.

¹⁰⁴LL, 1769-12-19 (Nr. 3537), p. 2.

¹⁰⁵NLL, 1771-01-01 (Nr. 185), p. 2.

¹⁰⁶NLL, 1771-10-11 (Nr. 266), p. 2.

¹⁰⁷NLL, 1773-08-27 (Nr. 462), p. 2.

¹⁰⁸NLL, 1773-09-28 (Nr. 471), p. 2.

¹⁰⁹NLL, 1774-03-11 (Nr. 518), p. 2.

1774 m. (tikriausiai pavasarį) burlaivis CONTENT (kpt. Atty), plaukęs iš Halo į Klaipėdą, apvirto Dogerio bankoje, Šiaurės jūroje. Kapitonas su įgula, išskyrus 3 jungas, nuskendo. Vėliau burlaivį į Šyldą parplukdė du brigai plaukę iš Baltijos jūros¹¹⁰.

1774 m. gegužės 27 d. burlaivis CHRISTIAN (kpt. Ross), plaukęs iš Klaipėdos į Londoną, nuskendo prie Olandijos krantų. Žuvo kapitonas ir 6 įgulos nariai¹¹¹.

1774 m. arba 1775 m. sausį burlaivis WILLIAM & MARGARET (kpt. Hackey), plaukęs iš Klaipėdos į Londoną, buvo išmestas ant kranto netoli Helsingioro¹¹².

1775 m. kovą burlaivis FANNY (kpt. Henry Feathersone), pakrautas balastu, išplaukė iš Londono į Klaipėdą. Kovo 20 d. kirto Zundo sąsiaurį ir vėliau nuskendo Baltijos jūroje (tikslėnė vieta nenurodyta)¹¹³. Vėlesniuose ZMR įrašuose kapitono vardas neįrašomas, taigi jis greičiausiai neišgyveno.

1775 m. rugsėjį burlaivis BALTIC (kpt. Richard Scott), plaukęs iš Klaipėdos į Jarmutą, buvo išmestas į krantą Bornholmo saloje¹¹⁴.

1775 m. rugsėjį burlaivis ELIZABETH (kpt. John Stancliff), plaukdamas iš Klaipėdos (ir/arba Vyborgo?) į Kings Liną, prarado abu inkarus ir buvo

išmestas į krantą maždaug 9 jūrmylių atstumu nuo savo kelionės tikslo¹¹⁵.

1775 m. (tikriausiai rudenį) burlaivis CHANCE (kpt. Laws), plaukęs iš Klaipėdos, dingo be žinios¹¹⁶.

1775 m. lapkričio pradžioje burlaivis DIANA (kpt. Thomas Lane), pakrautas mediena, išplaukė iš Klaipėdos į Vitbį. Lapkričio 7 d. kirto Zundo sąsiaurį, o 18 d. buvo išmestas į krantą į vakarus nuo Jarmuto¹¹⁷.

1775 m. (tikriausiai rudenį) burlaivis GENEROUS BETTY (kpt. Sheen), plaukęs iš Klaipėdos į Pertą, sudužo nenurodytoje vietoje¹¹⁸.

1775 m. spalio pabaigoje burlaivis NANCY (kpt. David Bonner), pakrautas mediena, išplaukė iš Klaipėdos į Inverkyvingą. Lapkričio 5 d. kirto Zundo sąsiaurį. Prakiurus dugnui (vieta nenurodyta, greičiausiai prie Anglijos ar Škotijos) laivas nuskendo, tačiau įgula, išskyrus vieną žmogų, išsigelbėjo¹¹⁹.

1775 m. spalio pabaigoje ar lapkričio pradžioje burlaivis FRIENDSHIP (kpt. Datis Harisson), pakrautas mediena ir derva, išplaukė iš Klaipėdos į Halą. Lapkričio 6 d. kirto Zundo sąsiaurį ir perplaukęs Šiaurės Jūrą nuskendo netoli Velso (Norfolke). Nurodoma, kad iš įgulos greičiausiai niekas neišgyveno. Tai patvirtinta vėlesni ZMR

¹¹⁰NLL, 1774-06-07 (Nr. 543), p. 2; NLL, 1774-07-05 (Nr. 551), p. 2.

¹¹¹NLL, 1774-06-14 (Nr. 545), p. 2.

¹¹²NLL, 1775-01-17 (Nr. 607), p. 2.

¹¹³NLL, 1775-04-11 (Nr. 631), p. 2; ZMR įrašas Nr. 1664265. Prieiga per internetą: <http://dietrich.soundtoll.nl/public/advanced.php?id=1664265>

¹¹⁴NLL, 1775-10-03 (Nr. 681), p. 2; ZMR įrašas Nr. 1666627. Prieiga per internetą: <http://dietrich.soundtoll.nl/public/advanced.php?id=1666627>

¹¹⁵NLL, 1775-11-17 (Nr. 694), p. 2; ZMR įrašas Nr. 1647616. Prieiga per internetą: <http://dietrich.soundtoll.nl/public/advanced.php?id=1647616>

¹¹⁶NLL, 1775-11-17 (Nr. 694), p. 2.

¹¹⁷NLL, 1775-11-21 (Nr. 695), p. 2; ZMR įrašas Nr. 1646532. Prieiga per internetą: <http://dietrich.soundtoll.nl/public/advanced.php?id=1646532>

¹¹⁸NLL, 1775-11-21 (Nr. 695), p. 2.

¹¹⁹NLL, 1775-11-21 (Nr. 695), p. 4; ZMR įrašas Nr. 1661459. Prieiga per internetą: <http://dietrich.soundtoll.nl/public/advanced.php?id=1661459>

įrašai, kuriuose kapitono vardas nebeaptinkamas¹²⁰.

1776 m. pradžioje burlaivis HARBROUGH (kpt. Duck), plaukęs iš Klaipėdos, sudegė Hale¹²¹.

1776 m. pavasarį burlaivis JOHN (kpt. Humphrey), plaukęs iš Vitbio į Klaipėdą, nusken- do Baltijos jūroje¹²².

1776 m. (tikriausiai pavasarį) pranešta apie anglų laivą, išmestą ant kranto Saltholmo saloje, netoli Kopenhagos. Spėta, kad tai iš Klaipėdos plaukęs burlaivis PRESENT SUCCESSION (kpt. Reed)¹²³.

1776 m. (tikriausiai vasarą) burlaivis DEPTFORD (kpt. Longbridge), plaukęs iš Niukaslo į Kopen- hagą ir Klaipėdą, buvo prarastas Baltijos jū- roje¹²⁴.

1776 m. (tikriausiai rudenį) burlaivis LENOX (kpt. Butler) buvo prarastas Jutlandijos pakran- tėje. Įgula išgyveno, dalį laivo medžiagų pavyko išsaugoti¹²⁵.

1777 m. (tikriausiai pavasarį) burlaivis AURORA, plaukęs iš Londono į Klaipėdą, užplaukė ant sek- lumos ties Geteborgu¹²⁶.

1777 m. (tikriausiai pavasarį) burlaivis REGARD, plaukęs iš Kraliaučiaus į Klaipėdą ir Bristolį buvo visiškai prarastas¹²⁷.

1777 m. rudenį arba gruodžio pradžioje, tikriau- siai per didelę audrą, ties Skagenu buvo prarasti mažiausiai 5 laivai. Tarp jų buvo burlaivis DOROTHY (kpt. Moody), plaukęs iš Klaipėdos į Londoną, ir dar vienas laivas nenurodytu pava- dinimu (kpt. Koholm), plaukęs iš Klaipėdos į Por- tugaliją¹²⁸.

1778 m. arba 1779 m. sausį burlaivis NANCY (kpt. Dale), plaukęs iš Klaipėdos į Niūrį, buvo iš- mestas ant kranto Orknio salose¹²⁹.

1779 m. (tikriausiai rudenį) burlaivis HUMBER (kpt. Lazenby), plaukęs iš Halo į Klaipėdą, buvo prarastas Lesės saloje¹³⁰.

1779 m. (tikriausiai rudenį) burlaivis ELIZA- BETH (kpt. Deas), plaukęs iš Klaipėdos į Škotiją, sudužo prie Vitbio¹³¹.

1780 m. (tikriausiai rudenį) portugalų burlaivis N. S. D. CONCEICAO DA FIGURIDO, plaukęs iš San Migelio salos į Klaipėdą, prarado vairo plunksną ir užplaukė ant kranto, kur patyrė dide- lius pažeidimus¹³².

1780 m. (tikriausiai rudenį arba gruodžio pradžioje) burlaivis CATHARINA DOROTHEA (kpt. Bartlet), plaukęs iš Klaipėdos į Bordo, užplaukė ant seklumos netoli Ščecino. Stipriai nukentėjo krovinyš¹³³.

¹²⁰NLL, 1775-12-01 (Nr. 698), p. 2; ZMR įrašas Nr. 1646344. Prieiga per internetą:

<http://dietrich.soundtoll.nl/public/advanced.php?id=1646344>

¹²¹NLL, 1776-03-01 (Nr. 724), p. 2.

¹²²NLL, 1776-04-16 (Nr. 737), p. 2.

¹²³NLL, 1776-05-14 (Nr. 745), p. 2.

¹²⁴NLL, 1776-09-03 (Nr. 777), p. 2.

¹²⁵NLL, 1776-10-29 (Nr. 793), p. 2.

¹²⁶NLL, 1777-05-13 (Nr. 849), p. 2.

¹²⁷NLL, 1777-06-10 (Nr. 857), p. 2.

¹²⁸NLL, 1777-12-26 (Nr. 914), p. 2.

¹²⁹NLL, 1779-01-22 (Nr. 1026), p. 2.

¹³⁰NLL, 1779-10-12 (Nr. 1101), p. 2.

¹³¹NLL, 1779-11-26 (Nr. 1114), p. 2.

¹³²NLL, 1780-10-13 (Nr. 1206), p. 1.

¹³³NLL, 1780-12-29 (Nr. 1228), p. 2.

1781 m. rugsėjo 26 dieną, per audrą, burlaivis FRIENDSHIP (kpt. Smith), pakrautas balastu ir plaukęs iš Skarboro į Klaipėdą, buvo prarastas prie Falsterbo rifo¹³⁴.

1781 m. (tikriausiai rudenį) burlaivis HENRI-ETTA (kpt. Ader), pakrautas mediena ir plaukęs iš Klaipėdos į Halą, buvo prarastas netoli Istado¹³⁵.

1781 m. gruodį arba 1782 m. sausio pradžioje burlaivis FREDERICK WILHELM (kpt. Johnson), plaukęs iš Klaipėdos į Liverpulį, buvo prarastas netoli Jutlandijos pakrantės¹³⁶.

1782 m. gegužės 25 d. burlaivis GOOD-INTENT (kpt. Clifford) iš Halo, plaukęs iš Klaipėdos, užplaukė ant seklumos¹³⁷.

1782 m. rugpjūtį prūsų burlaivis CATHARINE VAN MEMEL (kpt. Christian Woller), su medienos kroviniu plaukęs iš Klaipėdos į Limeriką, užplaukė ant kranto netoli Ostendės, kai bandė įplaukti į uostą atsargų papildymui¹³⁸.

1783 m. (tikriausiai pavasarį) burlaivis POMONA (kpt. Tuitte), plaukęs iš Niukaslo į Klaipėdą, užplaukė ant seklumos prie Skageno¹³⁹.

1783 m. liepos 30 d. burlaivis FRIENDSHIP (kpt. Ayre), su grūdų kroviniu plaukęs iš Klaipėdos į Kornvalį, nuskendo netoli Hamburgo. 12 valandų valtelėje išbuvusius įgulos narius išgelbėjo prūsų liugeriš¹⁴⁰.

1783 m. (tikriausiai rudenį) burlaivis DELIGHT (kpt. Barker), plaukęs iš Londono į Klaipėdą, buvo visiškai prarastas Kategato sąsiauryje¹⁴¹.

1783 m. (tikriausiai rudenį) burlaivis SEAFLOWER (kpt. Couthard), plaukęs iš Klaipėdos į Limeriką, užplaukė ant seklumos Sent-Magnuso įlankoje¹⁴².

1783 m. arba 1784 m. pradžioje burlaivis COALITION (kpt. Newtonas), plaukęs iš Klaipėdos į Liverpulį, užplaukė ant kranto vienoje iš Orknio salų¹⁴³.

1784 m. (tikriausiai pavasarį arba birželio mėn.) burlaivis CASTLE (kpt. Horncastle), plaukęs iš Klaipėdos, nuskendo *New Sand* vietovėje¹⁴⁴.

1784 m. (tikriausiai vasarą) burlaivis MARS (kpt. Ponsonby), plaukęs iš Klaipėdos į Verkingtoną, įplaukdamas į uostą užplaukė ant seklumos ir patyrė rimtų pažeidimų. Vėliau pavyko laivą nutempti nuo seklumos ir išgelbėti¹⁴⁵.

1784 m. rudenį ar gruodžio pradžioje burlaivis LIBERTY, plaukęs iš Klaipėdos į Londoną, buvo prarastas prie Norvegijos krantų. Dalį laivo įgulos į Angliją pargabeno iš Dancigo plaukęs burlaivis BETSEY (kpt. Walkeris)¹⁴⁶.

1784 m. rudenį arba gruodžio pradžioje burlaivis ENTERPRISE (kpt. Wiles), plaukęs iš Klaipėdos į Halą, buvo prarastas prie Sendhamerio rifo Švedijos pakrantėje¹⁴⁷.

¹³⁴NLL, 1781-10-12 (Nr. 1310), p. 2.

¹³⁵NLL, 1781-10-16 (Nr. 1311), p. 2.

¹³⁶NLL, 1782-01-15 (Nr. 1327), p. 2.

¹³⁷NLL, 1782-06-04 (Nr. 1367), p. 2.

¹³⁸NLL, 1782-10-11 (Nr. 1404), p. 2; ZMR įrašas Nr. 151398. Prieiga per internetą: <http://dietrich.soundtoll.nl/public/advanced.php?id=151398>

¹³⁹NLL, 1783-05-06 (Nr. 1461), p. 1.

¹⁴⁰NLL, 1783-09-12 (Nr. 1498), p. 1.

¹⁴¹NLL, 1783-10-10 (Nr. 1506), p. 1.

¹⁴²NLL, 1783-11-25 (Nr. 1519), p. 1.

¹⁴³NLL, 1784-01-13 (Nr. 1533), p. 1.

¹⁴⁴NLL, 1784-07-02 (Nr. 1582), p. 1.

¹⁴⁵NLL, 1784-08-10 (Nr. 1593), p. 2.

¹⁴⁶NLL, 1784-12-21 (Nr. 1631), p. 1.

¹⁴⁷NLL, 1784-12-31 (Nr. 1634), p. 1.

1784 m. pabaigoje burlaivis HAMBURG MERCHANT iš Halo, plaukęs iš Klaipėdos į Gibraltarą, buvo prarastas Švedijos pakrantėje¹⁴⁸.

1784 m. pabaigoje burlaivis HARTWIG (kpt. Linn), plaukęs iš Klaipėdos į Amsterdamą, sudužo Borholmo saloje. Visa įgula, išskyrus kapitono padėjėją ir dailidę, nuskendo¹⁴⁹.

1785 m. liepos 19 d. burlaivis (kpt. John Mitchel) iš Daizerto susidūrė su švedų laivu, kuris nulaužė priekinį stiebą. Nuo smūgio laivas per 5 minutes prisipildė vandens ir liko plūduriuoti, kadangi kroviny (mediena iš Klaipėdos) jį iškėlė į vandens paviršių¹⁵⁰.

1785 m. (tikriausiai rudeni) burlaivis ACTIVE, plaukęs iš Klaipėdos į Lankašyro grafystę, buvo prarastas prie Balentojaus, Š. Airijoje. Įgulą ir dalį krovinio pavyko išgelbėti¹⁵¹.

1785 m. rudeni, tikriausiai per didelę audrą, Švedijos pakrantėje netoli Varbergo stipriai nukentėjo arba buvo prarasta apie 10 laivų. Tarp jų buvo: burlaivis JONGIE RUDOLF (kpt. Lyckies), plaukęs iš Klaipėdos į Delfzeilį; olandų burlaivis (kpt. Post), plaukęs iš Klaipėdos į Delfzeilį; burlaivis HOPE (kpt. Bell), plaukęs iš Klaipėdos į Kerkoldį¹⁵².

1785 m. pabaigoje burlaivis JUPITER (kpt. Walesas), plaukęs iš Klaipėdos į Londoną, buvo išmestas į krantą Zelandijos saloje¹⁵³.

1786 m. sausio 1 d. švedų burlaivis BETTY (kpt. Loduburg), plaukęs su medienos kroviniu iš Klaipėdos į Kadisą, užplaukė ant kranto prie Sanlukar de Bamedos. Laivas buvo prarastas, bet krovinių pavyko išgelbėti¹⁵⁴.

1786 m. sausio 15 d. burlaivis NANCY (kpt. Connick), plaukęs iš Klaipėdos į Droedą, buvo išmestas į krantą ties Skerisu. Laivą apsėmė vanduo, bet kroviny liko sveikas¹⁵⁵.

1786 m. pradžioje burlaivis SALLY (kpt. Hunter), plaukęs iš Klaipėdos į Liverpulį, buvo prarastas netoli Kopenhagos¹⁵⁶.

1786 m. (tikriausiai pavasarį) burlaivis CROWN (kpt. Coombs), plaukęs iš Vaitheiveno į Klaipėdą, užplaukė ant kranto Orknio salose¹⁵⁷.

1786 m. (tikriausiai vasarą) burlaivis NANCY (kpt. Thompson), plaukęs iš Klaipėdos į Airiją, užplaukė ant seklumos Škotijos pakrantėje. Dalį krovinio pavyko išgelbėti¹⁵⁸.

1786 m. (tikriausiai vasarą) burlaivis RESOLUTION (kpt. Elliot), plaukęs iš Klaipėdos į Londoną, užplaukė ant seklumos *Holmstadt* vietovėje¹⁵⁹.

1786 m. (tikriausiai vasarą) burlaivis SUCCESS (kpt. Gibson), plaukęs iš Klaipėdos į Aberdyną, užplaukė ant seklumos netoli *Dragoe* vietovės. Iškrovus dalį krovinio, laivą pavyko išgelbėti be didesnių pažeidimų¹⁶⁰.

¹⁴⁸NLL, 1785-01-04 (Nr. 1635), p. 1.

¹⁴⁹NLL, 1785-01-11 (Nr. 1637), p. 1.

¹⁵⁰NLL, 1785-08-02 (Nr. 1695), p. 1.

¹⁵¹NLL, 1785-10-11 (Nr. 1715), p. 1.

¹⁵²NLL, 1785-11-15 (Nr. 1725), p. 1.

¹⁵³NLL, 1786-01-10 (Nr. 1741), p. 1.

¹⁵⁴NLL, 1786-01-31 (Nr. 1747), p. 1.

¹⁵⁵NLL, 1786-01-27 (Nr. 1746), p. 1.

¹⁵⁶NLL, 1786-02-03 (Nr. 1748), p. 1.

¹⁵⁷NLL, 1786-06-16 (Nr. 1786), p. 1.

¹⁵⁸NLL, 1786-08-15 (Nr. 1803), p. 1.

¹⁵⁹NLL, 1786-08-18 (Nr. 1804), p. 1.

¹⁶⁰NLL, 1786-08-18 (Nr. 1804), p. 1; NLL, 1786-08-22 (Nr. 1805), p. 1.

1786 m. (tikriausiai vasarą ar rugsėjo pradžioje) burlaivis PHEBE (kpt. Smith), plaukęs iš Aberdyno į Klaipėdą, užplaukė ant seklumos ir buvo prarastas Falsterbo rife¹⁶¹.

1786 m. (tikriausiai rudenį) burlaivis JUNO (kpt. Scott) iš Šyldso, plaukęs iš Klaipėdos, buvo prarastas Sandhamerio rife, Baltijos jūroje. Įgula išsigelbėjo¹⁶².

1786 m. (tikriausiai rudenį) burlaivis NEPTUNE (kpt. Mocket), plaukęs iš Klaipėdos, užplaukė ant kranto Temzės estuarijoje¹⁶³.

1786 m. (tikriausiai rudenį) burlaivis LOWSTOFF (kpt. Taylor), plaukęs iš Klaipėdos į Londoną, užplaukė ant kranto netoli *Draken* vietovės¹⁶⁴.

1786 m. gruodžio 24 d. burlaivis JOSEPH (kpt. Longdill), plaukęs iš Klaipėdos į Londoną, buvo prarastas netoli Temzės žiočių. Įgula išsigelbėjo¹⁶⁵.

1787 m. (tikriausiai pavasarį) burlaivis IRENE (kpt. Geise), plaukęs iš Liverpulio į Klaipėdą, užplaukė ant seklumos ties Stornovėjumi. Dalį krovinio pavyko išgelbėti¹⁶⁶.

1787 m. (tikriausiai vasarą) burlaivis THREE SISTERS (kpt. Robinson), plaukęs iš Klaipėdos į Halą, buvo išmestas į krantą netoli Loustofo¹⁶⁷.

1787 m. (tikriausiai vasarą) burlaivis CONCORD (kpt. Yaldie), plaukęs iš Ero salos į Klaipėdą, nu-

skendo Šiaurės jūroje. Įgulą išgelbėjo burlaivis SPEEDWELL (kpt. M'Cleland) iš Belfasto¹⁶⁸.

1787 m. rugpjūčio 24 d. burlaivis ELIZABETH (kpt. Peacock), plaukęs iš Klaipėdos į Aloą, nuskendo netoli Lindesneso Norvegijoje. Rugpjūčio 31 d. laivą į Hamerzundą Norvegijoje partempė burlaivis ALEXANDER (kpt. Bouch). Laivas buvo pilnai paniręs po vandeniu, paviršiuje kyšojo tik pagrindinis stiebas¹⁶⁹.

1787 m. (tikriausiai rudenį) burlaivis NELLY (kpt. Burn), plaukęs iš Lito į Klaipėdą, sudužo prie Vigano¹⁷⁰.

1787 m. (tikriausiai rudenį) burlaivis ALFRED (kpt. Taylor), plaukęs iš Klaipėdos, atsitrenkė į uolą Sandhamerio rife ir nuskendo. Prigėrė kapitonas ir trys įgulos nariai¹⁷¹.

1787 m. gruodžio prad. burlaivis BELLONA (kpt. William Yellowley), plaukęs iš Klaipėdos į Londoną, rėžėsi į burlaivį TYNE (kpt. Ross). Dėl pažeistos galinės dalies į laivą pradėjo veržtis vanduo. Įgula evakavosi į TYNE ir nukeliavo į Niukaslą. Plūduriuojančią BELLONĄ jūroje aptiko burlaivis UNION (kpt. Graham) ir partempė ją į Skarborą¹⁷².

1788 m. (tikriausiai pavasarį) burlaivis RUSSIA MERCHANT (kpt. Dale), plaukęs iš Klaipėdos į Bristolį, buvo išmestas į krantą *the Spit* vietovėje.

¹⁶¹NLL, 1786-09-22 (Nr. 1814), p. 1.

¹⁶²NLL, 1786-10-10 (Nr. 1819), p. 1.

¹⁶³NLL, 1786-11-10 (Nr. 1828), p. 1.

¹⁶⁴NLL, 1786-11-28 (Nr. 1833), p. 3.

¹⁶⁵NLL, 1786-12-29 (Nr. 1842), p. 1.

¹⁶⁶NLL, 1787-04-13 (Nr. 1872), p. 1.

¹⁶⁷NLL, 1787-07-03 (Nr. 1895), p. 1.

¹⁶⁸NLL, 1787-08-21 (Nr. 1909), p. 1.

¹⁶⁹NLL, 1787-09-07 (Nr. 1914), p. 1; NLL, 1787-09-14 (Nr. 1916), p. 1.

¹⁷⁰NLL, 1787-11-06 (Nr. 1931), p. 1.

¹⁷¹NLL, 1787-11-30 (Nr. 1938), p. 1.

¹⁷²NLL, 1787-12-14 (Nr. 1942), p. 1; NLL, 1787-12-21 (Nr. 1943), p. 1; ZMR Nr. 630543. Prieiga per internetą:

<http://dietrich.soundtoll.nl/public/advanced.php?id=630543>

1788 m. (tikriausiai vasarą) burlaivis ULYSSES (kpt. Schauer), plaukęs iš Klaipėdos į Liverpulį, buvo prarastas ties Meno sala¹⁷³.

1789 m. (tikriausiai pavasarį) burlaivis FRIENDSHIP (kpt. Ninian), plaukęs iš Ero į Klaipėdą, nuskendo ledui pramušus korpusą¹⁷⁴.

1789 m. (tikriausiai rudenį) burlaivis (kpt. Robertson), plaukęs iš Klaipėdos į Angliją, užplaukė ant seklumos netoli Falsterbo rifo¹⁷⁵.

1789 m. spalį burlaivis HOPE (kpt. Liddle), plaukęs iš Klaipėdos į Londoną, buvo išmestas į krantą netoli Kastrupo¹⁷⁶.

1789 m. (tikriausiai rudenį) burlaivis MARQUIS OF STAFFORD (kpt. Wilkinson), plaukęs iš Niukaslo ir burlaivis SALISBURY (kpt. Reed) plaukęs iš Klaipėdos, susidūrė ir patyrė didelius pažeidimus¹⁷⁷.

1789 m. (tikriausiai rudenį) burlaivis JUNE (kpt. Allanby), plaukęs iš Klaipėdos į Vaitheiveną, buvo išmestas į krantą netoli Verkingtono¹⁷⁸.

1789 m. gruodžio 21 d. burlaivis SARAH (kpt. Straker) iš Niukaslo, plaukęs iš Klaipėdos į Lisaboną, buvo prarastas netoli Stegės. Įgula išsigelbėjo, didesnė dalis krovinių buvo išsaugota¹⁷⁹.

1789 m. pabaigoje burlaivis PRINCE CHARLES (kpt. Hurth), plaukęs iš Klaipėdos į Kadisą, buvo prarastas Olandijos pakrantėje. Dalį krovinių pavyko išgelbėti¹⁸⁰.

1790 m. kovo 8 d. burlaivis KEPPEL (kpt. Taylor) iš Šyldso, plaukęs iš Londono į Klaipėdą, buvo prarastas prie Skageno. Įgula išsigelbėjo¹⁸¹.

1790 m. (tikriausiai rudenį) burlaivis IRENE (kpt. Wever), plaukęs iš Klaipėdos į Londoną, buvo prarastas prie Anholto salos. Įgula išsigelbėjo¹⁸².

1790 m. spalio 16 d. burlaivis ELEPHANT (kpt. Tarbert), plaukęs iš Grinoko į Klaipėdą, buvo prarastas Temzės estuarijoje vietovėje. Penki įgulos nariai nuskendo¹⁸³.

1790 m. (tikriausiai rudenį) burlaivis BENJAMIN (kpt. Willis), plaukęs iš Klaipėdos į Plimutą, nuskendo 14 jūmylių atstumu į rytus nuo Vitbio. Įgula išsigelbėjo¹⁸⁴.

1790 m. (tikriausiai rudenį ar gruodžio pradžioje) burlaivis HOPE (kpt. Eagan), plaukęs iš Klaipėdos į Liverpulį, buvo išmestas į krantą netoli Kento. Įgula išsigelbėjo¹⁸⁵.

1790 m. (tikriausiai rudenį ar gruodžio pradžioje) burlaivis JOHN & MARY (kpt. Wilhart), plaukęs iš Klaipėdos į Kinkardiną, buvo prarastas prie Bornholmo salos¹⁸⁶.

1791 m. (tikriausiai pavasarį) burlaivis ARGO (kpt. Turner), plaukęs iš Klaipėdos į Halą, užplaukė ant seklumos Hamberio estuarijoje¹⁸⁷.

1791 m. (tikriausiai rudenį) burlaivis MUNIFICENT (kpt. Clarke), plaukęs iš Klaipėdos į Liverpulį, buvo prarastas prie Orknio salų¹⁸⁸.

¹⁷³NLL, 1788-08-29 (Nr. 2016), p. 1.

¹⁷⁴LL, 1789-05-19 (Nr. 2091), p. 1.

¹⁷⁵LL, 1789-10-09 (Nr. 2132), p. 1.

¹⁷⁶LL, 1789-10-20 (Nr. 2135), p. 1.

¹⁷⁷LL, 1789-11-03 (Nr. 2139), p. 1.

¹⁷⁸LL, 1789-11-20 (Nr. 2144), p. 1.

¹⁷⁹LL, 1790-01-12 (Nr. 2159), p. 1.

¹⁸⁰LL, 1790-01-01 (Nr. 2156), p. 1.

¹⁸¹LL, 1790-03-30 (Nr. 2181), p. 1.

¹⁸²LL, 1790-10-01 (Nr. 2234), p. 1.

¹⁸³LL, 1790-10-29 (Nr. 2243), p. 1.

¹⁸⁴LL, 1790-12-07 (Nr. 2253), p. 1.

¹⁸⁵LL, 1790-12-10 (Nr. 2254), p. 1.

¹⁸⁶LL, 1790-12-10 (Nr. 2254), p. 1.

¹⁸⁷LL, 1791-04-22 (Nr. 2292), p. 1.

¹⁸⁸LL, 1791-11-11 (Nr. 2350), p. 1.

1792 m. (tikriausiai vasario arba kovo mėn.) burlaivis ECCHO (kpt. Lutherington) iš Margeito, plaukęs į Klaipėdą, buvo visiškai prarastas Jutlandijos pakrantėje. Kapitonas ir 12 įgulos narių nuskendo¹⁸⁹.

1792 m. (tikriausiai pavasarį) burlaivis UNANIMITY (kpt. Everett), plaukęs iš Kings Lino į Klaipėdą su balastu, buvo surastas be įgulos Larkalo įlankoje, apie 30 jūrmylių nuo Oslo. Įgula iš laivo išsigelbėjo Marstrando saloje, Švedijoje¹⁹⁰.

1792 m. (tikriausiai pavasarį) burlaivis WILLIAM (kpt. Dixley), plaukęs iš Londono į Klaipėdą, buvo prarastas Jutlandijos pakrantėje¹⁹¹.

1792 m. (tikriausiai gegužę ar birželio pradžioje) burlaivis SALISBURY (kpt. BISHOP), plaukęs iš Klaipėdos į Niukaslą, buvo aptiktas be įgulos ant kranto, netoli Jarmuto¹⁹².

1792 m. (tikriausiai vasarą) burlaivis SOUTHAMPTON (kpt. Black), plaukęs iš Klaipėdos į Montrozą, buvo prarastas *Needing* vietoje¹⁹³.

1792 m. (tikriausiai vasarą) burlaivis RUBY (kpt. Workman), plaukęs iš Klaipėdos į Liverpulį, sudužo prie Orknio salų¹⁹⁴.

1792 m. (tikriausiai rudenį) burlaivis MARIA (kpt. Richond), plaukęs iš Droedos į Klaipėdą, buvo išmestas į krantą netoli Strangfordo¹⁹⁵.

1792 m. (tikriausiai rudenį) burlaivis COLLINGWOOD (kpt. Fenwick), plaukęs iš Klaipėdos, buvo išmestas į krantą netoli Sandhamerio¹⁹⁶.

1792 m. (tikriausiai rudenį) burlaivis BLENHEIM (kpt. Street), plaukęs iš Klaipėdos, sudegė netoli Bornholmo salos. Įgula išsigelbėjo¹⁹⁷.

1792 m. (tikriausiai vasarą) burlaivis GRAFHENCKELL VAN DONERSMARK (kpt. Fisher), plaukęs iš Londono į Klaipėdą, dingo be žinios¹⁹⁸.

1792 m. apie lapkričio 22 d. burlaivis DIE KLEINE REGINA (kpt. Fisher), buvo prarastas Lamanšo sąsiauryje¹⁹⁹.

1792 m. (tikriausiai lapkritį ar gruodžio pradžioje) burlaivis SAMPSON (kpt. Zielesh), plaukęs iš Klaipėdos į Londoną, buvo prarastas Olandijos pakrantėje²⁰⁰.

1792 m. (tikriausiai gruodį) burlaivis PERSEVERANCE (kpt. Cranston), plaukęs iš Klaipėdos į Jarmutą, buvo išmestas į krantą Skageno saloje²⁰¹.

1792 m. gruodžio 10 d. didelis burlaivis, plaukęs iš Klaipėdos į Liverpulį, buvo prarastas Šiaurės Vakarų Škotijos pakrantėje. Išsigelbėjo tik trys įgulos nariai²⁰².

1793 m. (tikriausiai rudenį) burlaivis WILLIAMSON (kpt. Fisher), plaukęs iš Klaipėdos į Vaitheiveną, buvo prarastas prie Lesės salos²⁰³.

¹⁸⁹LL, 1792-03-27 (Nr. 2387), p. 1.

¹⁹⁰LL, 1792-04-24 (Nr. 2395), p. 1.

¹⁹¹LL, 1792-04-27 (Nr. 2396), p. 1.

¹⁹²LL, 1792-06-19 (Nr. 2411), p. 1.

¹⁹³LL, 1792-08-14 (Nr. 2427), p. 1.

¹⁹⁴LL, 1792-08-21 (Nr. 2429), p. 1.

¹⁹⁵LL, 1792-10-26 (Nr. 2448), p. 1.

¹⁹⁶LL, 1792-10-30 (Nr. 2449), p. 1.

¹⁹⁷LL, 1792-11-13 (Nr. 2453), p. 1.

¹⁹⁸LL, 1793-09-10 (Nr. 2541), p. 1.

¹⁹⁹LL, 1793-01-15 (Nr. 2471), p. 1.

²⁰⁰LL, 1792-12-07 (Nr. 2460), p. 1.

²⁰¹LL, 1793-01-04 (Nr. 2468), p. 1.

²⁰²LL, 1793-01-11 (Nr. 24700), p. 1.

²⁰³LL, 1793-10-15 (Nr. 2551), p. 1.

1793 m. (tikriausiai rudenį) burlaivis WILLIAM (kpt. Tate), plaukęs iš Klaipėdos į Jarmutą, su praikiurusiū korpusu buvo išmestas ant kranto ties Heisburu²⁰⁴.

1794 m. (tikriausiai rudenį) burlaivis MERCHANT (kpt. Dobson), plaukęs iš Klaipėdos į Sautamptoną buvo prarastas Forto užutėkyje²⁰⁵.

1795 m. rudenį, tikriausiai per didelę audrą, Baltijos jūroje nuskendo 7 laivai. Tarp jų buvo burlaivis MARIA (kpt. Carmichael), plaukęs iš Londono į Klaipėdą²⁰⁶.

1795 m. (tikriausiai rudenį arba gruodžio mėn.) burlaivis URANIA (kpt. Bissett), plaukęs iš Daisarto į Klaipėdą, buvo išmestas į krantą netoli Liepojos²⁰⁷.

1796 m. (tikriausiai pavasarį) burlaivis WILLIAM PITT (kpt. Blackburn), plaukęs iš Klaipėdos į Londoną, buvo prarastas prie Sandhamerio²⁰⁸.

1796 m. (tikriausiai pavasarį) burlaivis FRIENDS (kpt. Aitken), plaukęs iš Klaipėdos į Londoną, buvo prarastas Bornholmo saloje²⁰⁹.

1796 m. (tikriausiai rudenį) burlaivis INTEGRITY (kpt. Broderick), plaukęs iš Klaipėdos į Halą, buvo prarastas Baltijos jūroje. Įgula išsigelbėjo²¹⁰.

1796 m. (tikriausiai rudenį) burlaivis MARY (kpt. Billsborough), plaukęs iš Klaipėdos į Londoną,

buvo prarastas netoli Dancigo²¹¹.

1796 m. (tikriausiai rudenį arba gruodžio mėn.) burlaivis LAURENTIUS (kpt. Brandenburg), plaukęs iš Klaipėdos į Bordo, buvo visiškai prarastas²¹².

1796 m. pabaigoje burlaivis THETIS, plaukęs iš Klaipėdos į Londoną, buvo prarastas prie Sanderlando. Didesnę dalį krovinio pavyko išgelbėti²¹³.

1797 m. (tikriausiai pavasarį) burlaivis PEGGY (kpt. Melville), plaukęs iš Ilio į Klaipėdą, buvo išmestas į krantą Miono saloje²¹⁴.

1797 m. (tikriausiai rudenį arba gruodžio mėn.) burlaiviai JASON (kpt. Atkin) ir ECONOMY (kpt. Mosfatt), plaukę iš Klaipėdos, buvo prarasti Kentish Knock seklumoje, netoli Temzės žiočių²¹⁵.

1798 m. (tikriausiai pavasarį) burlaivis CICERO (kpt. Richardson), plaukęs iš Klaipėdos, buvo išmestas į krantą Švedijos pakrantėje. Įgula išgyveno, laivo medžiagos išgelbėtos²¹⁶.

1798 m. (tikriausiai rudenį) burlaivis DOLLY (kpt. Pearce), plaukęs iš Londono į Klaipėdą, buvo prarastas Kategato sąsiauryje²¹⁷.

1798 m. (tikriausiai rudenį ar gruodžio mėn.) burlaivis EDWARDS (kpt. Fowler), plaukęs iš Klaipėdos į Bridlingtoną, buvo išmestas į krantą

²⁰⁴LL, 1793-11-12 (Nr. 2559), p. 1.

²⁰⁵LL, 1794-12-05 (Nr. 2670), p. 1.

²⁰⁶LL, 1795-11-27 (Nr. 2771), p. 1.

²⁰⁷LL, 1795-12-25 (Nr. 2779), p. 1.

²⁰⁸LL, 1796-05-24 (Nr. 2822), p. 1.

²⁰⁹LL, 1796-05-27 (Nr. 2823), p. 1.

²¹⁰LL, 1796-11-22 (Nr. 2874), p. 1.

²¹¹LL, 1796-11-22 (Nr. 2874), p. 1.

²¹²LL, 1796-12-27 (Nr. 2884), p. 1.

²¹³LL, 1797-01-03 (Nr. 2886), p. 1.

²¹⁴LL, 1797-04-21 (Nr. 2917), p. 1.

²¹⁵LL, 1797-12-19 (Nr. 2975), p. 1.

²¹⁶LL, 1798-05-25 (Nr. 3005), p. 1.

²¹⁷LL, 1798-10-19 (Nr. 3038), p. 1.

Holdernesio pakrantėje²¹⁸.

1798 m. (tikriausiai rudenį ar gruodžio mėn.) burlaivis BETSEY (kpt. Wheatly), plaukęs iš Klaipėdos, buvo išmestas į krantą *White rocks* vietoje²¹⁹.

1799 m. pradžioje burlaivis FANNY (kpt. Bourn), plaukęs iš Klaipėdos į Londoną, buvo prarastas Elando saloje. Įgula išsigelbėjo²²⁰.

1799 m. pradžioje burlaivis ARABELLA, plaukęs iš Klaipėdos, buvo išmestas į krantą netoli Skarboro²²¹.

1799 m. pradžioje burlaivis WORTHY ANN (kpt. Drabe), plaukęs iš Klaipėdos į Londoną, buvo išmestas į krantą netoli *Kickhaven* vietovės²²².

1799 m. pradžioje burlaivis ADEONA (kpt. Landall), plaukęs iš Klaipėdos į Londoną, užplaukė ant seklumos netoli Istado²²³.

1799 m. (tikriausiai pavasarį ar birželio mėn.) pradžioje burlaivis WILLIAM (kpt. Usherwood), plaukęs iš Londono į Klaipėdą, buvo išmestas į krantą ir sudužo Saltholmo saloje²²⁴.

1799 m. (tikriausiai rudenį) burlaivis FLORENTINA (kpt. Juchter), plaukęs iš Dublino į Klaipėdą, buvo prarastas netoli Liepojos²²⁵.

1800 m. (tikriausiai sausį) burlaivis SARAH (kpt. Hughes), plaukęs iš Klaipėdos į Liverpulį, užplaukė ant kranto Dragalo rife.

1800 m. (tikriausiai pavasarį) burlaivis nenurodytu pavadinimu (kpt. Hawrghorst), plaukęs iš Lisabonos į Klaipėdą, buvo nuskandintas ledų Helsingioje²²⁶.

1800 m. (tikriausiai vasarą) burlaivis GLUCK-LIECHE WEIDER KUNST, plaukęs iš Rajaus į Klaipėdą, nuskendo jūroje. Įgula išsigelbėjo²²⁷.

1800 m. spalio 15 d. burlaivis FAVORITE (kpt. Hutscheson), plaukęs iš Londono į Klaipėdą, buvo išmestas į krantą Falsterbo pakrantėje²²⁸.

1800 m. (tikriausiai rudenį arba gruodžio pradžioje) burlaivis DAVID (kpt. Hutton), plaukęs iš Klaipėdos, buvo išmestas į krantą ir sudužo netoli Istado²²⁹.

1800 m. lapkričio 25 d. burlaivis OLIVE BRANCH (kpt. Chorley), plaukęs iš Klaipėdos, buvo prarastas netoli Karlskrunos. Įgula išsigelbėjo²³⁰.

²¹⁸LL, 1798-12-18 (Nr. 3047), p. 1.

²¹⁹LL, 1798-12-28 (Nr. 3048), p. 1.

²²⁰LL, 1799-01-11 (Nr. 3050), p. 1; LL, 1799-01-22 (Nr. 3052), p. 2.

²²¹LL, 1799-02-08 (Nr. 3055), p. 1.

²²²LL, 1799-03-08 (Nr. 3059), p. 1.

²²³LL, 1799-03-08 (Nr. 3059), p. 1.

²²⁴LL, 1799-06-11 (Nr. 3073), p. 1.

²²⁵LL, 1799-12-06 (Nr. 4017), p. 2.

²²⁶LL, 1800-04-20 (Nr. 4045), p. 1.

²²⁷LL, 1800-07-25 (Nr. 4071), p. 1.

²²⁸LL, 1800-10-31 (Nr. 4098), p. 1.

²²⁹LL, 1800-12-16 (Nr. 4111), p. 1.

²³⁰LL, 1800-12-16 (Nr. 4111), p. 1.

Išvados

Peržiūrėjus 1741–1800 m. „Lloyd's List“ numerius (išanalizuoti 10798 puslapiai), surasti 199 įrašai apie su Klaipėda susijusių laivų katastrofas ir avarijas. Ankstyviausias įvykis fiksuotas 1750 metais. 54 įrašuose pateikti duomenys apie laivų avarijas Klaipėdoje ir netoli jos, likusiuose – apie įvykius kitose Europos vietose (Danijos, Švedijos, Anglijos, Škotijos, Airijos, Olandijos ir kt. šalių pakrantėse).

Įrašuose dominuoja britų (anglų ir škotų) laivai, kitų šalių (Airijos, Prūsijos, Švedijos, Portugalijos) laivai aprašomi tik pavieniais atvejais.

Dažniausiai įrašuose nurodomas tik pats laivo praradimo faktas. Atvejuose, kai aplinkybės nurodomos, dažniausiai minimas laivo išmetimas į krantą ar užplaukimas ant seklu-

mos. Tik pavieniais atvejais nurodomos kitos avarijos aplinkybės: sudužimas, nuskendimas, susidūrimas su kitu laivu, gaisras, kontaktas su ledu.

Laivybos incidentai dažniausiai vyko pavasarį (balandį ir gegužę), rudenį ir žiemą (gruodį ir sausį). Tai nenuostabu, kadangi būtent šiuo sezono metu Baltijos jūroje siaučia didžiausios audros. Vasarą, dėl gerų oro sąlygų, incidentų skaičius fiksuotas gerokai rečiau, o vėlyvą žiemą ir ankstyvą pavasarį įvykių neužfiksuota, nes dėl užšalimo Baltijos jūroje laivyba nevyko.

„Lloyd's List“ analizė parodė, kad šis šaltinis yra naudingas tyrinėjant su Klaipėda susijusių laivų katastrofas XVIII a. Ateityje reikėtų pratęsti šį darbą, analizuojant vėlesnius „Lloyd's List“ numerius (nuo 1801 m. imtinai).

Šaltiniai

Lloyd's List, nuo 1734 m., London. Prieiga per internetą: <https://www.hathitrust.org/>

Lloyd's Register of Shipping, nuo 1764 m., London. Prieiga per internetą:

<https://hec.lrfoundation.org.uk/archive-library/lloyds-register-of-ships-online>

Pasaulio vietovardžiai. Internetinė duomenų bazė. – Vilnius: MELC, VLKK. Prieiga per internetą:

<http://pasaulio-vardai.vlkk.lt>

Soundtoll Registers Online (Zundo mokesčių registras). Prieiga per internetą:

<http://dietrich.soundtoll.nl/public/>

Literatūra

ADOMAVIČIUS, R. (2010). Garlaivis „Šiauliai“ ir jo įgulos likimas. *Po muziejaus burėmis*, Nr. 1, p. 46–52.

ADOMAVIČIUS, R. (2014). Apie Klaipėdą, pirklių ir jūrininkų miestą, ir laikotarpį, kai burlaiviais buvo galima pereiti į Smiltynę nesušlapus kojų. *Laivai ir jūrininkai* (3-iasis leidimas), p. 145–165.

CAMERON, A., FARNDON R. (1984). *Lloyd's List: 250th anniversary special supplement*. London: Lloyd's of London Press Ltd.

MARCUS, G. J. (1975). *Heart of Oak: A Survey of British Sea Power in the Georgian Era*. London: Oxford University Press.

WATSON, N. (2010). *Lloyd's Register: 250 years of service*. London: Lloyds Register.

ŽULKUS, V. (2010). Shipwrecks off the coast of Lithuania. *Archaeologia Baltica*, t. 14, p. 28–46.

Sutrupinimai

kpt. – kapitonas

LL – „Lloyd's List“

LR – „Lloyd's Register of Shipping“

NLL – „New Lloyd's List“

ZMR – Zundo mokesčių registras

Santrauka

Su Klaipėda susijusių laivų katastrofos iki šiol yra mažai tyrinėta tema. Nors istorikai, remdamiesi rašytiniais šaltiniais ir povandeninės archeologijos duomenimis, tyrinėja laivybos nelaimių istoriją, iki šiol neturime išsamesnio darbo, katalogavusio įvairių laikotarpių su Klaipėda susijusių laivų katastrofas ir avarijas. Tai susiję su negausiais, dažnai sunkiai prieinamais, rašytiniais šaltiniais bei nedideliu istorikų susidomėjimu šia tema.

Apie XVIII a. laivų katastrofas žinoma mažiausiai. Norint sužinoti apie šio laikotarpio laivų katastrofas reikia ieškoti naujų, iki šiol netyrinėtų šaltinių. Vienas tokių – Londone 1734 m. pradėtas leisti periodinis leidinys „Lloyd's List“. Šios publikacijos tikslas – paskelbti su Klaipėda susijusių laivų katastrofas, surastas leidinio „Lloyd's List“ numeriuose iki 1800 m.

Peržiūrėjus 1741–1800 m. „Lloyd's List“ numerius, surasti 199 įrašai apie su Klaipėda susijusių laivų katastrofas ir avarijas. Ankstyviausias įvykis fiksuotas 1750 metais. 54 įrašuose pateikti duomenys apie laivų avarijas Klaipėdoje ir netoli jos, likusiuose – apie įvykius kitose Europos vietose (Danijos, Švedijos, Anglijos, Škotijos, Airijos, Olandijos ir kt. šalių pakrantėse).

Įrašuose dominuoja britų (anglų ir škotų) laivai, kitų šalių (Airijos, Prūsijos, Švedijos, Portugalijos) laivai aprašomi tik pavieniais atvejais.

Dažniausiai įrašuose nurodomas tik pats laivo praradimo faktas. Atvejuose, kai aplinkybės nurodomos, dažniausiai minimas laivo išmetimas į krantą ar užplaukimas ant sekumos. Tik pavieniais atvejais nurodomos kitos avarijos aplinkybės: sudužimas, nuskendimas, susidūrimas su kitu laivu, gaisras, kontaktas su ledu.

Laivybos incidentai dažniausiai vyko pavasarį (balandį ir gegužę), rudenį ir žiemą (gruodį ir sausį). Tai nenuostabu, kadangi būtent šiuo sezono metu Baltijos jūroje siaučia didžiausios

audros. Vasarą, dėl gerų oro sąlygų, incidentų skaičius fiksuotas gerokai rečiau, o vėlyvą žiemą ir ankstyvą pavasarį įvykių neužfiksuota, nes dėl užšalimo Baltijos jūroje laivyba nevyko.

„Lloyd's List“ analizė parodė, kad šis šaltinis yra naudingas tyrinėjant su Klaipėda susijusių laivų katastrofas XVIII a. Ateityje reikėtų pratęsti šį darbą, analizuojant vėlesnius „Lloyd's List“ numerius (nuo 1801 m. imtinai).

Summary

Disasters of ships related to Klaipėda is a topic that is still little investigated. Even though historians who ground on written sources and data of underwater archaeology scientifically explore the history of maritime disasters, still there is no comprehensive study that would catalogue Klaipėda-related ship disasters and accidents. This is because of scarce written sources which usually are of limited access and also by a low interest in the topic from historians.

We know the least about ship disasters in the 18th century. To find out about disasters of this period, one needs to search for new, previously not investigated sources. A periodical journal “Lloyd's List” that started being issued in London in 1734 is one of such sources. The aim of the paper is to present Klaipėda-related ship disasters found published in issues of “Lloyd's List” until 1800.

After reviewing issues of “Lloyd's List” for the period 1741–1800, 199 records on Klaipėda-related ship disasters and accidents were found. The earliest event was mentioned in 1750. 54 records present data on ship accidents in Klaipėda and near this town; other records deal with events in different areas of Europe (near the coasts of Denmark, Sweden, England, Scotland, Ireland, Holland etc.).

British (English and Scottish) ships dominate in the analysed texts; whereas vessels of other countries (Ireland, Prussia, Sweden,

Portugal) are described in single cases only.

Usually, only a fact of the loss of a ship is mentioned in the published information. In cases when circumstances are identified, ships washed ashore or grounded are mentioned most often. In single cases only, other causes of accidents, such as shipwreck, sinking, crashing into another ship, fire, contact with ice, are mentioned.

Usually, accidents of navigation would happen in spring (April and May), autumn and winter (December and January). It is not surprising because this is the season when the most

severe storms rage in the Baltic Sea. In summer, due to favourable weather conditions, the recorded number of accidents was lower; and in late winter and early spring no accidents were recorded because navigation did not proceed as a result of the frozen Baltic Sea.

The analysis of "Lloyd's List" demonstrates that this source is useful for the investigation of Klaipeda-related ship disasters in the 18th century. Further, this work should be continued analysing later issues of "Lloyd's List" (starting from the year 1801 inclusive).

PIRMOJO CHOLEROS PROTRŪKIO KLAIPĖDOJE 190 METŲ SUKAKČIAI

Dainius ELERTAS

Lietuvos jūrų muziejaus Laivybos istorijos ir rinkinių apskaitos skyriaus vyr. muziejininkas-istorikas

Apie choleros epidemijas ir kaip ligą pavvyko įveikti Prūsijos karalystės Klaipėdos apskrityje jau esame rašę anksčiau. Taip pat, trumpai aptarėme Karantino stoties atsiradimą ir veikimą Kopgalyje. Dabar papildysime bemaž prieš 90 metų H. Selhaar surinktais bei kituose rinkiniuose rastais dokumentais apie kovą su šia mirtina liga pirmosios epidemijos metu. Jie rašyti senovine kalba, bet perteikia daug svarbių detalių. Nekeisdami pačių žodžių dokumentus skelbiame perrašydami dabartine rašysena. Šiandienos įvykių kontekste toks mūsų regiono patyrimas teikia vilties ir padeda suvokti, kad visai neseniai buvo įveiktos pavojingesnės ligos nei dabar ir susidurta su dar didesnėmis grėsmėmis.

1931 m. H. Selhaar pasidžiaugė, kad, prabėgus šimtui metų nuo pirmojo choleros epidemijos protrūkio, Klaipėdoje tokio pavojaus nebeliko. Jis priminė po epidemijos Klaipėdos krašte iškilusius „Choleros kalnus“, t.y. nuo jos mirusiųjų kapines sampiluose. Tuo metu tokios kapinės išsiskyrė supamuose laukuose prie pat krašto sienos tarp Piktupėnų ir Bojėnų kaimų, netoli Piktupėnų bažnyčios. Po šimtmečio tuometinės Pagėgių apskrities vietiniai senbuviai nebeatsiminė, kiek ten buvo palaidota, bet gerai žinojo, nuo ko tie žmonės buvo mirę. Sutampa ir Klaipėdos miesto kapinių pirmojo kvartalo prie dabartinės Liepų gatvės užkonservavimo laikas. Vėlesni kapinių kvartalai buvo atnaujinami ir plėtojami už jo. Paliekant nejudinamą vietą, kur buvo laidojamos pirmosios choleros epidemijos aukos. Apie epidemijos mąstą ir pasekmes liudijo H. Selhaar surinkti Klaipėdos magistrato

dokumentai. Prabėgus bemaž 190 metų kai kurios paralelės su dabartimi skamba itin aktualiai.

Dar kartą priminsime istorines aplinkybes. Viskas prasidėjo labai toli nuo Baltijos pakrantės. 1817 m. rugpjūčio 1 d. choleros protrūkis ištiko Gango upės pakrantės miestelius 100 mylių šiauriau Kalkutos. Didžiosios Britanijos valdžia Indijoje tam skyrė mažai dėmesio. Šiame regione liga pasireiškė ir vėl nurimdavo ištisus šimtmečius. Tačiau šį kartą cholera apėmė vis didesnius plotus ir per kelias savaites pasiekė Kalkutą. Po metų susisiekimo keliais pergabentas užkratas išplito visame žemyne ir pasiekė Bombėjų. 18 000 durtuvų britų kariuomenė Indijoje prarado daugiau kaip pusę karių. Su prekių karavanais užkratas nugabentas į Mažąją Aziją bei Persiją. 1823 m. choleros kelias iš Persijos pasuko į dabartinio Azerbaidžano sostinę Baku ir Kaspijos pakrantėmis. Rugsėį kilo epidemija Volgos upės ištakose esančioje Astrachanėje. Iš Kalkutos cholera plito rytų link. Vien Bankoke mirė 40 000 žmonių. 1824–1825 m. epidemija apėmė dalį Kinijos ir nusirito iki Sibiro. 1830 m. sulėtėdama ir vėl sustensyvėdama cholera iš Persijos bei Sibiro ėmė plisti Rusijos imperijoje. Liepą atsinaujinusi liga vėl ištuštino Astrachanės miestą. Rugpjūčio 8 d. kilo protrūkis dabartinės Gruzijos sostinėje Tbilisyje. Iš 30 000 gyventojų išgyveno vos 10 000. Upės keliais užkratas buvo nuneštas iki Dono upės. Rugsėjo 28 d. užfiksuotas pirmas mirties nuo choleros atvejis Maskvoje. Lapkričio 10 d. čia jau buvo mirę 2908 žmonės. Abiejų Tautų Respublikos atkūrimo siekiančio sukilimo

malšinimui Rusijos imperija skubiai permetė dalinius, kurių kariai jau buvo užsikrėtę cholera. Taip su rusų karių durtuvais cholera nugabenta nuo Daugpilio, Vilniaus iki Varšuvos, paplito Dauguvos upe ir apėmė Rusijos užimtą Lietuvą.

1831 m. gegužės 13 d. Prūsijos karališkoji vyriausybė įsake „Apsakymas dėl prieš išplatinimą cholera liga padavadytą rubežų uždarymo ir nepaklusnumam sceso davadas“ nurodė, kad valstybinė siena nuo Johannisburgo iki Šilokarčemos būtų saugoma kariuomenės. Visas prekių, žmonių ir galvijų judėjimas turėjo vykti tik per muitinės postuose įrengtus karantinus: Johannisburge, Stalupėnuose, Smalininkuose. Visi įvežami dalykai skirstomi į dvi kategorijas: atgabenti iš apkrėstos ir atgabenti iš neapkrėstos teritorijos. Antruoju atveju įsakyta griežtai tikrinti visą įrodančią dokumentaciją. Pirmiesiems dalykams buvo paskirtas 20-ies, o antriesiems 10-ies dienų karantinas. Visus daiktus numatyta per 24 valandas dezinfekuoti. Kiekvienas vykstantis toliau turėjo būti aprūpintas pažyma iš karantinavimo vietos. Netrukus artėjančios grėsmės nuojauta Klaipėdos miestą pasiekė iš Rusijos ankesuotos Lietuvos atneštuose ganduose. Tačiau būta nemaža miestiečių, kurie manė nelaimę apeisiant ir nesunkiai sulauksią geresnių laikų. Niekas tos ligos nepažinojo, neturėjo jokių vaistų ir nežinojo gydymo būdų. Iš gandų buvo aišku, kad liga greitai užkrečiama ir daugelio susirgusių laukia greita mirtis. Netrukus miestiečiai sulaukė ir oficialių žinių. Juos pasiekė viešai skelbiamas aukščiausio Prūsijos pareigūno Oberprezidento įsakas:

„Skelbimas

Tolimesnis apsiplėtimas ligos cholera mordus Lenkijoje ir rusiškoje Lietuvoje didesniai apsaugojimui šios provincijos gyventojų padarė reikalinga praveisti ne vien prieš Lenkiją paliepta rubežiaus (valstybinės sienos) uždarymą, idant

niekas per jį neperžengtų, bet ir uždaryti rubežių prieš rusiškąją Lietuvą nuo Smalininkų įglaudus Nemuno upę, toliau ir skaičių jau paskelbtų karantino bei perėjimo vietų labiau susiaurinti taip, kad personos ir daiktai iš Lenkijos ir rusiškos Lietuvos galės įeiti į Prūsiją tik per Eitkūnus, Smalininkus, Laugalius ir Nemerzatę.

Be to žmonių nuraminimui paskelbiu, kad sulig esamomis žiniomis cholera Lenkijoje ir rusiškoje Lietuvoje ties Willenberg, Lyck, Oletzko ir Laugaliais berods jau prūsiškam rubežiui artinos, bet pačioje Prūsijoje dar niekur nepasirodė ir yra visur daryti geriausiai mačyjantys (padedantys) žygiai šitą ligą nuo mūsų rubežiaus atlaikyti. Idant šitie žygiai ir tikrai užtektų Prūsijos gyventojų apsisaugojimui, aš jus ypačiai rubežiaus apskričių gyventojus užprašau, taip būtina kaip rimtai, kiekvieną uždraustą susitikimą su Lenkijos ir rusiškos Lietuvos gyventojais bei priėmimą tavorų (prekių, krovinių) iš Lenkijos ir rusiškos Lietuvos prie kurių lengvai galėtų lipti liga, tuo aštriausiai ir rūpestingiausiai vengti ir būtina ant to daboti (saugotis), kad kiekviename atsitikime žmonės ir daiktai, kurie iš ten pareina, turėtų karantino stoties atestus (būtų išlaikomi karantino stotyje ir turėtų jos pažymą) ir bet kokie peržengimai tuojau būtų pranešami vietos policijai. Už lygiu laiku užprašau ir apskričių bei vietų įstaigas bei kiemų šaltyšius (kaimų seniūnus) tuojau ir kunigus bei mokytojus, ypačiai rubežiaus rajonuose, savo vietų bei kiemų gyventojams prie tinkamos progos paaiškinti, kokią begalinę nelaimę jie užkrautų ne tik ant savęs ir savo šeimų, bet ir ant visos savo Tėviškės, jeigu jie nebodami draudimo susietų su Lenkijos gyventojais ir priimtų iš jų tavorus, per ką lengvai gali būti liga įvežama į Prūsiją. Kiekvieno švenčiausia pareiga yra, visus ryšius su lenkiškais gyventojais, ar tai būtų ypač giminės, draugai ar kupčystės (pirkliai) bei remestomesti (amatininkai) iki tol rubežius uždarytas ir tik susieiti per karantino stotis. Nusizengusieji bus aštriai baudžiami sulig nusikaltimo sunkumu.

Karaliaučius, 18 Meiji 1831.
Prūsijos Ober-Prezidentas“

Netrukus valdžia ėmė platinti tokį pranešimą: „*Apsikrėtimas su cholera mordus rodos ypačiai čia randa labai patogią progą, kur daugiau žmonių gyvena vienoje vietoje, po jų sveikatai kaip nepalankinis pasilaikymais, kaip tad atsitinka bivakuose (karo stovyklose), kalėjimuose, lazaretuose (ligoninėse) bei didelis gyventojų skaičius sulyginamai mažuose kiemeliuose (kaimeliuose) ir miesteliuose, kaip tai būna karo laike, kada žalnieriai (kareiviai) yra iškvarteruoti (apgyvendinti). Prasti augaliniai maisto dalykai, ypač dar pagedė, per didelis vartojimas svaiginančių bei rūgstančių gėrimų, kūniški ir dvasiški prisišlyjimai, baimė, širdperša, rūpesčiai ir t.t., staiga permaina nuo šilumos ant šalčio bei oro permainos, atsišaldymas, ypačiai apatinių kūno dalių bei kojų, gyvenimas žemuose ir pelkėtuose kraštuose gali labai padidinti ligos pasikrėtimo priegaudą (priežastį). Bet visuomet oro sugedimas, kuris po viršminėtų sąlygų atsiranda, visai ypačiai darės tam, kad liga greitai apsikrės ant sveikųjų žmonių, kurie po viršminėtais pasilaikymais gyvena ir vienu ar kitu būdu pasidaro ligai lengvai prieinami.“*

Būgštavimai pasitvirtino. 1831 m. gegužės pabaigoje choleros protrūkis įvyko Palangoje. Per keturias dienas nuo pirmo pastebėto atvejo susirgusių skaičius išaugo iki 140 žmonių. Iš jų 60 numirė. Tuo pačiu metu cholera susirgo keli asmenys Gdanske. Ten vietos gydytojai pareiškė, kad nerimauti neverta. Oberprezidentas net išplatino pranešimą, kuriame apie Gdanską rašyta: „*Mes tvirtai įsitikinę, galėję netrukus paskelbti nuraminančias žinias*“. Optimizmas netruko išgaruoti, nes nuo gegužės 29 d. iki birželio 8 d. ten susirgo 94 asmenys. Iš jų mirė 86. Aukų buvo daugiau, nes kai kurie slėpė savo artimųjų sirgimą. Netrukus liga pasireiškė Tartu, Rygoje, Liepojoje. Čia tomis dienomis nuo jos

numirė po 50–60 žmonių. Todėl Klaipėdos miesto magistratas dar kartą kreipėsi į gyventojus prašydamas būtinai pranešti rajono valdytojui vos tik kas nors susirgtų ir nedelsiant kviešti gydytoją. Siekiant išvengti griežto karantino visiems atvykusiems į miestą, liepta nedelsiant prisistatyti policijai. Tuo pačiu metu leidžiamame miesto dienraštyje „*Memelsche Wochenblatt*“ atspausdintas ligos aprašymas, patarimai, kaip jos išvengti ir elgtis epidemijos metu. Atspausdintas degtinės užpiltinės receptas, kuris esą veiksmingai padeda gydytis nuo choleros. Siekiant užkirsti jos plitimą jūros keliu, apribotas laivų judėjimas, uždrausta turgų veikla, uždarytos mokyklos ir nutrauktos bažnytinės procesijos. Klaipėdos miesto vartuose išstatyta karių sargyba ir neleista be specialaus leidimo patekti į miestą. Birželio viduryje miestiečius pasiekė žinios apie epidemijos mažėjimą Palangoje, Marijampolėje, Kalvarijoje, Vilkaviškyje, Naumiestyje. Rygoje choleros židinys toliau liepsnojo: birželio 3–18 dienomis mirė 1094 žmonės. Panaši padėtis išliko Gdanske.

Klaipėdos apskrityje epidemija prasidėjo birželio 29 d. Kekšiuose. Pirmąja auka tapo senas vyras. Vos apie tai sužinojus, kaimą apsupo kareiviai. Skubiai pakviestas gydytojas apėjo visas sodybas. Vienoje arklidžių aptiko pasislėpusius dar du sergančius. Per penkias dienas susirgo 9 asmenys. Iš jų mirė 8. Tuo protrūkis šiame kaime baigėsi. Tai buvo pirmosios choleros aukos apskrityje. Liepos pradžioje Nemune ties Smalininkais susitelkė 61 vytinė. Tai didoki, paprastai suręsti vidaus vandenių laivai, naudoti javams, degutui, linų sėmenims gabenti iš Rusijos valdomos Lietuvos ir Gudijos į Karaliaučių. Paprastai, nuplaukus iki vietos, buvo parduodamos prekės ir laivai. Juos išardydavo medienai arba vėl naudodavo krovinių gabnimui link Gdansko. Baimindamiesi choleros užkrato Smalininkų gyventojai per sieną neįleido vytinių. Oberprezidentas atvirai paskelbė,

kad drauge su kareiviais bus daroma viskas apsaugojant nuo užkrato. Kiekviena vytinė dezinfekuota ir patikrinta. Tik po to smalininkiai leido vytinėms plaukti žemyn upe. Netrukus visoje Prūsijos karalystėje imtasi atidžiai tikrinti vytnes iš Rusijos imperijos ir laivus iš Gdansko. Tam buvo pagrindo, nes iki liepos 11 d. Gdanske nuo ligos mirė 490 asmenys. Liepos 4 d. cholera pradėjo sirgti Medikiemiuose, Aikščiuose, Verksmininkuose. Didžiojoje Lietuvoje ties pasieniu nuslūgusi epidemija vėl atsinaujino. Pasienyje dislokuotiems Prūsijos kariuomenės daliniams įsakyta išlikti budriems. Baimintasi dėl Lietuvoje vykstančio sukilimo veiksnių persimetimo per sieną. Peržengę valstybinę sieną, sukilėliai privalėjo būti sulaikomi, nuginkluojami ir laikomi paskirtose saugomose stovyklose. Liepos 11 d. Klaipėdos magistratas išleido pranešimą:

„Skelbimas

Idant choleros liga nebūtų įvilktą į miestą būtinai reikalinga, kad kontrolė prie miesto vartų būtų sustiprinama. Todėl šalia jau pastatytų žalnierių (kareivių) sargybų dar reikia įtaisyti kontrolės raštines, kurios turėtų kiekvieno, kuris į miestą įeiti nori, patikrinti dėl jo dokumentų ir, ar jis nėra įtartinas. Tuos reikėtų sulaikyti arba nurodyti, kurie negali gana išsirodyti (tinkami pasirodyti ar būti priimti). Mes velyjame (liepiame), kad iš gyventojų ir apsaugos gintinių iš valnos (laisvos) valios tie malduinys (prašytojai), kurie galėtų šitą numatytą kontrolę ištikimai atlikti tu prašome tuos nuolankiai seredoje (trečiadienį) 13 šio mėnesio mokyti policijos raštinėje ir įeisti įsirašyti į sąrašus. Kaip veik bus užtenkamas skaitelius (slaičius) garbingų vyrų prisimaldavę, tai ši sargyba bus taip subatvadyta (sudaryta), kad jie tas 12 arba 24 valandas nuo kitų bus pakeičiami ir jie laba nuo paprastos sargybos sluzbos (tarnybos) išvalnyti (išlaisvinti) pasilieka. Mes į visus mūsų drauggyventojų stonus (luomus) turime tiek pasitikėjimo, kad jie atsižvelgdami į

aplinkybių skubotumą mūsų prašymo per didelį dalyvavimą mielai išpildys ir taip žymiai pagelbės, tą baisią ligą nuo mūsų miesto atlaikyti.

Klaipėda 11 Juliji 1831

Magistratas“

Liepos 13 d. didelė generolo A. Gelgaudo vadovaujama sukilėlių kariuomenė peržengė sieną ties Dovilais ir pasidavė Prūsijai. Dauguma sudėjusių ginklus sukilėlių apgyvendinti keliose lauko stovyklose, o mažesnė dalis vėliau perkelti į Klaipėdos citadelę. Pasireiškus cholera sukilėlių tarpe tapo aišku, kad anksčiau ar vėliau liga paplis Klaipėdos apskrityje. Berlyne karalius paskelbė paliepiamą, kurį netrukus išplatino Klaipėdos magistratas:

„Mes, Friedrich Wilhelm, iš Dievo malonės, Prūsijos karalius ir t.t. Atsižvelgdami kad būtinai reikalinga dėl nukreipimo kaimyniškame užsieny įsilaužusios choleros išleistiems padavadijimams (paliepiams) rūpinti kuo aštriausiai pilnavojimą (griežčiausiai vykdyti) ir tadšitas mieris (priemonė) atsiekamas tik per aštrų ir greitą pakaravojimą (baudimą) tu, kurie kitus išleistus padavadyjimus ir nurodymus nepildo, mes sekančiai nustatome: tie kurie ten, kur yra įtaisytos vietos komisijos, apie svarbius susirgimus arba netikėtus mirimus ne tuojau praneša arba pagelbėjo palaidoti vieną numirėlį be liekoriaus (gydytojo) liudijimo pakaravojami sulig aplinkybėmis kalėjimu, suktuže (dabokle) arba festunga (tvirtove) nuo dviejų mėnesių iki dviejų mėnesių. Šį dokumentą mes savo ranka pasirašėme ir su savo antspaudu apdrukavojome (užspaudėme).

Friedrich Wilhelm“

Liepos 18 d. Klaipėdos apskrities landratas von Auerswald paskelbė, kad Kekšiuose naujų susirgimų nepastebėta, o visos apskrities bei miesto gyventojų sveikatos stovis yra patenkinamas. Tą pačią dieną Klaipėdos magistratas išplatino mažiau optimistinį pranešimą:

„Skelbimas

Vieno darbininko žmona namuose konsulo Hoftmann Vitėje vakar rytą buvo žymiai susirgusi. Pranešimas apie tai tapo vakar vakare vėlai paduotas ir visi ponai liekoriai (gydytojai) iš miesto tapo praeitą naktį užprašyti ligonę aplankyti. Tas reikalinga padavadyti (paliepti) ir paduoti savo sprendimą dėl tos ligos. Jie užprašymą mielai pildė ir šiandien pirm pietų pareiškė „Pražymėtini iškadingumai (blogumai), kurie prie didelio palinkimo į ligą, šiame atsitikime pasirodo, kaip progos priežasties tokiu laiku, kur reumatiškas viduriavimas ir pjūties su vėmimu ypač pastebimas, bei stokojimas kelių ypatingų apsirodo epidemijos choleros ir pačios ligos pateisina pasirašiusius šitą atsitikimą žiūrėti ir į kaip vėlai pašauktą pagalbą, laikyti už vietomis pasirodančios ligos, o ne už azijatišką cholera ir kitą pareikšti.

Morgen, Ernst, Redlich, Reichel (gydytojų vardai)

Mes pasiskubiname, šitą pranešti gyvenytojų žiniai. Minėtas namas bei jame atskirai esantis susirgusios gyvenimas, dėl didesnio atsargumo laikinai dar aštriai atskirai laikomas ir dabojamos.

Klaipėda 19 Julij 1831

Magistratas“

Iš pranešimo darosi aišku, kad gydytojai choleros simptomus dar menkai pažino ir suklydo. Liga jau peržengė miesto vartus.

Kartu atsirado piktavalių, kurie šią grėsmę pavertė pasipelnymu. Vienas sukčius paskelbė klaipėdiečiams, kad imasi gaminti padedančius apsisaugoti nuo choleros vaistus. Esą receptas gautas Berlyne, o vaistas sudarytas iš kažkokių žolelių užpiltų degtine. Didesnės koncentracijos antpilas pavadintas „Dviguba cholera“ ir pardavinėtas po 16 sidabro grašių už mažą buteliuką, o mažesnės – „Viena cholera“ po 8 sidabrinius grašius. Greitai atsirado konkuruojantis šundaktaris, kuris esą savo „stebuklingą“ pleistrų pagalba nuo choleros išgydęs patį

Galicijos gubernatorių su šeima. Kai kurie miestiečiai griebėsi kitų „patikimų“ priemonių. Viena jų pavadinta „Plėšikų etikis“. Esą tuo naudojosi ir neapsirgo keturi plėšikai, kurie grobstė turtą dėl choleros epidemijos apleistuose namuose bei rūmuose. Ji buvo gaminama vyno actu užpylus lygiomis dalimis sudėtas vaistines žoles. Tarp jų – rūtas, metyles. Visa tai turėjo būti supilta į sandarų indą ir keturias dienas kaitinta ant karštų pelenų. Tuo metu išgarintą skysčio dalį reikėjo po truputį papildyti kamparu. Gautą viralą rekomenduota išpilstyti į sandarias gertuves. Skysčiu siūloma plauti kaklą, akių vokus, rankas ir pažastis. Dar vieno tokio recepto autorystė priskiriama nežinomam staliui, kuris per epidemiją dirbino ir užkalinėjo karstus. Tam reikėjo širdies formoje ištirpinti „sturds“ gabalą. Tada plaštakos pločiu plonai aptepti pušų ar eglių sakais. Po to, pakaitinti ant karštų anglių ir uždėti ligoniui skrandžio plote. Ten laikyti kas dieną ligoniui suvalgydinant po cukraus gabaliuką ant kurio užlašinti du lašai eteringo „ramulikių“ aliejaus. Į lietuvių kalbą išverstoje valdžios rekomendacijoje „Pamokinimas ant išlaikymo sveikatos ir pasisaugojimo dėl užkrėtimo prie ateinančios choleros ligos“ taip pat yra panašių priemonių. Siūlyta lankantiems ligonius išgerti truputį degtinės, vyno arba pačių pagamintos 3 dienų metelių, pomeranzų (mandarinų), angelikos šaknų, imbiero vyno užpiltinės. Rekomenduota po ligonių lankymo ne tik plauti rankas, bet, pakramčius tabako, išėjus laukan išspjauti.

Keturias dienas miestiečiai noriai pirko sukčiaus produkciją ir vylėsi, kad paminėtas darbininko žmonos susirgimas nesusijęs su epidemija. Tačiau panašiai numirus dar trims asmenims vėl apėmė nerimas. Klaipėdos magistratas išplatino savo pranešimą akcentuodamas higienos svarbą:

„Skelbimas

Ponai liekoriai (gydytojai) iš miesto šiandien pirm pietų vienbalsiai pareiškė, kad jau per kelias dienas Vitėje ir mieste pastebėtą ligą po praveštų tyrimų ir pastebėjimų gaila reikia išpažinti už aziatišką cholera. Nuo Vitėje susirgusių keturių žmonių trys pasimirė. Mieste iki šiol yra tik vienas susirgimas namuose Kubiliaus Wegner Nr.589 a pasirodęs. Ligonė šiandien yra pasimirusi. Lazarete (ligoninėje) citadelėje dar vienas muškieterus (muškietininkas) gydomas. Reikalingi žygiai idant liga taptų toje vietoje, kur ji išsilaužė, išnaikinta yra daryti ir mes publikos atsikartotiną būtinai užprašome kiekviename atsitikime tuojau pašaukti liekorių ir pranešti apie susirgimą policijai. Tykiausiai jeigu tas daroma ir kiekvienas gaspadorius (šeimininkas) ir kiekviena gaspadinė (šeimininkė) dabos (saugos) čystumą (švarą) ir davadą (tvarką) gyvenimuose (ūkiuose, namuose) ir prie gyvenimų tai galime sulaukti, tad su Dievo pagalba šita liga ne taip baisiai mirtingai veiks.

Klaipėda 28 Juliji 1831

Magistratas“

Per pirmas vienuolika dienų Klaipėdoje susirgo tik 13 žmonių. Iš jų mirė 9. Liepos 29 d. magistrato išleistame pranešime raginama susirgus nedelsiant kreiptis į gydytoją. Jame rašoma „Atsikartotinai raginame mes ant čystumo (švaros)“ ir „Gyvenimuose (ūkiuose, namuose) ir aplink gyvenimus ir graudenami nuo lėbavimo ir t.t. kiek tik galint bus ir toliau dabojama iš įstaigų, tad gyventojų sveikata būtų išlaikoma ir pilna pasitikėjimo mes galime pasiduoti lūkesčiams tad Dievas šitas pastangas žegnos (laimins) ir tą didelę žemės slogai (ligą) neleis visu savo smarkumu siausti“.

Tuo pačiu metu kilo epidemijos protrūkis Elbinge. Iki liepos 22 d. ten mirė 76 susirgę. Liepos 23 d. mirė pirmoji choleros auka Karaliaučiuje. Ragainės apskrities Pagėgių apy-

linkėse Nausėduose mirė užsikrėtęs pirklio tarnas. Liepos 30 d. choleros banga vėl pliūptelėjo Klaipėdoje. Po kelių dienų iki rugpjūčio 1 d. uostamiestyje jau sirgo 88 žmonės. Magistratas pranešė, kad to priežastis „labai pastebėtinai karštas tirštas oras“. Jis pakvietė gyventojus nevalgyti ir negerti tam tikrų maisto produktų, šiltai rengtis, o kūną apsirišti šiltomis juostomis. Gyventojų nuotaikos vis labiau niaukėsi. Darbininkai vis labiau irzo ir jautėsi apleisti valdžios. Turtingesni miestiečiai skubiai išvyko iš miesto. Pašte siunčiami laišakai buvo tik surenkami ir laikomi užrakinti, o siuntiniai ir pinigai visai nepriimami. Miesto gatvėmis naktimis aidėjo skubančių pagalbos pas gydytojus žingsniai. Gydytojai laukdavo su pakinkytais vežimuose arkliais. Iš tokių vežimų tarškesio gatvėse buvo galima numanyti kuriame kvartale, name įsimetė liga. Daugelis dėl šių garsų nesudėjo bluosto ir po nakties spėliojo apie epidemijos mastus. Saugodamiesi nuo užkrato gydytojai įsisupdavo į juodus vaškuoto tankaus audinio apsiaustus, o veidą uždengė kaukėmis su ilgomis nosimis. Kaip maro metu į ilgą kaukės nosį buvo dedamos vaistažolės ir įmirkyti eteringuose aliejuose tamponai. Mirusiųjų kūnai buvo tvirtai užkalami karstuose ir skubiai gabenami laidoti į kapines. Vitėje darbininkai sukėlė riaušes prieš gydytojus ir turtinguosius. Jas paskatino gandai, kad sergantieji gabenami į ligonines siekiant jais atsikratyti. Esą vieni garinėse nutroškinami, o kiti nunuodijami vaisiais. Tokiu būdu turtingieji esą stengiasi atsikratyti benuodžių varguolių. Teko kviesti kariuomenę, kuri numalšino maištautojus ginklu.

Atsižvelgdamas į skurdžiai gyvenusių miestiečių padėtį, magistratas pakvietė visus prisidėti prie šalpos. Jo kvietime rašoma:

„Cholera kaip visiems žinoma, prieš kelias dienas čionai pradėjo labai baisiai siusti ir ypač į mūsų vargingesnių kaimynų namus atneša daug vargo ir bėdos. Keletas mūsų gerbiamų draug-

piliečių sudarė draugiją idant tą bėdą sumažinus. Be to kelios žiuponės (ponios) susidėjo ir renka skalbinių drabužių ir kitų reikalingų dalykų.“ Tai susilaukė atgarsio, nes buvo suaukota nemažai pinigų, daiktų, drabužių. Jų užteko palengvinti likusių našlaičių ir kitų varguolių dalį.

Rugpjūčio pradžioje epidemija nyslūgo Katyčiuose, bet pratrūko Bojėnuose ties Piktupėnais. Ten susirgo 5 asmenys. Iš jų 4 mirė. Tuo metu mirė pirma choleros auka Smalininkuose. Rugpjūčio 6 d. susirgimai pastebėti Guduose, Robkojose ir Žardėje. Per 9 dienas ten susirgo 25 žmonės. Iš jų ašarų pakalnę paliko 16. Netrukus pasiekė žinia apie pirmąją epidemijos auką Ragainėje. Po kelių dienų pranešta apie susirgimus Pagėgių apylinkėse, Miežiuose ir Timsruose. Rugpjūčio 23 d. cholera pasiglemžė pirmą gyvybę Tilžėje. Rugpjūčio 30 d. ja susirgo laivininkas Prūsijos karalystės sostinėje Berlyne. Čia išsiplieskęs židinytis liepsnojo iki 1832 m. sausio pabaigos. Karalystės sostinėje cholera pakirto 1426 gyvybes.

Klaipėdą užliejo nauja epidemijos banga. Iki rugsėjo 5 d. susirgo 962 gyventojai. Iš jų su gyvenimu teko atsisveikinti 599. Paskutinė choleros auka uostamiestyje mirė spalio 8 d. Paskutinis sergantysis pasveiko spalio 17 d. Per paskutinius tris mėnesius Klaipėdoje epidemija pražudė 669 žmones iš 1059 apsirusių. Maždaug apie šį laiką Gdanske priskaičiuota 1052 mirusių nuo choleros. Ypač skaudžios pasekmės ištiko mažus Klaipėdos apskrities kaimus. Gudų kaimelyje per keturias dienas susirgo 24 žmonės ir 12 jų numirė. Tilžėje per epidemiją mirė 218 iš 398 susirusių. Provincijos sostinėje Karaliaučiuje iki gruodžio 20 d. susirgo 2214 žmonės. Iš kurių 1325 pasimirė. Spalio 19–20 d. cholera trumpam pratrūko Rusnėje, Tatamiškiuose, Bitėnuose. Smalininkuose epidemija nusinešė 12 žmonių iš 33 susirusių. Spalio 30 d. – lapkričio 5 d. būta paskutinių 30

gyventojų mirčių ir 10 išgyvenusių Šyšoje, Maželiuose, Šilokarčemoje, Mingėje, Užlėkmuose. Spalio 28 d. Klaipėdos apskrities landratas išplatino pranešimą miesto ir krašto gyventojams:

„Skelbimas

Klaipėdos mieste ir artimoje apylinkėje yra paskutiniai: ligoniai su choleros žymėmis buvo 8 Oktoberį (spalį), paskutinis choleros ligonis pasveiko 17 Oktoberį ir nuo to laiko nepasirodė niekur choleros apsireiškimai. Klaipėdos miestas ir jos apylinkė todėl karališkos tiesioginei sustatytos komisijos nutarimu nuo šios dienos vėl stoja į eilę visiškai sveikų vietovių, tas šiuomi atvirai skelbiama.“

Pirmosios choleros epidemijos eiga, lydintys reiškiniai, klaipėdiečių reakcijos keistai primena dabartį. Ši istorija padeda suprasti žmogaus elgesio pastovumą užgriuvus nežinomybei, gandų galią, institucijų ir bendruomenių atsakomybės svarbą. Kartu ji suteikia nelaimių įveikos viltį. Klaipėdoje cholera vėl pasireiškė 1837 m., 1848 m., 1849 m., 1858 m., 1866 m. metais. Tačiau ji niekada nebepasiglemžė tiek daug aukų. Apie tai, kaip išmokta suvaldyti šią grėsmę rašėme anksčiau.

DABARTIES PULSAS

Ausytosios medūzos (*Aurelia aurita*) biologija, ekologija ir veisimas laboratorinėmis sąlygomis

Dr. Artūras SKABEIKIS

Lietuvos jūrų muziejaus Akvariumo ir jūrų gamtos skyriaus specialistas

Ausytosios medūzos paplitimas ir pagrindinės biologinės/ekologinės charakteristikos

Ausytoji medūza (*Aurelia aurita*) – tai planktoninis organizmas, plačiai paplitęs Ramiojo, Atlanto ir Indijos vandenynų regionuose (nuo tropikų iki 70° Šiaurės ir 40° Pietų lygiagrečių), taip pat aptinkamas uostuose, estuarijose bei kai kuriuose kituose tiesiogiai su okeanu nesusisiekiančiuose sūraus vandens telkiniuose (Dawson et al., 2005). Itin gausiai ši rūšis sutinkama Šiaurės ir Pietų Amerikos, Europos, Australijos, Madagaskaro ir pietinės Grenlandijos dalies priekrantėse (El-Serehy ir Al-Rasheid, 2011; FitzGeorge-Balfour ir kt., 2013; Schiariti ir kt., 2015). Ausytosios medūzos kosmopolitiškumas yra tiesiogiai susijęs su rūšies tolerancija plačioms aplinkos veiksnių riboms: ji gali išgyventi esant 6–31°C vandens temperatūrai, druskingumui siekiant 6–38‰ ir gyvenamosios vietos gyliui kintant nuo kelių iki 200–1000 metrų (Purcell, 2005; Tombs, 2020). Tačiau ji yra jautri deguonies stygiui ir stengiasi pasitraukti iš hipoksijos paveiktų teritorijų (Shoji et al., 2005).

Ausytoji medūza yra primityvus gyvūnas, kurio kūnas sudarytas iš epidermio (išorinės kūno dangos), gastrodermio (vidinės kūno dangos) ir mezogljėjos – tarp epidermio ir gastrodermio išsidėsčiusios drebutinės masės, formuojančios gyvūno hidrostatinį skeletą, kurio pagrindą (>95%) sudaro vanduo, o likusią dalį – amebocitai, kolagenas ir kiti skaiduliniai baltymai (Hsieh ir kt., 1994). Rūšis pasižymi spinduline simetrija, turi skaidrų varpo formos kūną,

kurio pakraščiuose yra išsidėstę maistą gaudentys smulkūs dilgieji čiuptuvėliai – knidocitai, o varpo apačioje – burninės skiautės, padengtos dilgiosiomis ląstelėmis – nematocitais, kurių pagalba sugautas maistas keliauja į gastrovaskuliarinę ertmę, o iš jos radialiniais kanalais yra išnešiojamas po organizmą (Tombs, 2020). Ausytoji medūza neturi sudėtingų kvėpavimo, šalinimo ir medžiagų apykaitos sistemų (apykaita vyksta difuzijos būdu per kūno paviršius), o nervų sistema yra labai primityvi, reguliuojanti tik plaukimo judesių koordinaciją ir mitybos procesus (Arai, 1997). Suaugusios ausytosios medūzos kūno dydis, priklausomai nuo gyvenamosios aplinkos fizikocheminių parametrų bei pašarinės bazės produktyvumo, gali svyruoti 10–40 cm ribose (Tombs, 2020). Ausytosios medūzos gyvenimo trukmė natūralioje aplinkoje vidutiniškai siekia ~12 mėnesių, tuo tarpu akvariume, kur neįmanoma užtikrinti optimalių organizmui reikiamų sąlygų, gyvenimo trukmė dažniausiai sutrumpėja iki ~6 mėnesių (Lucas, 2001). Esant labai palankioms aplinkos sąlygoms ausytųjų medūzų populiacijos gausumas per neilgą laikotarpį gali labai smarkiai išaugti, dėl ko susiformuoja medūzų „žydėjimai“, kuomet vandens telkinių priekrantės zona ir paplūdimiai yra padengiami storu negyvų medūzų sluoksniu; pastarasis reiškinys yra būdingas ir Baltijos jūrai (Baumann ir Schernewski, 2012).

Ausytoji medūza dažniausiai maitinasi įvairiais zoo- ir fitonaktono organizmais, žuvų ikrais ir ankstyvos vystymosi stadijos jaunikliais bei kitais smulkiais vandens storumėje aptinkamais objektais (Ishii ir Tanaka, 2001; Titelman

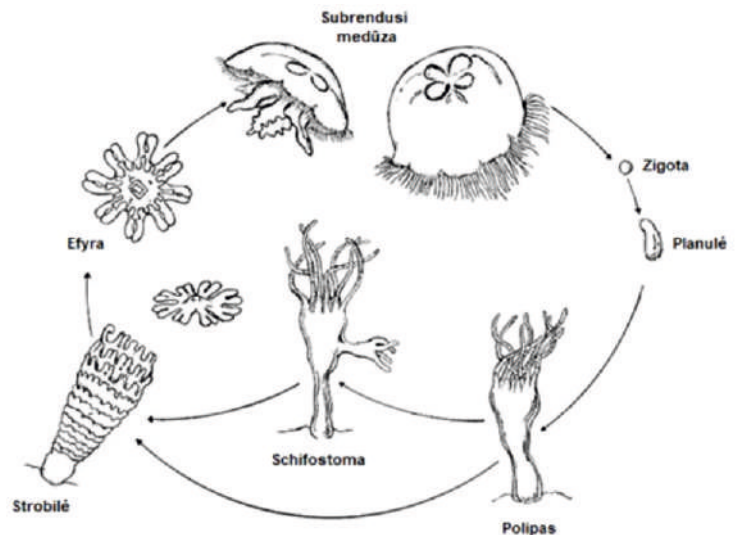
ir Hansson, 2006; Pereira ir kt., 2014). Pačios ausytosios medūzos retai tampa žuvų, vėžlių bei paukščių aukomis (Towanda ir Thuessen, 2006; Bos ir kt., 2016), nes jų energetinė vertė yra labai žema (kūno pagrindą sudaro vanduo), kūno paviršius padengtas dilgiosiomis ląstelėmis, o pačių medūzų skaidrumas apsunkina jų pastebėjimą žemiau ar aukščiau vandens stovimeje plaukiantiems potencialiems plėšrūnams (Gold ir kt., 2015).

Ausytosios medūzos vystymosi ciklas

Ausytoji medūza turi 2 pagrindines gyvenimo ciklo stadijas: sėslaus polipo, kurios metu gali daugintis pumpuruodamos nelytiniu būdu, ir judrios medūzos, kuomet gali daugintis lytiškai. Ausytosios medūzoms yra būdingas sudėtingas dauginimosi ciklas, susidedantis iš 7 skirtingų stadijų: suaugęs lytiškai subrebdęs individas, zigota, planulė, polipas, schifostoma, strobilė ir efyra (1 pav.) (Matveev ir kt., 2012).

Subrendusios ausytosios medūzos yra skirtalyčiai gyvūnai, todėl, atėjus dauginimosi periodui, patinai išleidžia savo lytinius produktus į vandens stovymę, kur įvyksta ant patelės burninių skiaučių esančių oocitų apvaisinimas ir susiformuoja zigota, po paros virstanti planktonine lerva planule. Planulė vandens stulpe nešiojama srovių praleidžia ~10 dienų, tada smulkių kūną dengiančių blakstienelių pagalba aptinka ir prisitvirtina prie tinkamo substrato – tokiu būdu tampa sėslių dugninių polipu. Polipas auga, stiprėja, šakojasi ir virsta schifostoma, kuri nelytiniu pumpuravimo būdu gali suformuoti didelę dukterinių polipų koloniją. Schifostomos toliau auga ir subrendusios virsta strobilėmis – nepilnai išsivysčiusių ausytųjų medūzų sankaupomis. Kita vystymosi ciklo stadija – strobiliacija – tai sėslių dugninių strobilių produkuojamų judrių pelaginių efyrų atsiskyrimas nuo motininio organizmo. Pelaginės efyros toliau vystosi, virsta lytiškai nesubrendusiomis medūzomis, kurios toliau augda-

mos lytiškai subręsta ir pradeda naują vystymosi ciklą (1 pav.) (Lucas, 2001; Matveev ir kt., 2012).

1 pav. Ausytosios medūzos (*Aurelia aurita*) vystymosi ciklas.
© Modifikuota pagal Deep Sea News

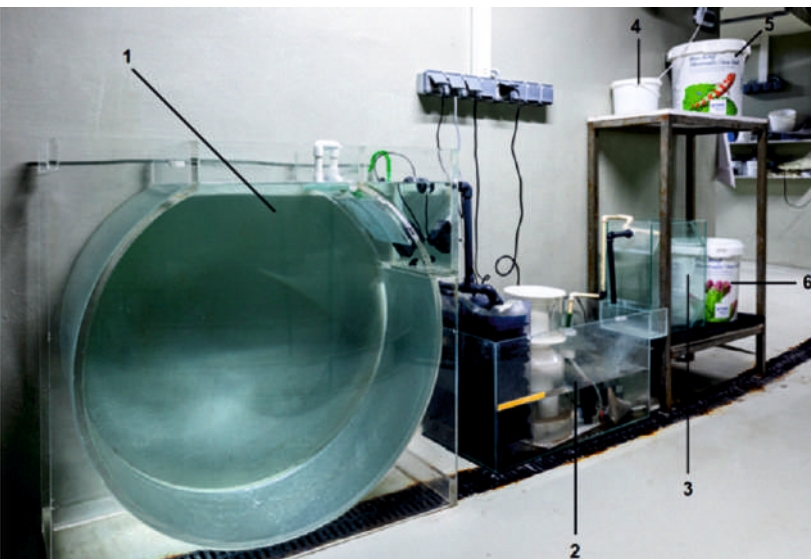
Pilno ausytosios medūzos vystymosi ciklo trukmė priklauso nuo abiotinių ir biotinių aplinkos veiksnių (temperatūros, druskingumo, pašarinės bazės produktyvumo ir kt.). Esant palankioms aplinkos sąlygoms ciklas vidutiniškai trunka 4–6 mėnesius (Lucas, 2001; El-Serehy ir Al-Rasheid, 2011), tačiau nepalankiomis sąlygomis schifostomomis nevirtę polipai ramybės stadijoje gali išbūti labai ilgai ir ausytosios medūzos vystymosi ciklo trukmę prailginti net iki 25 metų (Lucas, 2001).

Ausytosios medūzos veisimas Lietuvos jūrų muziejuje

Lietuvos jūrų muziejuje ausytosios medūzos su pertraukomis laikomos nuo 2013 metų ir per tą laikotarpį pavyko jas sėkmingai išveisti tik penkis kartus: viena generacija gauta 2014 metais, dvi – 2019 metais ir po vieną 2020 ir 2021 metais. Ausytosios medūzos Akvariumo ir jūrų gamtos skyriaus darbuotojų veisiamos siekiant sutaupyti pinigų (vieno individo kaina

2018 metais siekė 80,15 Eur) bei gauti kuo geresnės kokybės eksponatus, nes pastebėta, kad nupirktos ausytosios medūzos transportavimo metu dažniausiai būna mechaniškai pažeidžiamos, dėl ko prastėja jų sveikata ir trumpėja gyvenimo trukmė.

Ausytųjų medūzų veisimui Lietuvos jūrų muziejaus šaltojo karantino patalpose yra įrengta sistema, užtikrinanti kokybišką beveik visų medūzų vystymosi ciklo stadijų (išskyrus laisvai plaukiojančios efyros) priežiūros užtikrinimą (2 pav.). Ši sistema susideda iš 4 pagrindinių bei 2 papildančiųjų sudedamųjų dalių:

2 pav. Visų medūzų vystymosi stadijų priežiūrą užtikrinanti sistema.
© Alfonsas Mažūnas

1. Kreisel tipo akvariumas – vandens talpa, kurioje gali būti patalpinamos didesnės nei 5 cm skersmens medūzos ir šiame akvariume jos gali būti laikomos iki pat gyvenimo ciklo pabaigos.

2. Sampas – vandens talpa, kurioje patalpintas baltymų išputotojas (mechaninis vandens filtras), dvi talpos su biokamuoliukais (biologinis filtras), maišelis su aktyvuota anglimi (vandens skaidrumo gerinimas), vandens šildytuvas (reikiamos temperatūros palaikymas) ir siurbliai, kurių pagalba apvalytas vanduo pakeliamas į Kreisel bei Pseudo-Kreisel akvariumus. Pažymėtina, kad į sampą per persipylimą suteka van-

dens iš Kreisel bei Pseudo-Kreisel akvariumų (susidaręs siurbliams keliant vandenį iš sampo), todėl galima teigti, kad šioje medūzų auginimo sistemos dalyje vyksta nuolatinė vandens apykaita.

3. Pseudo-Kreisel akvariumas – tai vandens talpa, kurioje laikomos ir auginamos metefyros bei smulkios (< 5 cm) medūzos.

4. Kibirėlis su dangteliu (dėl jo sumažėja vandens transpiracija ir mažiau kinta druskingumas), kuriame laikomos ir dauginamos polipų kolonijos.

5. Kibiras su jūriniu vandeniu, skirtu papildyti polipų kibirėlį po vandens keitimo (šiose talpose vandens temperatūra yra vienoda, todėl išvengiama temperatūros pokyčių, kurie mažame vandens tūryje būtų labai jaučiami).

6. Kibiras su distiliuotu (revers-ostomitniu) vandeniu, skirtu nugaravusio vandens kiekiui kompensuoti bendroje Kreisel akvariumo-sampo-Pseudo-Kreisel akvariumo sistemoje.

Ausytųjų medūzų veisimas yra ilgas, labai daug nuoseklumo bei kruopštumo reikalaujantis darbas. Suaugusios ausytosios medūzos akvariume laikomos joms optimaliomis sąlygomis: 18°C temperatūros ir 32‰ druskingumo vandenyje. Kelis mėnesius gyvenusios akvariume, medūzos pradeda lėčiau judinti savo varpo formos kūną, kas sąlygoja sumažėjusį mitybos efektyvumą, ligų ir mechaniškų pažeidimų atsiradimą. Sulaukusios 6–8 mėnesių, ausytosios medūzos nustoja „pumpuoti“, jų kūnas užsiveria, praranda ekspozicinę vertę ir turi būti pašalinamas iš akvariumo (3F pav.). Gyvendamos akvariume medūzos lytiškai subręsta ir pasidaugina: po patalpinimo į ekspozicinį akvariumą praėjus 2–3 mėnesiams pradami pastebėti pirimieji pavieniai ant įvairių akvariumo paviršių nusėdę polipai, kurie duoda pradžią naujai ausytųjų medūzų generacijai.

Ekspoziciniame akvariume polipai dažniausiai savaime prisitvirtina prie specialiai šiam tikslui tam tikrose vietose pritvirtintų prie akrilo limpančių guminių spaustukų, kurie

vėliau kartu su juos apaugusiais polipais perkeliama į uždengiamą plastikinį kibirėlį, skirtą dukterinių polipų kolonijų auginimui, kuriame polipai laikomi visą laiką, kol nevykdomas reprodukcijos skatinimas (3A pav.). Jei polipai prisitvirtina kitoje akvariumo vietoje (ne ant spaustukų), tada jie plonu kietu daiktu (paprastai naudojama plastikinė kortelė) atsargiai nugremžiami nuo substrato, išsiurbiami pipete ir patalpinami į tą patį plastikinį kibirėlį, ant kurio dugno būna padėti keli siurbtukai, skirti polipų prisitvirtinimui. Paprastai inde polipai prie siurbtukų prisitvirtina per 2–4 dienas, tokiu būdu suformuodami pradinę polipų koloniją. Polipai auginami aeruojamame 18°C temperatūros ir 32‰ druskingumo vandenyje, kur yra reguliariai (priklausomai nuo virškinimo spartos) maitinami *Artemia salina* naupijais, praturtintais EASY DHA Selco preparatu. Po kiekvieno šėrimo praėjus 2 valandoms, artemijų perteklius pašalinamas iš indo, siekiant išlaikyti kaip įmanoma geresnę vandens kokybę. Keletą savaičių praleidę kibirėlyje polipai sustiprėja, virsta schifostomomis ir pradeda daugintis pumpuravimo būdu, taip per ~4 mėnesius susiformuoja gausi, stipri, potencialiai sėkmingai daugintis galinti kolonija. Per 2019 metus Lietuvos jūrų muziejuje buvo užauginta stipri polipų kolonija, kuri veisimo tikslais buvo sėkmingai panaudota keturis kartus, ir tikimasi šiam tikslui ateityje ją panaudoti dar daugelį kartų. Jei būtų pastebėta, kad strobiliavusios schifostomos ima silpti, o kolonijos sumažėja, aukščiau aprašytu būdu bus paruošiamos naujos veisimui skirtos polipų kolonijos.

Užsiauginus stiprią polipų koloniją ateina pats kritiškiausias laboratorinio ausytųjų medūzų veisimo ciklo etapas – strobiliacija. Widmer (2008) teigia, kad 15°C temperatūroje laikomi ausytųjų medūzų polipai savaime strobiliuoja epizodinėmis bangomis kas 2–4 mėnesius, tačiau iš mano asmeninės patirties (su polipais nuosekliai dirbu ~ 4 metus) savaiminis polipų

strobiliavimas stebėtas tik vieną kartą, kuomet iš gausios polipų kolonijos strobiliavo 5–6 individai, kurie produkavo ~90 efyry. Visais kitais atvejais buvo reikalingas strobiliaciją inicijuojantis žmogaus įsikišimas. Literatūroje yra išskiriami du pagrindiniai ausytųjų medūzų polipų strobiliaciją sukeliantys metodai:

1. Į vandens talpą, kurioje laikomi polipai reikia įlašinti 3–5 lašus Liugolio tirpalo ir nekeisti vandens 1–2 dienas, nes Liugolio tirpale esantis jodas potencialiai skatina polipų strobiliaciją (Widmer, 2008). Prieš dvejus metus šiuo būdu pabandžius sukelti ausytųjų medūzų polipų strobiliaciją, stebėtas neigiamas Liugolio tirpalo poveikis polipams – visi kolonijos individai ženkliai susitraukė, o kai kurie net žuvo, todėl buvo nuspręsta šio metodo ateityje Lietuvos jūrų muziejaus akvariume nebetaikyti.

2. Vandens, kuriame laikomi polipai, temperatūrą, imituojuojant žiemos sezoną, 4–5 savaitėms sumažinti iki 10°C, o paskui ją vėl pakelti iki 14–15°C, dėl ko per 2–3 savaites turėtų prasidėti strobiliacijos procesas (Widmer, 2008). Van Duinen (2020) taip pat teigia, kad po periodo 10°C temperatūroje reikia polipus patalpinti į 24°C vandenį, nes didesnis temperatūrinis šokas teigiamai paveikia strobiliacijos procesą. Lietuvos jūrų muziejuje vandens temperatūros sumažinimas vykdomas aeruojamą kibirėlį su polipais patalpinant šaldytuve (7°C temperatūroje), o praėjus nustatytam laiko tarpui ir išėmus iš šaldytuvo, kibirėlis su polipais patalpinamas šiltajame karantine ant palangės su dirbtiniu apšvietimu (naudojant paprastą stalinę lempą). Tai trunka 14 valandų (vasaros sezono imitacija). Naudojant šį strobiliacijos metodą keturis kartus buvo gautas teigiamas rezultatas, todėl jis bus taikomas ir ateityje.

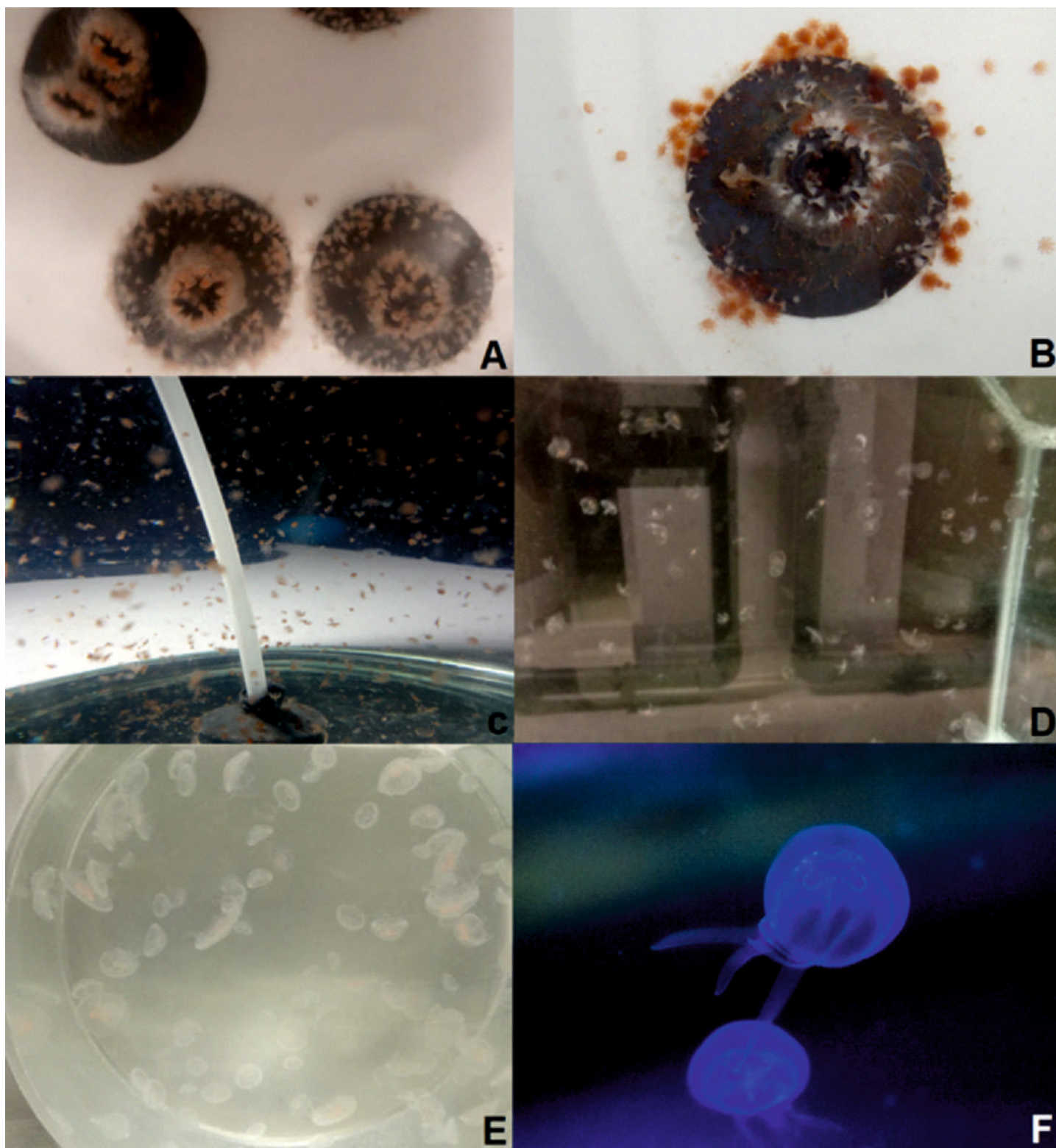
Strobiliuojantis polipas virsta strobile (3B pav.), nuo kurios per 1–2 savaites atsiskiria laisvai plaukiojančios efyros. Ankstesnių tyrimų metu LJM nustatyta, kad dažniausiai vienas ausytosios medūzos polipas produkuoja 10–30 efyry.

Naujai gautos efyros perkeliama į specialų cilindro formos stiklinį permatomą indą, kurio dugno centre pritvirtinama orą burbuliuokais lėtai tiekianti žarnelė, o vandens paviršiuje tiekama nenutrūkstama silpna oro srovė, sukurianti nuolatinį vandens judėjimo ratu efektą, dėl ko efyros nesikaupia ant indo dugno (3C pav.). Efyros kasdien, ryte ir vakare, maitinamos *A. salina* nauplijais, kasdien 2 kartus vykdomas nesuvirškintų artemijų pašalinimas iš indo. Siekiant išvengti apnašų kaupimosi ant indo sienelių ir palaikyti optimalią vandens kokybę, kas antrą dieną indas yra išplaunamas, pakeičiamas visas jame esantis vanduo. Prieš vandens keitimą kiekviena inde esanti efyra sugaunama nupjauta pipete, perkeliama į kitą indą su vandeniui, o pasibaigus procesui pipetės pagalba gražinama atgal. Efyrų auginimo metu iš populiacijos nuolat išimami neperspektyvūs (asimetriški, dalies galūnių neturintys, apsigimę individai), tokiu būdu tolimesniam auginimui paliekant tik pačius perspektyviausius individus. Taip prižiūrimos efyros stikliniame inde praleidžia apie 4–5 savaites, kol jų kūnas įgauna suaugusių individų formą ir pasiekia apie 10–15 mm skersmens dydį.

Susiformavusios mažos, lytiškai nesubrendusios ausytosios medūzos perkeliama į Pseudo-Kreisel tipo akvariumą, kuriame vanduo nuolat sukasi ratu, o maisto perteklių ir kenksmingas medžiagas šalina baltymų išputojas (3D pav.). Medūzos toliau matinamos

artemijomis 2 kartus per dieną labai sparčiai auga, po 3–4 savaičių jų kūnas pasiekia 5–8 cm skersmenį, jos perkeliama į šaltajame karantine stovintį Kreisel tipo akvariumą (3E pav.), paauginamos iki 10–15 cm dydžio ir perkeliama į ekspozicinį akvariumą, kuriame pragyvenusios ~5–7 savaites turi būti pakeičiamos naujos generacijos individais.

Lietuvos jūrų muziejaus Akvariumo ir jūrų gamtos skyriui yra labai svarbu sugebėti nuolat pasipildyti ekspoziciją savo išveistomis ir užaugintomis ausytosiomis medūzomis, todėl ateityje toliau bus nuosekliai eksperimentuojama su strobiliaciją inicijuojančiomis vandens temperatūromis ir jų taikymo laikotarpiais, tokiu būdu stengiantis nustatyti optimaliausiai tinkantį metodą, kuris kaskart užtikrintų šių gležnų gyvūnų veisimo sėkmę.

3 pav. Skirtingos ausytosios medūzos vystymosi ciklo stadijos

Literatūros sąrašas

1. ARAI M. N. 1997. *A Functional Biology of Scyphozoa*. London: Chapman and Hall. pp. 68–206.
2. BAUMANN S., SCHERNEWSKI G. 2012. Occurrence and public perception of jellyfish along the German Baltic coastline. *Journal of Coastal Conservation* 16(4): 555–566.
3. BOS A. R., CRUZ-RIVERA E., SANAD A. M. 2016. Herbivorous fishes *Siganus rivulatus* (Siganidae) and *Zebrasoma desjardini* (Acanthuridae) feed on Ctenophora and Scyphozoa in the Red Sea. *Marine Biodiversity*. 47: 243–246.
4. DAWSON M. N. 2003. Macro-morphological variation among cryptic species of the moon jellyfish, *Aurelia* (Cnidaria: Scyphozoa). *Marine Biology*. 143 (2): 369–379.
5. EL-SEREHY, H., AL-RASHEID K. 2011. Reproductive strategy of the jellyfish *Aurelia aurita* (Cnidaria:Scyphomedusae) in the Suez Canal and its migration between the Red Sea and Mediterranean. *Aquatic Ecosystem Health & Management*. 14(3): 269–275.
6. FITZGEORGE-BALFOUR, T., HIRST A., LUCAS C., CRAGGS J., WHELAN E., MOMBRIKOTB S. 2013. Estimating digestion time in gelatinous predators: a methodological comparison with the scyphomedusa *Aurelia aurita*. *Marine Biology*. 160(4): 793–804.
7. GOLD D., NAKANISHI N., HENSLEY N., COZZOLINE K., TABATABAEE M., MARTIN M., HARTENSTEIN V., JACOBS D. 2015. Structural and developmental disparity in the tentacles of the moon jellyfish *Aurelia* sp. *PLoS ONE* 10(8): 1–12.
8. HSIEH Y.; RUDLOE J. 1994. Potential of utilizing jellyfish as food in Western countries. *Trends in Food Science & Technology* 5(7): 225–229.
9. ISHII H., TANAKA F. 2001. Food and feeding of *Aurelia aurita* in Tokyo Bay with an analysis of stomach contents and a measurement of digestion times. *Hydrobiologia* 451(1):311–320.
10. LUCAS C. 2001. Reproduction and life history strategies of the common jellyfish, *Aurelia aurita*, in relation to its ambient environment. *Hydrobiologia* 451: 229–246.
11. MATVEEV I. V., ADONIN L. S., SHAPOSHNIKOVA T., PODGORNAYA O. 2012. *Aurelia aurita* – Cnidarian With a Prominent Medusoid Stage. *Journal of Experimental Zoology Part B Molecular and Developmental Evolution* 318(1): 1–12.
12. PEREIRA R., CHÍCHARO M. A. T., GARRIDO S. 2014. An experimental study of *Aurelia aurita* feeding behaviour: Inference of the potential predation impact on a temperate estuarine nursery area. *Estuarine Coastal and Shelf Science* 146: 102–110.
13. PURCELL J. 2005. Climate effects on formation of jellyfish and ctenophore blooms: a review. *Journal of the Marine Biological Association of the United Kingdom* 85: 461–476.
14. SCHIARITI A., MELICA V., KOGOVSEK T., MALEJ A. 2015. Density-dependent effects control the reproductive strategy and population growth of *Aurelia aurita* s.l. scyphistomae. *Marine Biology* 162(8): 1665–1672.
15. SHOJI J., MASUDA R., YAMASHITA Y., TANAKA M. 2005. Effect of low dissolved oxygen concentrations on behavior and predation rates on red sea bream *Pagrus major* larvae by the jellyfish *Aurelia aurita* and by juvenile Spanish mackerel *Scomberomorus niphonius*. *Marine Biology* 147: 863–868.
16. TITLEMAN J., HANSSON L. J. 2005. Feeding rates of the jellyfish *Aurelia aurita* on fish larvae. *Marine Biology* 149(2): 297–306.
17. TOMBS R. 2020. "Aurelia aurita" (On-line), Animal Diversity Web. Accessed January 03, 2021 at https://animaldiversity.org/accounts/Aurelia_aurita/
18. TOWANDA T., THUESSEN E. V. 2006. Ectosymbiotic behavior of *Cancer gracilis* and its trophic relationships with its host *Phacellophora camtschatica* and the parasitoid *Hyperia medusarum*. *Marine Ecology Progress Series* 315: 221–236.
19. VAN DUINEN J. J. 2020. *Breeding jellyfish for an aquarium. What you should take in mind*. Accessed January 04, 2021 at <http://www.janvanduinen.nl/jellyfish.php>
20. WIDMER C. L. 2008. *How to keep jellyfish in aquariums. An introductory guide for maintaining healthy jellies*. 193 p.

Lietuvos jūrų muziejaus delfinariumo Juodosios jūros afačinų (*Tursiops truncatus ponticus*) aplinkos praturtinimui taikoma kognityvinė užduotis

Laura LUPEIKAITĖ

Prof. dr. Brigita KREIVINIENĖ

Dr. Žilvinas KLEIVA

Gyvūnų gerovė tampa vis aktualesne tema tiek visuomenėje, tiek įstaigose, kur gyvūnai laikomi prižiūrimi žmogaus. Zoologijos sodų ir akvariumų asociacijos gyvūnų gerovės komitetas (Association of Zoos and Aquariums Animal Welfare Committee) gerovės sąvoką apibrėžia kaip bendrą gyvūno fizinę, psichinę ir emocinę būklę tam tikru laikotarpiu. Vertinimui atliekami nuolatiniai matavimai, leidžiantys gyvūnų gerovę apibūdinti prasta-gera rėmuose^{1,2}.

Aplinkos praturtinimas užima labai svarbią vietą užtikrinant gyvūnų gerovę. Pasitelkiant įvairias priemones ir dirgiklius, į gyvūnų aplinką įvedami papildomi stimulai, skatinantys natūralaus elgesio apraiškas ir įgūdžių ugdymą³. Lavinamas elgesys, susijęs su aplinkos tyrinėjimu, medžiokle, bendruomeniškumu, seksualiniais interesais ir t.t.; slopinamas „nenormalus“ arba natūralioje aplinkoje retai būdingas elgesys: stereotipinis plaukiojimas, žuvies atrajojimas^{4,5}. Prastai praturtinta gyvūnų gyvenamoji aplinka gali turėti įtaką nepageidaujamo ir nenatūralaus elgesio išsivystymui, stresui, ligoms⁷.

Zoologijos soduose ir akvariumuose įvairūs plūduriuojantys objektai dažnai naudojami kaip priemonė praturtinti gyvūnų aplinką. Problema ta, kad tokio tipo žaislai nors ir stimuliuoja pirmaeilį susidomėjimą, gyvūnams greitai nusibosta. Taikant šį aplinkos praturtinimo metodą delfinams, nestimuliuojami ir nevystomi jų unikalūs kognityviniai sugebėjimai. Tai įrodo ir moksliniai tyrimai⁶.

Kognityvinio aplinkos praturtinimo metodas lavina delfinų gebėjimus įveikti tam tikrus iššūkius. Šis metodas prisideda prie gyvūnų, laikomų žmogaus priežiūroje, gerovės užtikrinimo; metodo realizavimui nereikia daug laiko sąnaudų skirtų gyvūnų treniravimui; įrangos kaina gali būti labai nedidelė⁸. Vis dėlto, zoologijos soduose ir akvariumuose šis būdas yra taikomas rečiausiai (per pastarąjį dešimtmetį taikyta 3% zoologijos sodų). Trūksta mokslinių tyrimų, kuriuose būtų analizuojama, ką skirtingos gyvūnų rūšys laiko iššūkiu, kaip tai veikia jų kognityvines galimybes⁷. Taip pat sudėtinga sugeneruoti ir įgyvendinti idėjas, kurios gyvūnui

¹Association of Zoos and Aquariums, 2016. *Animal Welfare Considerations for Field Conservation Projects*. 3 p.

²Brando, S., Broom, D. M., Acasuso-Rivero, C., Clark, F. 2017. Optimal marine mammal welfare under human care: Current efforts and future directions. *Behavioural processes*. 2–42 p.

³Eskelinen, H. C., Winship, K. A., Borger-Turner, J. L. 2015. Sex, Age, and Individual Differences in Bottlenose Dolphins (*Tursiops truncatus*) in Response to Environmental Enrichment. *Animal Behavior and Cognition*, 2(3), 241–253.

⁴Delfour, F. & Helen, B. 2011. Assessing the effectiveness of environmental enrichment in bottlenose dolphins (*Tursiops truncatus*). *Zoo Biology*, 31.

⁵Ruivo, E. B., Buchanan-Smith, H. M., Byrne, M., Carrol, J. B., Desmoulins, A., Feltrer, Y., Galbusera, P., Griede, T., Grothmann, P., Jens, W., Leus, K., Lindsay, N., Lopez Goya, A., Lorca, L., Muir, S., Petit, T., Rylands, A. B., Schwitzer, C., Strike, T., Wormell, D., & Yaxley, M. 2010. *EAZA Husbandry Guidelines*. France: Baeuval Zoo.

veiktų kaip iššūkis, tačiau tuo pačiu, tai būtų iššūkis, kurį įmanoma įveikti. Tai nėra lengva, todėl metodas vis dar retai taikomas.

Šiame tyrime siekta sukurti ir realizuoti naują kognityvinę užduotį, taikomą delfinų, laikomų Lietuvos Jūrų muziejaus (LJM) delfinariume, aplinkos praturtinimui. Rastas naujas, inovatyvus ir kituose delfinariumuose netaikytas metodas. Tyrimo metu, analizuotas delfinų elgesys: susidomėjimas užduotimi, užduoties tikslo įgyvendinimo lygis, interakcijos trukmė, socialiniai delfinų ryšiai.

1. Aplinkos praturtinimo reikšmė gyvūnų gerovės užtikrinime

Europos Sąjungos teisiniuose aktuose gyvūnai apibūdinami kaip jautrios būtybės. Jautrumas reiškia, kad gyvūnai sąmoningai vertina juos supančią aplinką, jaučia emocijas, geba suprasti ir formuoti santykius su kitais gyvūnais, mokosi iš savo patirties, jaučia alkį, skausmą, šaltį, karštį ir t.t.; geba rinktis objektus ir situacijas. Tai reiškia, kad gyvūnų laikytojai turi prisiimti etinę atsakomybę ir užtikrinti gyvūnų gerovę bei kokybišką jų gyvenimą⁶. Gyvūnų gerovės užtikrinimas yra sudėtingas procesas, apimantis daugybę įvairių aspektų. Proceso sudėtingumą puikiai atskleidžia Abrahamo Haroldo Maslou poreikių hierarchijos koncepcija⁹ (1 paveikslas).

1 pav. Poreikių hierarchijos piramidė. Sudaryta autorės, pagal Maslow, A.H. Religions, Values, and Peak-Experiences; Stellar Books: New York, NY, USA, 2014.

Kaip matoma 1 paveiksle, rūpinantis gyvūno fiziniiais poreikiais (gyvenamasis plotas, vandens ir oro kokybė, maisto kokybė ir kt.), veterinarine priežiūra (subalansuoto mitybos raciono sudarymas, profilaktika, gydymas ir kt.) ir saugumu (apsauginis baseino atitvaras, saugūs žaislai, saugios valymo priemonės ir kt.), užtikrinami tik pagrindiniai gyvūno poreikiai. Siekiant užtikrinti gerą gyvūno gyvenimo kokybę, neužtenka patenkinti tik pagrindinius gyvūno poreikius. Kokybišku gyvenimu pasirūpinama tada, kai peržengiama į aukštesnius hierarchijos lygmenis ir atsižvelgiama į gyvūno socialinius poreikius, mentalinę stimuliaciją, laisvę rinktis situacijas¹⁰.

⁶Clark, F.E. 2013. Marine Mammal Cognition and Captive Care: a Proposal for Cognitive Enrichment in Zoos and Aquariums. *Journal of Zoo and Aquarium Research*, 1(1).

⁷Clark, F.E. 2017. Cognitive Enrichment and Welfare: Current Approaches and Future Directions. *Animal Behavior and Cognition*, 4(1).

⁸European Parliament, 2017. Animal Welfare in the European Union. Study for the Peti Committee. 14–15 p.

⁹Maslow, A. H. 2014. Religions, Values, and Peak-Experiences. Stellar Books: New York, NY, USA.

¹⁰Brando, S., Broom, D.M., Acasuso-Rivero, C. & Clark, F. 2017. Optimal Marine Mammal Welfare Under Human Care: Current Efforts and Future Directions. *Behavioural Processes*, 156.

¹¹Clegg, I.L.K., Van Elk, C.E. & Delfour, F. 2017. Applying Welfare Science to Bottlenose Dolphins (*Tursiops truncatus*). *Animal Welfare*, 26(2).

¹²Delfour, F. & Helen, B. 2011. Assessing the effectiveness of environmental enrichment in bottlenose dolphins (*Tursiops truncatus*). *Zoo Biology*, 31.

¹³Ruiivo, E. B., Buchanan-Smith, H. M., Byrne, M., Carrol, J. B., Desmoulins, A., Feltrer, Y., Galbusera, P., Griede, T., Grothmann, P., Jens, W., Leus, K., Lindsay, N., Lopez Goya, A., Lorca, L., Muir, S., Petit, T., Rylands, A. B., Schwitzer, C., Strike, T., Wormell, D. & Yaxley, M. 2010. EAZA Husbandry Guidelines. France: Baeuval Zoo.

¹⁴Clark, F. E. 2013. Marine Mammal Cognition and Captive Care: a Proposal for Cognitive Enrichment in Zoos and Aquariums. *Journal of Zoo and Aquarium Research*, 1(1).

Gyvūnų gyvenamosios aplinkos praturtinimas užima itin svarbią vietą užtikrinant gerovę. Tai patvirtina daugelis mokslinių darbų autorių^{10,11,13,14}. Praturtinant aplinką, gyvūnai yra stimuliuojami tiek fiziškai, tiek protiškai. Pagal Maslou poreikių hierarchijos piramidę (1 paveikslas), mentalinė stimuliacija yra viena iš priemonių, susijusių ne tik su pagrindiniais gyvūno poreikiais, bet gera gyvenimo kokybe.

Aplinkos praturtinimas skatina natūralų gyvūnų elgesį bei slopina nepageidaujamą. Į gyvenamąją aplinką įvedus aplinkos praturtinimo priemones, delfinai labiau tyrinėja aplinką, lavina medžioklės gebėjimus, kuria stipresnę ryšį su kitais gyvūnais, treneriais. Taip pat tai gali teigiamai veikti gyvūnų seksualinius interesus, įvairesnių žaidimo formų ugdymą, kognityvinių įgūdžių lavinimą. Aplinkos praturtinimo metodai gali slopinti elgseną, kuri nėra būdinga natūralioje aplinkoje: stereotipinį plaukiojimą ratais, savęs žalojimą, žuvies atrajojimą ir kt.^{12,13} Moksliniai tyrimai rodo, kad prastai praturtinta gyvūnų gyvenamoji aplinka gali turėti įtaką gyvūnų stresui, ligoms¹¹.

Nors aplinkos praturtinimas užima svarbią vietą gyvūnų gerovės kontekste, metodų, lavinančių protines delfinų galimybes, vis dar trūksta. Zoologijos soduose ir akvariumuose delfinų aplinka dažniausiai praturtinama įvairiais plūduriuojančiais objektais, kurie stimuliuoja momentinį gyvūnų susidomėjimą. Plūduriuojančiais objektais papildoma ir LJM laikomų delfinų kasdienybė. Žaislų pavyzdžiai pateikti 2 paveiksle.

Problema ta, kad plūduriuojantys žaislai nestimuliuoja ir nevysto delfinų kognityvinių gebėjimų. Tokios aplinkos praturtinimo priemonės greitai nusibosta, todėl interakcijos trukmė yra trumpa. Tai įrodo ir moksliniai tyrimai¹⁴.

Yra ir daugiau iššūkių, susijusių su aplinkos praturtinimu. Taikomos priemonės turi būti visiškai saugios tiek aplinkai, tiek gyvūnui. Taip pat būtina atsižvelgti į estetinį vaizdą, galimybes

2 pav. Plūduriuojančių žaislų pavyzdžiai.
Nuotraukos R. Pareigytes-Vasiliauskienes, 2018

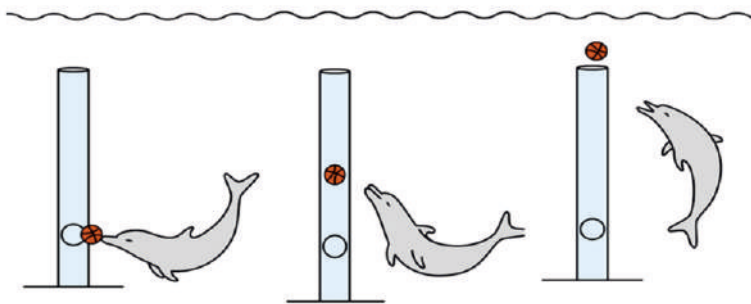
taikyti konkrečioje aplinkoje. Svarbu ir tai, kad priemonės įterpimas į baseiną nebūtų sudėtingas. Tokios specialios sąlygos lemia papildomus uždavinius įgyvendinimo procese.

Taigi aplinkos praturtinimas užima svarbią vietą užtikrinant gyvūnų gerovę. Nors tai nėra paprasta, būtina taikyti vienokias ar kitokias priemones, kurios prisidėtų prie to, jog gyvūnų nenatūralaus elgesio, streso ir ligų būtų išvengta.

2. LJM delfinariume realizuota kognityvinė užduotis delfinams

Kaip jau anksčiau minėta, moksliniai tyrimai rodo, jog įprastos aplinkos praturtinimo priemonės (plūduriuojantys objektai), kurios akvariumuose yra naudojamos dažniausiai, delfinams greitai nusibosta. Delfinai yra aukšto intelekto, smalsūs gyvūnai, todėl jiems būtini iššūkiai, kognityvinių gebėjimų stimuliacija¹⁵. LJM delfinariume laikomos Juodosios jūros

afalinos mentaliai stimuliuojamos pasirodymų, treniruočių, terapijos užsiėmimų metu. Siekiant papildomos stimuliacijos laisvu metu (kai veiklose delfinai nedalyvauja), sukurta ir realizuota kognityvinė užduotis, kuri taikyta kaip aplinkos praturtinimo priemonė, lavinanti delfinų kognityvines galimybes. Užduotį iliustruoja 3 paveikslas.

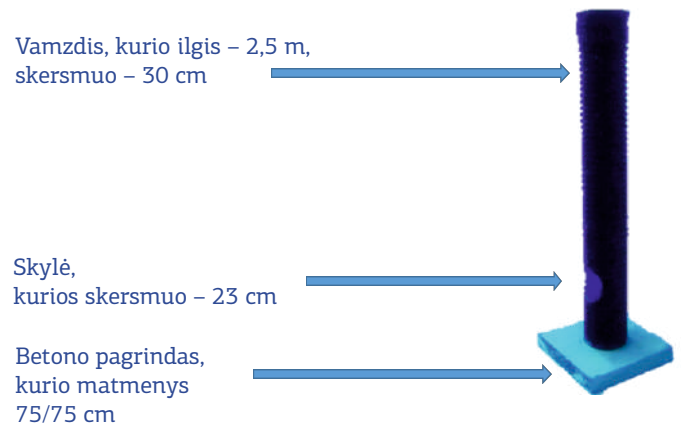

3 pav. Kognityvinės užduoties iliustracija.
Iliustracijos autorius A. Lekštutis, 2018

Kaip matoma 3 paveiksle, delfino tikslas – įdėti kamuolį į tuščiaavidurio vamzdžio skylę. Kadangi vamzdis tuščiaaviduris, kamuolys tuoj pat iškyla į vandens paviršių ir užduotį galima atlikti dar kartą. Konstrukcijos parametrai pateikti 4 paveiksle.

Kaip matoma 4 paveiksle, kognityvinės užduoties įrankio konstrukciją sudarė tuščiaaviduris 2,5 m ilgio ir 30 cm skersmens vamzdis, kurio apatinėje dalyje išpjauta 23 cm skersmens skylė. Vamzdis pritvirtintas prie 75*75 cm betono pagrindo. Užtikrinant delfinų saugumą, skylės kraštai buvo nupoliruoti.

Tam, kad delfinai priprastų prie įrenginio ir nejaustų streso, pastarasis nuleistas į baseino dugną ir laikytas jame maždaug mėnesį, leidžiant delfinams laisvai su nauju objektu pažindintis. Po mėnesio įrenginys iš baseino iškeltas ir pakartotinai nuleistas prasidėjus tyrimui.

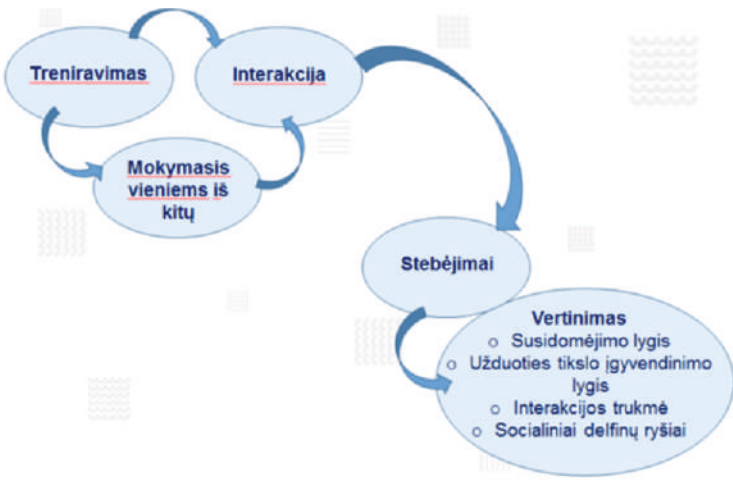

4 pav. Kognityvinės užduoties konstrukcijos parametrai.
Sudaryta straipsnio autorės, 2021

3. Tyrimo projektas

Tyrimo pradžioje delfinai į įrenginį aktyviai nereagavo, nesuprato užduoties tikslo ir esmės, todėl nuspręsta juos to mokyti treniruočių metu. Po 2 trumpų, pozityvių treniruočių, dvi delfinų patelės perprato užduotį ir pradėjo tuo užsiimti laisvu laiku tarp treniruočių. Delfinai mokėsi vieni iš kitų ir ilgainiui kognityvinę užduotį perprato visi.

Užduoties atlikimo metu analizuotas delfinų elgesys. Siekta įvertinti delfinų susidomėjimo lygį, užduoties tikslo įgyvendinimo lygį (kaip sėkmingai delfinai įgyvendindavo užduoties tikslą), interakcijos trukmę (individualiai ir grupėse), socialinius delfinų ryšius. Visą tyrimo projektą iliustruoja 5 paveikslas.

5 pav. Tyrimo projektas. Sudaryta straipsnio autorės, 2021

Taip pat siekta nustatyti, ar interakcijos pobūdis priklauso nuo delfino lyties, amžiaus grupės ir individualių savybių. Tuo tikslu gyvūnai suskirstyti į grupes, kiekvienam iš jų priskirtas identifikacijos kodas (1 lentelė).

1 lentelė. Tyrimo imties charakteristika. Sudaryta straipsnio autorės. 2021

Grupės numeris	Amžius (metai)	Individo identifikacijos numeris
I	>30	IA, IB, IC
II	8–12	IIA, IIB, IIC, IID
III	3–6	IIIA, IIIB, IIIC, IIID
IV	1–2	IVA, IVB, IVC

Kaip matoma 1 lentelėje, gyvūnai suskirstyti į 4 amžiaus grupes: I grupė – delfinai vyresni nei 30 metų, II grupė – delfinai nuo 8 iki 12 metų, III grupė – delfinai nuo 3 iki 6 metų, IV grupė – delfinai, kurių amžius nuo 1 iki 2 metų. Svarbu aptarti esminius tyrimo metodus ir

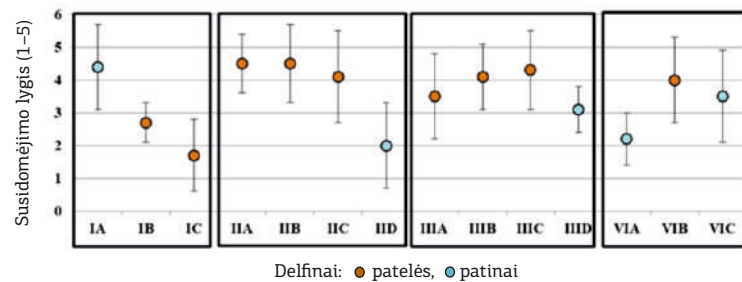
aplinkybes:

- Interakcijos laikas. Laisvu laiku tarp treniruočių (13:00–13:30 val.) į baseiną patalpin-ta 14 kamuolių.
- Stebėjimai. Interakcijos filmuotos vaizdo kamera.
- Vertinimo metodika. Susidomėjimo lygis, užduoties tikslo įgyvendinimo lygis, socialiniai ryšiai vertinti pagal Likert'o skalę; interakcijos trukmė (individuali ir grupėse) apskaičiuota rankiniu būdu, video analizės metu.

Tyrimas truko pusantro mėnesio, įskai-tant dviejų savaitių pertrauką, kai kognityvinės užduoties įrenginys iš baseino buvo iškeltas.

4. Tyrimo rezultatai

Tyrimu siekta išanalizuoti delfinų elg-seną, susijusią su kognityvinės užduoties atli-kimu. Tuo tikslu, analizuotas elgesys, rodantis delfinų susidomėjimą tiek užduotimi, tiek pačiu užduoties įrenginiu. Šie rezultatai pateikti 6 paveiksle.

6 pav. Delfinų susidomėjimas užduotimi, priklausomai nuo lyties ir amžiaus (nuo 1 iki 5, kur 1 reiškia žemiausią susidomėjimo lygį, 5 – aukščiausią). Sudaryta straipsnio autorės, 2021

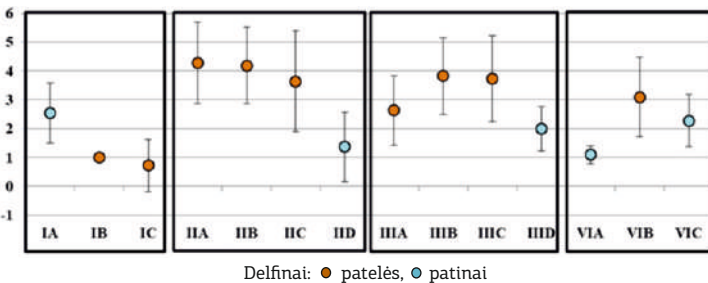
Kaip matoma 6 paveiksle, delfinų domėjimasis užduotimi ir įrenginiu, vertintas skalėje nuo 1 iki 5, kur 1 reiškia žemiausią susidomėjimo lygį, 5 – aukščiausią. Susidomėjimo lygis variavo tarp 1.7 ± 1.1 ir 4.4 ± 1.3 . Didžiausią susidomėjimą parodė delfinai, priklausantys 8–12 metų amžiaus grupėje.

Labiausiai stebinantys rezultatai susiję

su vyriausiu patinu (1A) (6 pav.). Įprastai aplinkos praturtinimo sesijose jis dalyvaudavo retai, tačiau šiuo atveju jo susidomėjimo lygis buvo aukštas.

Kitas analizuotas aspektas – užduoties tikslo įgyvendinimo lygis. Vertinta skalėje nuo 1 iki 5, kur 1 reiškia, kad kamuolio įdėti į įrenginio skylę delfinui niekada nepavykdavo, 5 – kamuolį įdėti į skylę delfinui visada pavykdavo. Rezultatai pateikti 7 paveiksle.

Užduoties įgyvendinimo lygis (1–5)

7 pav. Kognityvinės užduoties tikslo įgyvendinimo lygis, priklausomai nuo delfino lyties ir amžiaus (nuo 1 iki 5, kur 1 reiškia – niekada, 5 – visada). Sudaryta straipsnio autorės, 2021

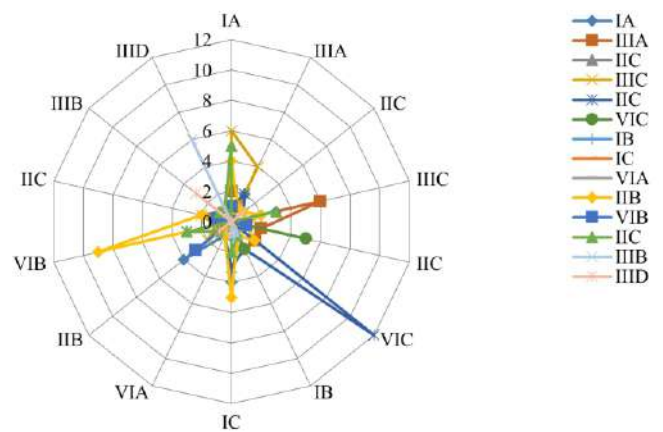
7 paveiksle galima matyti, kad delfinai, kurių amžius varijuoja nuo 3 iki 6 metų, ir nuo 8 iki 12 metų, užduoties tikslą pasiekdavo dažniausiai, patelės – dažniau nei patinai. Atkreipiamas dėmesys į tai, kad nepaisant to, jog vyriausias patinas (1A) negebėjo pasiekti užduoties tikslo (7 pav.), jo susidomėjimo lygis vis tiek išliko aukštas (6 pav.).

Taip pat analizuota delfinų interakcijos

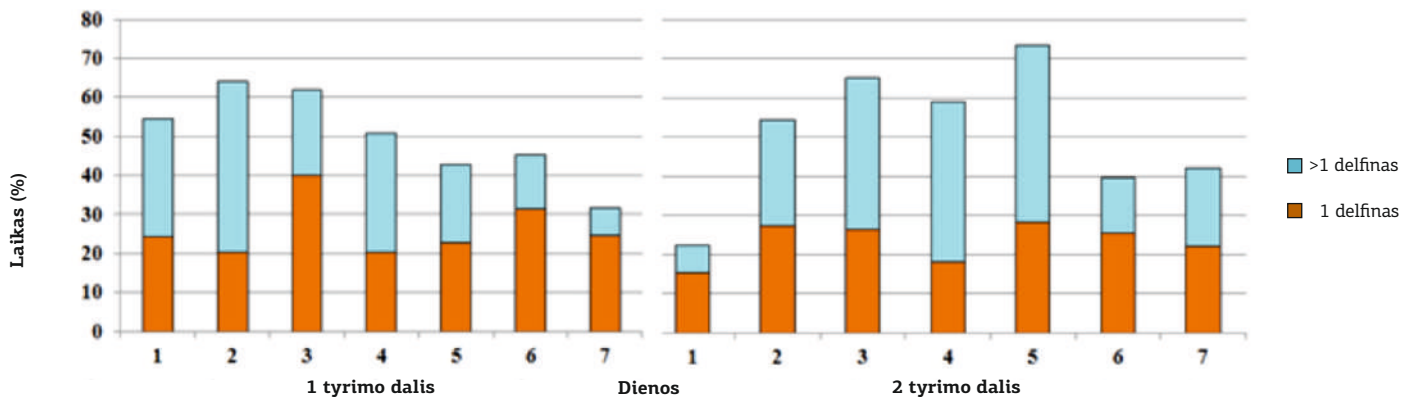
trukmė įveikiant kognityvinę užduotį. Atsižvelgta į tai, ar interakcijoje dalyvauja vienas delfinas, ar grupė delfinų. Rezultatai pateikti 8 paveiksle.

Kaip matoma 8 paveiksle, 1 tyrimo dalyje (1 ir 2 tyrimo savaitės) užduotį delfinai dažniau atlikdavo individualiai, o ne grupėse. 2 tyrimo dalyje (3 ir 4 tyrimo savaitės) – atvirkščiai – dažniau grupėse, ne individualiai. Interakcija trukdavo vidutiniškai 50% aplinkos praturtinimo sesijos laiko.

Taip pat siekta išsiaiškinti, ar delfinai žais kartu, kokiais būdais vyks tokio tipo sąveika. Gauti rezultatai pateikti 9 paveiksle.

9 pav. Socialinės delfinų sąveikos dažnis. Sudaryta straipsnio autorės, 2021

8 pav. Delfinų interakcijos trukmė (%). Sudaryta straipsnio autorės, 2021

9 paveiksle galima matyti, kad atliekant užduotį, dažniausiai sąveikavo patelės su savo jaunikliais – čia nustatytas stipriausias ryšys. Dominuojantį vyriausią patiną galima išskirti kaip individą, sąveikavusį su daugiausia delfinų – čia nustatyti silpnesni arba stipresni ryšiai su beveik kiekienu delfinu.

Išvados

1. Lietuvos jūrų muziejaus delfinariume sukurta ir realizuota inovatyvi, kognityvinė užduotis, skirta delfinų aplinkos praturtinimui.

2. Didžiausią susidomėjimą užduotimi parodė delfinai, kurių amžius nuo 8 iki 12 metų.
3. Kognityvinės užduoties tikslą patelės įgyvendindavo dažniau nei patinai.
4. Pirmoje tyrimo dalyje dažniau vyko individuali interakcija (1 delfinas), antroje tyrimo dalyje – dažniau grupinė (>1 delfinas).
5. Interakcijų metu stipriausius žaidybinius ryšius demonstravo patelės su jaunikliais ir dominuojantis vyriausias patinas.

Literatūros šaltiniai

1. Association of Zoos and Aquariums, 2016. *Animal Welfare Considerations for Field Conservation Projects*. 3 p.
2. BRANDO, S., BROOM, D. M., ACASUSO-RIVERO, C., CLARK, F. 2017. Optimal marine mammal welfare under human care: Current efforts and future directions. *Behavioural processes*. 2–42 p.
3. CLARK, F. E. 2013. Marine Mammal Cognition and Captive Care: a Proposal for Cognitive Enrichment in Zoos and Aquariums. *Journal of Zoo and Aquarium Research*, 1(1).
4. CLARK, F. E. 2017. Cognitive Enrichment and Welfare: Current Approaches and Future Directions. *Animal Behavior and Cognition*, 4(1).
5. CLEGG, I. L. K., VAN ELK, C. E. and DELFOUR, F. 2017. Applying Welfare Science to Bottlenose Dolphins (*Tursiops truncatus*). *Animal Welfare*, 26 (2), 165–176.
6. DELFOUR, F. & HELEN, B. 2011. Assessing the effectiveness of environmental enrichment in bottlenose dolphins (*Tursiops truncatus*). *Zoo Biology*, 31.
7. European Parliament, 2017. *Animal Welfare in the European Union. Study for the Peti Committee*. 14–15 p.
8. ESKELINEN, H. C., WINSHIP, K. A., BORGER-TURNER, J. L. 2015. Sex, Age, and Individual Differences in Bottlenose Dolphins (*Tursiops truncatus*) in Response to Environmental Enrichment. *Animal Behavior and Cognition*, 2(3), 241–253.
9. MASLOW, A. H. 2014. *Religions, Values, and Peak-Experiences*. Stellar Books: New York, NY, USA.
10. RUIVO, E. B., BUCHANAN-SMITH, H. M., BYRNE, M., CARROL, J. B., DESMOULINS, A., FELTRER, Y., GALBUSERA, P., GRIEDE, T., GROTHMANN, P., Jens, W., Leus, K., Lindsay, N., Lopez Goya, A., Lorca, L., Muir, S., Petit, T., Rylands, A. B., Schwitzer, C., STRIKE, T., WORMELL, D. & YAXLEY M. 2010. *EAZA Husbandry Guidelines*. France: Baeuval Zoo.

Santrauka

Kognityvinis aplinkos praturtinimas yra laikomas reikšmingu veiksniu užtikrinant gyvūnų gerovę. Lyginant su įprastais zoologijos soduose ir akvariumuose taikomais metodais, tai efektyvesnis būdas, lavinantis kognityvinius gebėjimus^{16,17}.

Šio tyrimo tikslas – sukurti ir realizuoti naują kognityvinę užduotį, taikomą delfinų, laikomų Lietuvos Jūrų muziejaus delfinariume, aplinkos praturtinimui. Konstrukcija pagaminta iš tuščiavidurio, vertikalaus vamzdžio, kurio apačioje išpjauta skylė. Vamzdis pritvirtintas prie betono pagrindo ir įleistas į baseino dugną. Įdėti kamuolį į tuščiavidurio vamzdžio skylę buvo šios užduoties tikslas. Pradžioje delfinai nesuprato, kaip naudotis įrenginiu, tačiau po kelių pozityvių treniruočių, dvi delfinų patelės perprato užduotį ir pradėjo ją užsiimti laisvu laiku. Delfinai mokėsi vieni iš kitų ir ilgainiui užduotį perprato visi. Didžioji dalis delfinų (įskaitant tuos, kurie įprastai aplinkos praturtinimo sesijose nedalyvaudavo) buvo itin susidomėję užduotimi (~50% visos sesijos laiko).

Tyrimo metu analizuotas delfinų elgesys: susidomėjimas kognityvine užduotimi, užduoties tikslo įgyvendinimo lygis, interakcijos trukmė, socialiniai delfinų ryšiai. Didžiausią susidomėjimą parodė delfinai, kurių amžius varijuoja nuo 8 iki 12 metų; užduoties tikslą patelės įgyvendindavo dažniau nei patinai. Nustatyta, kad šio metodo įvedimas į aplinkos praturtinimo sesijas turėjo teigiamą poveikį delfinų žaidybiniam elgesiui, sutrumpino stereotipinio plaukiojimo trukmę, prailgino laiką, praleistą po vandeniu.

Summary

Cognitive Challenge application for the enrichment of Black Sea Bottlenose Dolphins (*Tursiops truncatus ponticus*) in the dolphinarium of Lithuanian Sea Museum

Laura Lupeikaitė, assoc. prof. Ph.D. Brigita Kreiviniene, Ph.D. Žilvinas Kleiva

Cognitive environmental enrichment is considered as a significant factor to animal welfare providing more sophisticated stimulations compared to the basic ones^{1, 2}.

The aim of this study was to investigate the new cognitively enriching and challenging device for a group of dolphins in the dolphinarium of Lithuanian Sea Museum. The enrichment device (ED) was made of a pipe with a hole on the side fixed vertically to a concrete basement. The arrangement allowed the dolphins to put the ball into the hole and get the pushed one back, when it sprang out to the surface. It was considered that a dolphin reached the goal when the ball was inserted into the hole of the pipe. First, the dolphins didn't interact with the device, but after introductory training of two of the females, the others started to mimic their behavior. Most of the dolphins (even those who usually were not interested in any types of enrichment) got interested in solving the challenge (~ 50% of the total session time).

The behavior of dolphins was analyzed during the investigation: interest in the cognitive task, level of reached behavioral goal, duration of interaction, social relations of dolphins. The greatest interest was showed by dolphins from 8 to 12 years; the goal of the task females reached more often than males. It was found that introduction of this method into environmental sessions advanced the affiliative play of dolphins and had significantly positive impact on repetitive swimming, duration of time spent underwater.

Sezoniniai dugninės ichtiofaunos pokyčiai Klaipėdos sąsiauryje

Dr. Artūras SKABEIKIS

Žygimantas GEČAS

Tadas POŠKYS

Klaipėdos sąsiauris – tai technologiškai pakeista akvatorija, kurios gylis farvateryje varijuoja nuo 8 iki 15 metrų, tačiau arčiau kranto esančiose vietose yra žymiai mažesnis (Zemlys et al., 2013). Klaipėdos sąsiauris laikomas natūraliu gamtiniu koridoriumi, kuriame maišosi jūriniai ir gėli vandenys bei vyksta nuolatinė vandens apykaita tarp Kuršių marių ir Baltijos jūros. Didžiausias gėlo Kuršių marių vandens kiekis į Baltijos jūrą patenka pavasarį ir vasaros pradžioje, o druskingo jūros vandens į marias – per stiprius patvankinius štormus (dažniausiai pasireiškia rudenį ir žiemą), arba sausrų metu, kuomet labai sumažėja upių nuotėkis į Kuršių marias (Kriaučiūnienė et al., 2006).

Anksčiau atliktų tyrimų metu nustatyta, kad Klaipėdos sąsiauriu kasmet neršto ar mitybinės bazės pagerinimo tikslais migruoja įvairios žuvų rūšys (Repečka, 2003). Prie dažniausiai per Klaipėdos sąsiaurį migruojančių anadrominių žuvų priskiriamos lašiša (*Salmo salar*), šlakys (*Salmo trutta trutta*), sykas (*Coregonus lavaretus*), žiobris (*Vimba vimba*), perpelė (*Alosa fallax*) ir upinė nėgė (*Lampetra luviatilis*), o prie katarodrominių – Europinis unгурys (*Anguilla anguilla*) (Repečka, 2003). Daugelio autorių darbuose (Repečka ir kt., 1996; Bubinas and Ložys, 2000; Ložys, 2003, 2004; Repečka, 2003; Repečka et al., 2003; Repečka, 2005) nurodyta, kad didelis kiekis gėlavandenių žuvų rūšių: karšis (*Abramis brama*), plakis (*Blicca bjoerkna*), starkis (*Stizostedion lucioperca*), ešerys (*Perca fluviatilis*), pūgžlys (*Acerina cernua*), kuoja (*Rutilus rutilus*), trispyglė dyglė (*Gasterosteus aculeatus*), bei kai kurios kitos karpinių, lydekinių ir eršketinių

žuvų rūšys (labai retai) kasmet šiltojo sezono metu masiškai migruoja į Baltijos jūros priekrantę maitintis, nes šioje akvatorijoje pašarinė bazė yra ženkliai produktyvesnė lyginant su Kuršių mariomis. Taip pat yra fiksuoti reti atvirkštinės krypties migracijos atvejai, kuomet jūrinės žuvys: menkė (*Gadus morhua callarias*), upinė plekšnė (*Platichthys flesus*), ciegorius (*Cyclopterus lumpus*), strimėlė (*Clupea harengus membras*) ir kt. per Klaipėdos sąsiaurį savaimė nukeliauja arba vandens masių yra nunešamos į pietinę, visiškai gėlą Kuršių marių dalį (Repečka ir kt., 1988; Gaigalas, 2001).

Pažymėtina, kad absoliuti dauguma Klaipėdos sąsiaurio ichtiologinių tyrimų buvo atlikta prieš juodažiočio grundalo (*Neogobius melanostomus*) įsitvirtinimą (Rakauskas et al., 2008) bei išplitimą (Rakauskas et al., 2014) šioje tranzitinėje akvatorijoje, todėl nepaisant esamų žinių apie žuvų migracijas per Klaipėdos sąsiaurį, kol kas trūksta mokslinės informacijos apie dabartinę seklausioje Klaipėdos uosto akvatorijos dalyje aptinkamos ichtiofaunos rūšinę sudėtį ir jos dinamikos tendencijas metų eigoje.

Šio darbo tikslas – nustatyti žuvų bioįvairovę bei jos gausumo ir biomasės pokyčius seklioje (priekrantinėje) Klaipėdos sąsiaurio dalyje pavasario–rudens sezonų metu.

Metodika

Tyrimas buvo vykdomas 2021 metų balandžio–rugsėjo mėnesiais seklioje Klaipėdos sąsiaurio akvatorijos dalyje ties pasieniečių uosteliu. Mėginiai buvo renkami 2–3 metrų gylyje,

naudojant dugninę gaudyklę, kurios ilgis siekė 70 cm, aukštis ir plotis – 25 cm, o tinklo akytumas – 2,5 mm. Gaudyklėje buvo išdėstytos 2 lاندos (skersmuo – 6,5 cm), pro kurias į ją patekdavo žuvis bei bestuburiai gyvūnai. Kaip jaukas, skirtas privilioti hidrobiontus, į gaudyklę buvo dedamos negyvos strimėlės ir/ar stintenės. Gaudyklė buvo tikrinama kas 24 valandas, pakeičiama joje buvęs jaukas, o sugauti gyvūnai parnešami į Lietuvos jūrų muziejaus šiltąjį karantiną, kur buvo suskaičiuojami ir pasveriami 0,1 gramo tikslumu (išskyrus dumblinius krabus (*Rhithropanopeus harrisi*). Sugauti juodažiočiai grundalai buvo sunaudojami kaip šaltajame karantine ar ekspozicijoje laikomų žuvų maistas, gyvybingi pūgžliai – adaptuojami šaltajame karantine, o visi kiti gyvūnai – paleidžiami atgal į Klaipėdos sąsiaurį.

1 pav. Dugnine gaudykle Klaipėdos sąsiauryje sugautos žuvis

Sugautų žuvų gausumas ir biomasė buvo vertinami apskaičiuojant vidutinį (\pm stand. nuokr.) žvejybos efektyvumą per vieną pastangą (CPUE, ind. gaudyklė 24 h ir CPUE, kg. gaudyklė 24 h), o siekiant įvertinti sezoninius žuvų bendrijos pokyčius, pavasario, vasaros ir rudens sezonų metu buvo apskaičiuojamos Shannon-Wiener bioįvairovės indekso vertės (Shannon

and Weaver, 1949).

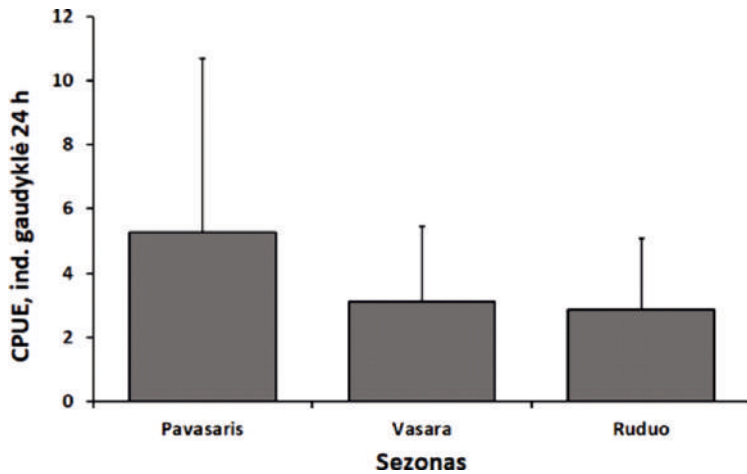
Skirtingų žuvų rūšių gausumas ir biomasė žuvų bendrijoje bei dienų, kuomet gaudyklėse nebuvo randama jokių gyvūnų (tuščios) buvo vertinami procentine išraiška, o sezoniniai bendros ar skirtingų žuvų rūšių gausumo ir biomasės skirtumai – taikant neparametrinį Kruskal-Wallis (su Dunn's post-hoc testu) kriterijų. Duomenų matematinei analizei naudoti Microsoft Office Excel 2016 ir SPSS Statistic 23.0 programiniai paketai. Statistinėms išvadoms formuluoti naudotas reikšmingumo lygmuo $p < 0,05$.

Rezultatai

Altikus tyrimą nustatyta, kad pavasarį dugninėmis gaudyklėmis buvo sugautos 3 rūšių žuvis: juodažiotis grundalas (172 vnt.), ešerys (18 vnt.) ir sidabrinis karosas (1 vnt.), vasaros sezono metu buvo fiksuotos 4 žuvų rūšys: juodažiotis grundalas (69 vnt.), ešerys (18 vnt.), pūgžlys (3 vnt.) ir upinė plekšnė (1 vnt.), tuo tarpu rudenį, taip pat kaip ir pavasarį, gaudyklėse buvo randamos vos 3 rūšių žuvis: juodažiotis grundalas (41 vnt.), ešerys (7 vnt.) ir pūgžlys (12 vnt.).

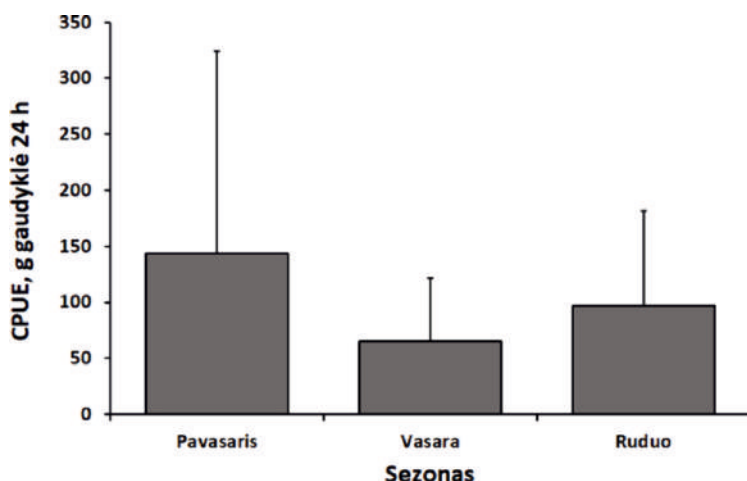
Duomenų analizės rezultatai parodė, kad bendras visų žuvų rūšių gausumas gaudyklėje buvo didžiausias pavasarį ($5,3 \pm 5,4$ ind. 24 h), ženkliai sumažėjo vasarą ($3,1 \pm 2,3$ ind. 24 h), o mažiausias vertes pasiekė rudenį ($2,9 \pm 2,2$ ind. 24 h) (2 pav.).

Atlikus statistinę duomenų analizę paaiškėjo, kad bendras gaudyklėmis sugautų žuvų gausumas Klaipėdos sąsiaurio priekrantinėje dalyje skirtingais metų laikais statistiškai reikšmingai nesiskyrė tarpusavyje (Kruskal-Wallis; $H = 2,83$; $p = 0,24$) (2 pav.).

2 pav. Klaipėdos sąsiaurio seklios dalies žuvų bendrijos gausumo dinamika skirtingais sezonais

Bendros gaudyklėmis sugautų žuvų biomasės dinamikos tendencijos buvo kitokios negu gausumo: didžiausia ichtiofaunos, sugautos dugnine gaudyklė, biomasė ($143,7 \pm 180,3$ g 24 h) užfiksuota rudens sezono metu, ji ženkliai sumažėjo vasarą ($65,8 \pm 56,3$ g 24 h) ir vėl išaugo rudenį ($96,9 \pm 84,6$ g 24 h), kas suponuoja, jog rugsėjo mėnesį buvo sugaunamos didesnės žuvis lyginant su birželio–rugpjūčio periodu (3 pav.).

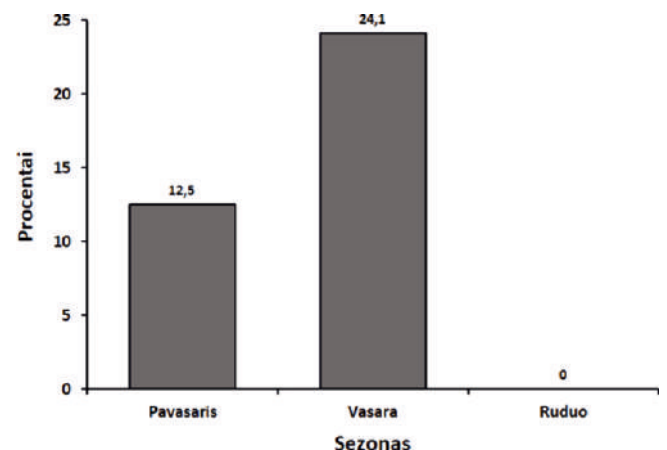

3 pav. Klaipėdos sąsiaurio seklios dalies žuvų bendrijos biomasės dinamika skirtingais sezonais

Vienfaktorinės dispersinės analizės rezultatai parodė, kad priekrantinės Klaipėdos sąsiaurio dalies ichtiofaunos biomasė statistiškai

reikšmingai kito priklausomai nuo sezono (Kruskal-Wallis; $H = 6,26$; $p = 0,004$), o gaudyklė sugautų žuvų biomasė vasarą buvo patikimai mažesnė lyginant su pavasariu ir rudeni (abiem atvejais Dunn's testas; $p < 0,05$) (3 pav.).

Siekiant įvertinti sezoninį dugninės gaudyklės žvejybos potencialą ir tiesiogiai ją charakterizuojančio žuvų judėjimo efektyvumą, buvo nustatyta dienų, kuomet gaudyklė liko tuščia (be į ją pakliuvusių hidrobiontų), procentinė išraiška. Tyrimo rezultatai parodė, kad aukščiausias žvejybos efektyvumas buvo rudenį, kuomet nei vieną kartą iš 17 apgaudymų dienų gaudyklė nebuvo tuščia; ženkliai mažesnis gaudyklės efektyvumas užfiksuotas pavasarį ir ypatingai vasarą, kada gaudyklėje nebuvo aptikta sugautų žuvų atitinkamai 5 iš 40 bei 14 iš 58 kartų (4 pav.). Pažymėtina, kad tyrimas nebuvo vykdomas liepos pabaigoje–rugpjūčio pradžioje, kadangi dėl aukštos vandens temperatūros dugninė gaudyklė nuolat apaugdavo vienmečiais žalia dumbliais (kas turėjo reikšmingą poveikį tyrimo rezultatams), o sugauti gyvūnai labai greitai žūdavo ir pradėdavo gesti.

4 pav. Duginės gaudyklės, naudotos Klaipėdos sąsiaurio seklioje dalyje, efektyvumo (kartų, kuomet ji liko tuščia) dinamika skirtingais sezonais

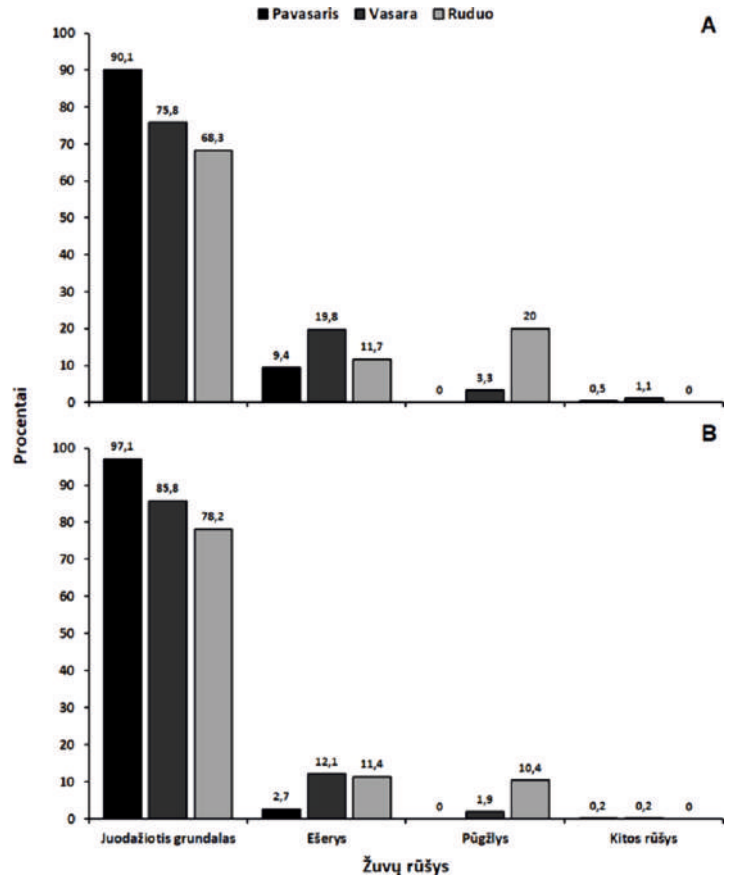
Tyrimo metu nustatyta, kad tiek pavasario, tiek vasaros, tiek ir rudens sezonais Klaipėdos sąsiaurio seklioje dalyje dugnine gaudyklė sugautų žuvų tarpe pagal gausumą

dominavo juodažiotis grudalas (atitinkamai 90,1%, 75,8% ir 68,3% nuo sugautų žuvų) (5 pav.). Taip pat paaiškėjo, kad vasarą iš likusių žuvų rūšių gausiausiai gaudyklėje buvo aptinkami ešeriai (19,8%), o rudenį – pūgžliai (20,0%) (5A pav.).

Vertinant duginine gaudykle Klaipėdos uosto akvatorijos sekloje dalyje sugautų žuvų sezoninę biomasės dinamiką nustatyta gausumui analogiška tendencija: pavasario, vasaros ir rudens sezonų metu sugavimuose pagal biomasę ženkliai išsiskyrė juodažiotis grundalas, kurio procentinė išraiška visų sugautų žuvų tarpe atitinkamai siekė 97,1%, 85,8% ir 78,2%. Vasarą dugninėje gaudyklėje rastų žuvų tarpe be juodažiočio grundalo didžiausia biomase pasižymėjo ešeris (12,1%), o rudenį – panaši biomasės išraiška buvo nustatyta ešeriui (12,1%) ir pūgžliui (10,4%) (5 B pav.).

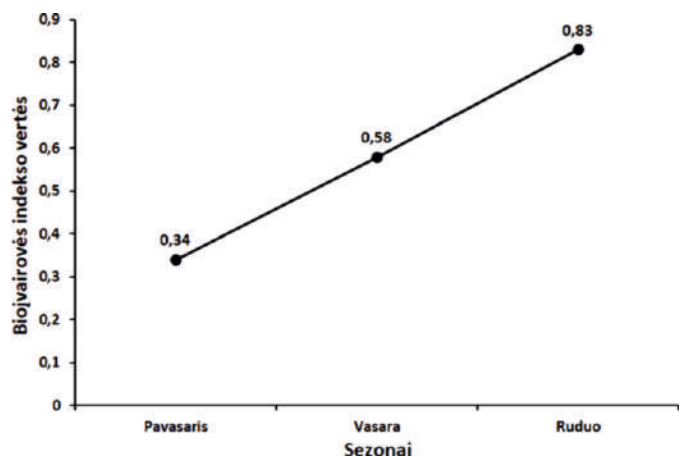
Pažymėtina ir tai, kad kitų gaudyklėje rastų žuvų rūšių (sidarbinio karoso ir upinės plekšnės) bendro gausumo ir biomasės įverčiai buvo labai maži ir beveik niekada nesiekė 1 procento nuo visos sugautos ichtiofaunos (5 AB pav.).

Apskaičiavus skirtingais metų laikais Klaipėdos uosto akvatorijos sekloje dugnine gaudykle sugautų žuvų bendrijos Shannon-Wiener bioįvairovės indekso vertes paaiškėjo, kad pavasarį stebėta prasčiausia žuvų bendrijos būklė (0,34), paskui palaipsniui didėjo vasaros (0,58) ir rudens (0,83) sezonų metu (6 pav.). Šitoks rezultatas gautas todėl, kad sezonų eigoje žuvų bendrijoje nuosekliai mažėjo juodažiočio grundalo gausumas, o kitų žuvų rūšių šiek tiek padidėjo (5 A pav.) (sumenko vienos rūšies dominavimas kitų rūšių atžvilgiu), kas sąlygojo nežymiai padidėjusius bioįvairovės indekso įverčius.

5 pav. Klaipėdos sąsiaurio seklos dalies skirtingų žuvų gausumo (A) ir biomasės (B) dinamika pavasario–rudens sezonais

Verta paminėti ir tai, kad be žuvų dugninėje gaudyklėje buvo aptinkamos ir šios bestuburių gyvūnų rūšys ir žemesni taksonai: rainuotasis vėžys (*Orconectes limosus*), šoniplaukos (*Gammarus sp.*), mėlynžnyplė krevetė (*Palaemon elegans*), jūrų gilė (*Amphibalanus improvisus*) bei dumblinis krabas (*R. harrisi*), kuris ženkliai dominavo kitų bestuburių atžvilgiu.

6 pav. Klaipėdos sąsiaurio seklos dalies ichtiofaunos Shannon-Wiener bioįvairovės indekso verčių dinamika pavasario–rudens sezonais

Rezultatų aptarimas

Šio tyrimo rezultatai parodė, kad sekloje priekrantinėje Klaipėdos sąsiaurio dalyje ichtiofaunos bioįvairovės būklė yra labai prasta, o visais metų laikais stebimas ženklus invazinio juodažiočio grundalo dominavimas kitų rūšių atžvilgiu. Labiausiai tikėtina, kad didelis juodažiočio grundalo gausumas (lyginant su kitomis žuvų rūšimis) pasireiškė todėl, kad ši rūšis yra labai plastiška abiotinių aplinkos sąlygų ir vandens kokybės atžvilgiu (Kornis et al., 2012) (sąsiauryje stebima sąlyginai intensyvi vandens druskingumo ir temperatūros kaita, o vandenyje ir dugno nuosėdose yra susikaupęs didelis teršalų kiekis), sugeba oportunistiškai maitintis bet koku buveinėje randamu maistu (Barton et al., 2005; Skabeikis, 2019) (tirtoje akvatorijoje mitybinė bazė yra prasta, kadangi anksteniais metais atliktų tyrimų metu juodažočių grundalų skrandžių turiniuose dominavo energetiškai ne-naudingos ir sunkiai virškinamos jūrų gilės), biotope nėra nuolat gyvenančių potencialių plėšrūnų (išskyrus sąlyginai trumpą laiko tarpą migruojančius ešerius ir sterkus, bei tyrimo vietoje nedažnus didžiuosius kormoranus (*Phalacrocorax carbo sinensis*) ir kanadines audines (*Neovison vison*)) bei panašios elgsenos ir gyvenimo būdo dugninių žuvų, ko pasekoje yra išvengiama tiesioginės resursų konkurencijos. Kitas labai svarbus faktorius, leidžiantis juodažiočio grundalo populiacijai metų eigoje išlaikyti didelį gausumą yra labai palankus biotopas, kadangi inžineriniai uosto akvatorijos statiniai yra daug slėptuvių ir nerštaviečių suteikianti buveinė, dėl ko heterogeniškoje aplinkoje šios rūšies išgyvenamumas (Belanger and Corkum 2003) ir reprodukcija (Sapota et al. 2014) yra efektyvūs. Žuvų bendrijos gausumo ir jį tiesiogiai charakterizuojančios biomasės pokyčiai sekloje Klaipėdos sąsiaurio dalyje pavasarį–rudenį buvo nulemti sezoninės juodažiočio grundalo gausumo kaitos. Sezoninę juodažiočio grundalo

gausumo dinamiką labai paveikia reprodukcinis ciklas. Pavasarį ši rūšis pasižymi didžiausiu gausumu, nes priedugnio vandens temperatūrai po žiemos sezono pakilus iki +4,5–6°C juodažočių grundalų patinai (po poros savaičių, vandeniui sušilus iki ~+10°C ir patelės) pradeda masiškai migruoti į palankias nerštavietes (Shemonaev and Kirilenko 2009), dėl ko jų gausumas tampa labai didelis. Vasarą, priešnerštinio ir nerštinio periodų metu, juodažiočio grundalo gausumas sumažėjo, nes patinai gyvena sėsliai ir saugo savo lizdus, o patelės, ruošiantis reprodukcijai bei vykstant nerštui, daug laiko praleidžia prie patinų saugomų lizdų (Yavno and Corkum, 2010) arba neršia (MacInnis and Corkum, 2000), todėl maitinimuisi ir judėjimui skiriamas mažesnis dėmesys, kas neigiamai paveikia tikimybę pakliūti į dugninę gaudyklę. Rudenį grundalo gausumas nežymiai išaugo lyginant su vasara, kadangi pasibaigus reprodukciniam periodui iš nerštaviečių pasitraukė ir pradėjo maitindamiesi aktyviai judėti populiacijoje dominuojantys patinai. Ešerio ir pūgžlio gausumo ir biomasės padidėjimas vasaros ir rudens sezonų metu buvo užfiksuotas todėl, kad minėtais metų laikais stebimas kasmetinės šių rūšių mitybinės migracijos iš Kuršių marių į Baltijos jūros priekrantę (vasarą) ir atgal (rudenį), o pavasarį gausumo ir biomasės įverčiai buvo mažesni, nes dar nebuvo prasidėjusi intensyvi migracija (Repečka, 2003). Akvariumo ir jūrų gamtos faunos skyriaus darbuotojai Klaipėdos sąsiaurio sekloje dalyje gaudyklėmis žuvis gaudo jau eilę metų, siekiant nuolat turėti vertingo gyvo maisto akvariumuose laikomiems gyvūnams. Ankstesniais metais, be šiamo tyrime sugautų žuvų rūšių, gaudyklėse retai buvo aptinkamos kuojos (*Rutilus rutilus*), vėgėlės (*Lota lota*), gyvevedės vėgėlės (*Zoarcis viviparus*), unguriai (*A. anguila*), trispyglės (*G. aculeatus*) ir devynspyglės dyglės (*Pungitius pungitius*), smulkūs karpiai (*Cyprinus carpio*), paprastosios aukšlės (*Alburnus albur-*

nus), plakiai (*Blicca bjoerkna*), jūrinės dyglės (*Spinachia spinachia*) ir jūros ylos (*Nerophis ophidion*), todėl galima teigti, kad metų eigoje minėtos akvatorijos žuvų bendrija potencialiai yra sudaryta iš ~15 rūšių, tuo tarpu gilesnėje Klaipėdos sąsiaurio dalyje 2020 metais buvo sugautos 9 žuvų rūšys: stinta (*Osmerus eperlanus*), upinė plekšnė, Baltijos menkė (*Gadus morhua callarias*), ešerys, plakis, pūgžlys, strimėlė (*Clupea harengus membras*), žiobris (*Vimba vimba*)

bei juodažiotis grundalas, o pagal gausumą ir biomą, skirtingai nei priekrantinėje Klaipėdos sąsiaurio dalyje, ženkliai dominavo bentopelaginės stintos (Kontautas ir kt., 2020), todėl galima dayti išvadą, kad Klaipėdos sąsiaurio ichtiofaunos įvairovė ir joje dominuojančios rūšys reikšmingai priklauso nuo akvatorijos dalies gylio bei dugno heterogeniškumo.

Literatūros sąrašas

1. BARTON D. R., JOHNSON R. A., CAMPBELL L., PETRUNIAK J., PATTERSON M. (2005) Effects of round gobies (*Neogobius melanostomus*) on dreissenid mussels and other invertebrates in eastern Lake Erie, 2002–2004. *Journal of the Great Lakes Research* 31(2): 252–261.
2. BELANGER R. M., CORKUM L. D. (2003) Susceptibility of tethered round gobies (*Neogobius melanostomus*) to predation in habitats with and without shelters. *Journal of the Great Lakes Research* 29(4): 588–593.
3. BUBINAS A., LOŽYS L. (2000) The nutrition of fish in the Curonian Lagoon and the coastal zone of the Baltic Sea. *Acta Zoologica Lituanica* 10(4): 56–67.
4. GAIGALAS K. (2001) *Kuršių marių baseino žuvis ir žvejojba*. Klaipėda: Eglė.
5. KONTAUTAS A., SKERSONAS A., KREGŽYS Ž., ZOLUBAS A. (2020) *Stintų nerštinės migracijos, žuvų pavasarinės ir rudeninės migracijos intensyvumo stebėjimų Klaipėdos valstybinio jūrų uosto akvatorijoje 2020 metų kasimo darbų metu*. Galutinė ataskaita, 38 p.
6. KORNIS M. S., MERCADO-SILVA N., VANDER ZANDEN M. J. (2012) Twenty years of invasion: a review of round goby *Neogobius melanostomus* biology, spread and ecological implications. *Journal of Fish Biology* 80: 235–285.
7. KRIAUCIŪNIENĖ, J., GAILIUŠIS, B., KOVALENKOVIENĖ, M. (2006) Peculiarities of sea wave propagation in the Klaipėda Strait, Lithuania. *Baltica* 19 (1): 20–29.
8. LOŽYS L. (2003) Seasonal migrations of pikeperch (*Sander lucioperca* L.) from the Curonian Lagoon to the Baltic Sea and advantages of the phenomenon. *Acta Zoologica Lituanica* 13(2): 188–194.
9. LOŽYS L. (2004) The growth of pikeperch (*Sander lucioperca* L.) and perch (*Perca fluviatilis* L.) under different water temperature and salinity conditions in the Curonian Lagoon and Lithuanian coastal waters of the Baltic Sea. *Hydrobiologia* 514: 105–113.
10. MACINNIS A. J., CORKUM L. D. (2000) Fecundity and reproductive season of the round goby *Neogobius melanostomus* in the upper Detroit River. *Transactions of the American Fisheries Society* 129: 136–144.
11. RAKAUSKAS V., BACEVIČIUS E., PŪTYS Ž., LOŽYS L., ARBAČIAUSKAS K. (2008) Expansion, feeding and parasites of the round goby, *Neogobius melanostomus* (Pallas, 1811), a recent invader in the Curonian Lagoon, Lithuania. *Acta Zoologica Lituanica* 18(3):180–190.
12. RAKAUSKAS V., PŪTYS Ž., DAINYS J., LESUTIENĖ J., LOŽYS L., ARBAČIAUSKAS K. (2013) Increasing population of the invader round goby *Neogobius melanostomus*, and its trophic role in the Curonian lagoon, SE Baltic Sea. *Acta Ichthyologica Piscatoria* 43(2): 95–108.

13. REPEČKA R. (2003) The species composition of the ichthyofauna in the Lithuanian economic zone of the Baltic Sea and the Curonian Lagoon and its changes in recent years. *Acta Zoologica Lituanica* 13: 149–157.
14. REPEČKA R. (2005) Dynamics of the fish community structure in the Lithuanian coastal zone of the Baltic Sea on the basis of the monitoring programme. *Acta Zoologica Lituanica* 15(2): 161–164.
15. REPEČKA R., BUKELSKIS E., KESMINAS V. (1998) *Baltijos jūros žuvis*. Vilnius: Dexma.
16. REPEČKA R., STANKUS S., LOŽYS L. (2003) Species composition and abundance of fish in shallow waters of the Lithuanian coastal zone in the Baltic Sea. *Acta Zoologica Lituanica* 13(2): 158–166.
17. REPEČKA R., ŽILIUKAS V., STANKUS S. (1996) Verslinių žuvų mailiaus ir lervų gausumas Baltijos jūros priekrantėje bei Kuršių mariose. *Žuvininkystė Lietuvoje* II: 95–108.
18. SAPOTA M. R., BALAZY P., MIRNY Z. (2014) Modification in the nest guarding strategy-one of the reasons of the round goby (*Neogobius melanostomus*) invasion success in the Gulf of Gdańsk? *Oceanological and Hydrobiological Studies* 43(1): 21–28.
19. SHANNON C. E., WEAVER W. (1949) *The mathematical theory of communication*. The University of Illinois Press, Urbana, 117 p.
20. SHEMONAEV E. V., KIRILENKO E. V. (2009) Some features of biology of the round goby *Neogobius melanostomus* (Perciformes, Gobiidae) in Waters of Kuibyshev Reservoir. *Journal of Ichthyology* 49 (6): 454–459.
21. SKABEIKIS A. (2019) *Role of the round goby (Neogobius melanostomus) in the food web of the south-eastern Baltic Sea coastal waters*. Dcotoral dissertation, Klaipėda University, 167 p.
22. YAVNO S., CORKUM L. D. (2010) Reproductive female round gobies (*Neogobius melanostomus*) are attracted to visual male models at a nest rather than to olfactory stimuli in urine of reproductive males. *Behaviour* 147(1): 121–132.
23. ZEMLYS P., FERRARIN C., UMGIESSER G., GULBINSKAS S., BELLAFIORE D. (2013) Investigation of saline water intrusions into the Curonian Lagoon (Lithuania) and two-layer flow in the Klaipėda Strait using finite element hydrodynamic model. [*Ocean Science* \(9\): 573–584.](#)

**„Nuo žagrės iki šturvalo. Jūrinė Lietuva 1900–1940 m.“
2021 m. Lietuvos jūrų muziejuje atidarytos nuolatinės ekspozicijos pasakojimo įkandin**

Romualdas ADOMAVIČIUS

Lietuvos jūrų muziejaus direktoriaus pavaduotojas-vyriausias fondų saugotojas

2021 m. pavasarį atidarytoje interaktyvioje ekspozicijoje Nerijos forte bandoma atskleisti pirmuosius Lietuvos politinius, kultūrinius ir ekonominius žingsnius Baltijos jūros link. Ekspozicijos salėse gausu interaktyvumo, supažindinančio su tema, įtraukiančio ir skatinančio pažinti istoriją įvairiomis priemonėmis. Šiuo tekstu glaustai pateikiu ekspozicijos pasakojimą. Jį galima skaityti prieš einant į ekspoziciją, iš jos išėjus arba tiesiog siekiant susipažinti su Lietuvos jūrine istorija.

Ar Lietuva jūrinė valstybė? Atsakymas į šį klausimą priklauso nuo požiūrio ir pasirinktų argumentų. Deja, nėra visuotinių kriterijų, kuriais remiantis galima spręsti – valstybė yra jūrinė, ar ne. Lietuvos jūrų muziejaus ekspozicijoje vienareikšmiško atsakymo taip pat nerasite. Tačiau galime įvertinti jūros faktorių XX a. pradžioje kuriantis tautinei Lietuvos valstybei. Ir tuo tikslu norisi papasakoti jūrinės Lietuvos ar lietuvių santykių su jūra istoriją pasirenkant dešimt stotelių, susibėgančių į vieningą maršrutą – link jūros...

Nuo žagrės...

Iki XX a. pradžios daugumos lietuvių gyvenamoje erdvėje vyravo agrarinis kraštovaizdis. Miestuose ar miesteliuose gyveno ne daugiau 10–12 % visų gyventojų. Žemdirbystė ir gyvulininkystė buvo pagrindinis pragyvenimo šaltinis. Lietuva buvo toli nuo jūros, prie žagrės... Jūros nebuvo lietuvių kasdienės aplinkos suvokime. O jei mares ar jūres aptinkame tautosakoje – tai tolimas, nepažįstamas ir svetimas motyvas, gyvenamosios erdvės riba. Bevardis žemdirbys iš ekrano dalijasi savo požiūriu į jūrą, pagrįsdamas jį Motiejaus Valančiaus literatūros kūrinio „Palangos Juzė“ (1869 m.) motyvais:
„Marės (Marios arba Baltijos jūra) taigi labai toli, kažkur tenais, kur saulė leidžias. Girdėjau, kad

tenais pasaulio galas...

A jūs ir pagalvokit, nu ir ką su jomis veikti? Čia gi ne mūsų gimtoji žemelė motinė. Gi toj pekloj anei sėsi, nei arsi, nei pjausi, o ir nepastovėsi... nuskęsti dar gali. Ir kokį biesą ten lysti?

Ramiai gyvenam savo vienkiemy. Žemę dirbam, gyvulelius auginam... sėdam į vežimą, į turgų nuvažiuojam, į bažnyčią pasimelsti Dievuliui, kad nebūtų karo, maro ir bado... ir ko daugiau reikia?

Ale dukra Domicėlė pasakojo vieną kartą jūrą mačiusi... Jos vyras Jūzapas nuvežė ją su vaiku prie Palangos į pajūrį. Arkliai, pamatę vilnis, pradėjo baidyties. O ji savo apstulbimą taip apibūdino: „Palanga, pasaulės pabanga, kurios aš amžiuoj savo netariaus regėsianti.“

Žemdirbys Jonas Petkus su plūgu, Petraičių kaimas Mažeikių apskrityje 1938 m. Fotografas J. Timukas. Nacionalinio M. K. Čiurlionio dailės muziejaus rinkinys, Ng 6373.

Ten gyventi geriau, emigruojam!

Bene pirmieji lietuvių kontaktai su jūra vyko XIX a. antros pusės bežemių ir mažžemių lietuvių valstiečių emigracijos iš Rusijos imperijos į Šiaurės ir Pietų Ameriką kontekste. Masinis žmonių judėjimas burlaiviais ir garlaiviais iš Europos per Atlanto vandenyną į Ameriką kilo dėl ekonominių, politinių ir socialinių priežasčių. Vargana padėtis agrariniuose kraštuose (darbo jėgos perteklius kaime ir menka darbo pasiūla miestuose), didelė socialinė nelygybė, tarnybos kariuomenėje vengimas ir politinės laisvės trūkumas iki 1914 m. paskatino emigruoti į užjūrį apie 500 000 lietuvių iš buvusių LDK žemių. Dažnu atveju emigrantai kelionę pradėdavo Hamburgo, Brémerhafeno ar Liepojos uostuose. Emigracijos tema buvo aktuali XX a. pradžios pietryčių Baltijos jūros pakrantės regione. Ji atsispindi ir pirmame lietuviškame spektaklyje „Amerika pirtyje“ (dramos autoriai – Juozas ir Antanas Vilkutaičiai, režisieriai – Povilas Višinskis ir Gabrielė Petkevičaitė-Bitė), 1899 m. pristatytame Palangos pajūryje. Ištrauka iš komedijos 1895 m. leidimo:

„Vincas: ... argi jau dabar aš teip ir nesusirengsiu į tą Ameriką! Kad žmonėms tai ir sekasi, – tik žiūrėki: tas nuėjo, tas nuėjo... Pinigų nėra... Kad kitas, skatiko prie dušios neturėdamas, ima ir nueina; tiktai galvos reikia... Nesulauksite, kad aš čia ilgiaus skursčiau: čia ir gaiši, o gero nematysi! Turiu ant savo pastatyti! <...>

Vincas Agotai: Ką čia šnekėti! Kitokis svietas: ten mergą ar moteriškę tai ant rankų visi nešioja... Ir šita Magdė, kas čia buvo? O dabar žiūrėki: kuo ne ponias! ... Tenai vyrai ir rankas mergoms bučiuoja, kaip čia ponai ponioms. ...bėgkiva į Ameriką; ten ant rankų nešiosiu, į šilkus parėdysiu; tu tik mostelėsi, ir tau viskas bus.

Apie modernėjančios visuomenės pokyčius, vargus ir viltis mums pasakoja emigrantas ekrane:

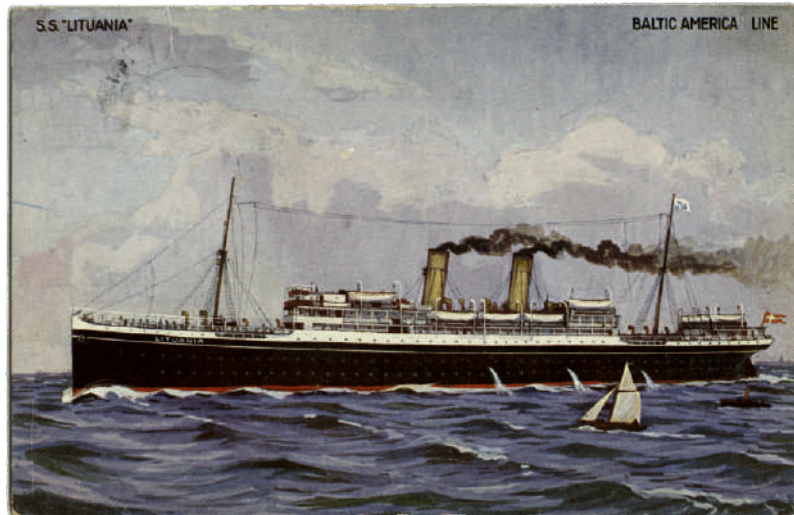
„Oi nelengva buvo mano kelionė iki didžiosios Amerikos! Dvidešimto amžiaus pradžioje mano tėvai, paprasti valstiečiai, labai sunkiai vertėsi. Prasimanyti pinigų, rasti darbą buvo beveik neįmanoma ir sausra vienais metais pasitaikė bai-

singa. Menko derliaus niekaip nepakako visiems išgyventi.

Girdėjom, kad Amerikoje gyvenimas – tai rojus, kad ten kiekvienas geriau nei ponai Lietuvoje gyvena. Susiskolinęs pinigų iš tėvo brolių nusprendžiau ir aš leistis į tolimą kelionę per jūras. Keliaut nusprendžiau per Hamburgo uostą. Tais laikais lietuviai daugiausiai plaukė iš Hamburgo, Bremerhafeno ir Liepojos uostų. Ir sako, kad iki pirmo pasaulinio karo geresnio gyvenimo ieškoti išvyko per pusę milijono lietuvių.

Kelionėje sutikau tautiečių, genamų įvairių priežasčių: vieni nenorėjo tarnauti carinėje kariuomenėje, kitų netenkino politinė padėtis, dar kiti kaip ir aš – jautė socialinę nelygybę ir neturėjo darbo. Buvo ir tokių, kurie keliavo ne iš blogo gyvenimo, o norėdami pamatyti pasaulio, pažinti kitas šalis.

Juk iki baudžiavos panaikinimo 1861 metais paprastas valstiečių vaikas nė sapnuoti negalėjo apie tokias keliones. O čia dabar laisvė – keliauk kur akys veda, jei tik turi už ką“.

Danų laivinkystės kompanijos „Baltic America Line“ garlaivis „Lituania“, 1921–1930 m. Lietuvos jūrų muziejaus rinkinys, LJM 11883.

Jūrinė idėja Lietuvai

Be atsitiktinių lietuvių susitikimų ir susipažinimo su jūra atvejų artėjo laikas įvertinti jūros vaidmenį besikuriančioje Lietuvos Respublikoje. Tautinių inteligentų tarpe atsirado suvokiančių, kad nepakanka valstybei turėti priėjimą prie jūros. Nemažiau svarbu yra suvokti savo jū-

rinius siekius ir jūros atveriamas galimybes. Daugeliui, įpratusių į jūrą žvelgti kaip į kliūtį, sunku buvo jūrą įvertinti kaip vartus į pasaulį. Vienas iš nedaugelio akcentavusių jūros reikšmę buvo Kazys Pakštas (1893–1960 m.) – žemdirbių sūnus iš Alinaukos kaimo Užpalių valsčiuje. Geografijos mokslų profesorius pratino lietuvius žvelgti į savo valstybę platesniame – pasaulio – kontekste. Jis nuosekliai puoselėjo Lietuvos sujūrinimo ir įsigyvenimo prie Baltijos jūros idėjas. Jo supratimu, tautinės vertės pajautimui yra būtina sava vėliava pasaulio jūrose, sava jūrinė politika, nes „jūra yra politinės galybės šaltinis kiekvienai tautai, kuri tik pramoksta intensyviai ja naudotis“.

K. Pakštas teigė:

„Nuo seniausių laikų iki šių dienų jūrės turi ypatingos svarbos tautų ir žmonijos gyvenimui. Jos teikia patogiausių sąlygų tautoms susisiekti, apsimainyti dvasinėmis ir materijalinėmis gėrybėmis. Jos sužadina žmonėse daugiau iniciatyvos, drąsos ir net darbingumo. [...] geografinės sąlygos ir istorijos eiga lemia Rūtų ir Dainų Šaliai tapti aukštesnės civilizacijos centru.“ (Baltijos pajūris – būsimasis civilizacijos centras. Romuva, 1922, Nr. 2)

Profesorius Kazys Pakštas. Maironio lietuvių literatūros muziejaus rinkinys, MLLM 42657.

K. Pakštas formulavo:

„Artimiausiais ir svarbiausiais mūsų jūreiviškais uždaviniais turėtų būti:

1. Jūros departamento steigimas, jam pavesti visus jūros reikalus administruoti ir diriguoti.
2. Jūrininkystės mokykla Klaipėdoje, prie jos jūrų žvejybos skyrius.
3. Kūrimas tautinio laivyno pusiau valdiškomis, pusiau privatinėmis lėšomis, suteikiant jam ypatingų lengvatų savam uoste ir transporte.
4. Jūros žvejybos praplėtimas ir motorizavimas, siekiant ir tolimų jūrų.
5. Šventosios uosto statybos baigimas.
6. Baltijos instituto steigimas hidrologiniams tyrinėjimams ir įvairių navigacinių klausimų studijoms bei jūros propagandai.
7. Planingas turistų ir vasarotojų pakreipimas ypač į pietinę pajūrio dalį, kur labai reikalingas etnografinis lietuviškojo elemento sustiprinimas.
8. Kasmetinis Jūros dienos rengimas ir plačiausių tautos masių sudominimas jūreivyste.
9. Vandens sporto jūroje, upėse ir ežeruose propagavimas ir rėmimas.
10. Mokyklų programosna įvesti skyrių apie Baltiją ir Lietuvos jūreivystę.“ (Lietuvos jūreiviniai uždaviniai. Naujoji Romuva, 1935, Nr. 15)

„Tauta be jūros neturi ateities“ (J. Šliūpas)

1861 m. baudžios panaikinimas Rusijos imperijos buvusiose Lietuvos Didžiosios kunigaikštystės žemėse sudarė sąlygas gimti laisvai tautai, kuri kurs savo valstybę demokratiniiais pagrindais. Nebeprištas prie žemės, nebepriklausantis nuo žemvaldžio valios, žmogus nuo žagrės gavo teisę rinktis, kaip ir kur gyvens.

Laisvųjų valstiečių šeimose XIX a. paskutiniame ketvirtyje gimė būsimoji lietuvių tautinė inteligentija, kūrusi modernią Lietuvą. Jie turėjo galimybę įgyti europietišką išsilavinimą, susipažinti su tautinių judėjimų idėjomis ir keliauti už parapijos ribų, pamatyti, ko nematė. O jūros lietuviai buvo nematė...

Lietuvos valstybės kontūrai, pradėję ryškėti XX a. tautiniuose reikalavimuose, pradžioje rėmėsi XIX a. kraštotyrininkų Liudviko Adomo Jucevičiaus, Motiejaus Valančiaus, Mikalojaus Akelaičio, Juozapo Želvio raštais, kuriuose

Lietuva įvardinta kaip kraštas lietuviškai kalbančiųjų, vakaruose iki Baltijos jūros besitęsiantis. Rusijos imperijos ribose tokių lietuviakalbių pajūrio gyventojų faktiškai nebuvo...

Savita lietuvių kalba kalbanti lietuvninkų etninė grupė šimtmečius gyveno prie vandenių Prūsų Lietuvoje, kurios šiauriniame pakrašty XIII a. vid. buvo įkurta Klaipėdos pilis su jūrų uostu. Kunigaikščių (vėliau carinėje) Lietuvoje dauguma gyventojų retai išjudėdavo už savo kaimų ir miestelių ribų. Tuo metu Prūsų Lietuvoje gyvenantys žvejai kasdien susitikdavo su Baltijos jūra ir Kuršių mariomis. Jaunuoliai, žvejų sūnūs, atlikdavo tarnybą Vokietijos imperijos kariniame laivyne. Dviejų Lietuvų gyventojų neįjungė nei valstybingumo siekis, nei jūriniai reikalai. Kaip tada jūra atsirado modernios Lietuvos kūrimosi darbotvarkėje?

1905 m. gruodį Vilniuje vykusio visų lietuvių politinių partijų ir grupuočių suvažiavimo – Didžiojo Vilniaus seimo – organizacinis komitetas Rusijos imperijos ministrų tarybos pirmininkui S. J. Vitei išsiuntė memorandumą, kuriame nuskambėjo kultūriniai ir politiniai reikalavimai autonomijos, apimant ir dalį Kuršo gubernijos žemių, besidriekusių Baltijos pajūriu ir, kaip teigta, nuo „*historiškųjų laikų laikomų lietuviškomis*“.

Tautinio judėjimo siekius ir jūrinę jų dalį atsirado galimybė įgyvendinti Pirmojo pasaulinio karo išdavijoje, žlungant Rusijos ir Vokietijos imperijoms. Keli faktai:

1914 m. rugpjūčio 17 d. „Gintarinėje deklaracijoje“ (autoriai Stasys Šilingas, D. Malinauskas ir Jonas Basanavičius) Rusijos imperijos valdžiai lietuvių politinio judėjimo atstovai subtiliai pristatė ne tik autonomijos viltį, bet ir projektuojamą teritorinę jos išraišką, apimančią Didžiosios ir Mažosios Lietuvos žemes.

Tuo metu tautininkas Antanas Smetona siūlė rengtis pokariniams pokyčiams ir siekti ryšio su jūra per Nemuną ir Klaipėdos uostą.

1916 m. pradžioje Augustinas Janulaitis lietuvių inteligentų susirinkime Vilniuje jūrą įvardijo šalies turtingumo veiksniu – „Esame turtingi, prieiname prie jūrų – tik norėkime ir galėsime patys savo dėka gyventi.“

1917 m. rugsėji, sudarius Lietuvos Tarybą, iš karą pralaiminčios Vokietijos buvo pareikalauta garantijų, kad Lietuva gaus priėjimą prie jūros ir rugsėjo 20 d. posėdyje A. Smetona iškėlė „išėjimą jūron“ kaip konsekvenciją būsimos valstybės orientavimosi į Vakarus kontekste.

Taigi, žvilgsnis į jūrą peržengė tautinės valstybės idėją. Jūros dėmuo lietuvių tautiniame judėjime turėjo ne suvienyti dvi tautos šakas, o padėti sustiprinti ir išsaugoti kuriamą valstybę. Jūra, visų pirma, suvokta kaip ekonominė ir politinė būtinybė, įgalinanti užmegzti prekybinius ryšius su Vakarais ir taip prisidedanti prie valstybės politinio nepriklausomumo. 1918 m. pabaigoje pasirodžiusiame jaunosios Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerijos leidinyje „Lietuvos valstybės kūrimas ligi vyriausybei susidarius“ tokia pozicija ir išdėstyta: „*Šių dienų Lietuvos valstybė yra kuriama lietuvių tautos iniciatyva ir pastangomis. Todėl jos plotas teima lietuvių daugumos gyvenamąją sritį, etnografiniais pažymiais apibrėžtą, su tokiomis teritorijos korektyvomis, kurios yra būtinos valstybinei ir ekonominei tautos gyvatai. [...] per Prūsų Lietuvą valstybė savomis etnografinėmis žemėmis prieina jūrą [...] ūkio atžvilgiu Prūsų lietuvių kraštas Lietuvos valstybei yra tiesiog gyvybės klausimas.*“

Lietuvių norų jūros atžvilgiu išsipildymo/patenkinimo kulminaciniu tašku galėtume įvardinti Paryžiaus taikos konferencijos pirmininko Georges Clemenceau komentarą dėl 1919 m. birželio 28 d. pasirašytos Versalio taikos sutarties su karą pralaimėjusia Vokietija straipsnio Nr. 99 (juo iš Vokietijos atimta dalis buvusios teritorijos prie Baltijos jūros su Klaipėdos uostu – Klaipėdos kraštas): „*Kalbamasis kraštas [Klaipėdos] visada buvo lietuviškas, jo gyventojų dauguma kalbos ir kilmės atžvilgiu yra lietuviška. Tas faktas, kad Klaipėdos miestas didžia dalimi yra vokiškas, negalėtų pateisinti viso krašto palikimo Vokietijos suverenumu, ypač jau dėl to, kad Klaipėdos uostas yra vienatinis Lietuvos išėjimas į jūrą.*“

Klaipėdos uostas, 1924 m. rugsėjo 15 d. Lietuvos jūrų muziejaus rinkinys, KJM pm 5285/1.

Jūros turėsit tiek – nei daugiau, nei mažiau...

Tautiniame lietuvių sąjūdyje Baltijos jūra buvo vertinama ne tik kaip vandens telkinys šalia etnografinių tautos žemių. Palaipsniui įsitvirtinto supratimas apie jūrą kaip politinę ir ekonominę vertybę. Vienas pirmųjų lietuvių inteligentų, supratusių politinę ir ekonominę jūros reikšmę, buvo Jonas Šliūpas (1861–1944), kuris, 1885 m. plėtodamas lietuvių ir latvių federacinės valstybės idėją, tikino, kad lietuviams savi yra Karaliaučiaus, Klaipėdos, Liepojos ir Rygos uostai. ...šalies gerovė ir nepriklausomybė priklauso nuo to, kaip mokama „išnaudoti jures“. „Kad visos tautos įiegos aikštėn ištrykšti galėtų, reikia, kad visa tauta kruvon sudėta būtų <...> čion ineiti turi Mažoji arba Prūsų Lietuva <...> ir visa Latvija <...> Juk mes prigludę esame prie Baltijos jūros. Tauta be jūros neturi ateities <...> Ir tegul prisideda prie laisvos Lietuvos Klaipėda ir Karaliaučius, matysite, ką Lietuv-Latvija jurininkystėje atsiekti galės.“

1905–1910 m. laikotarpiu Juozas Gabrys (1880–1951) gana konkrečiai išsivaizdavo Lietuvą prie jūros ir jos naudą valstybei. „Baltijos jūra tur nepaprastai didelę vertę dėl Lietuvos, nes tai arčiausias, lengviausias ir pigiausias vandens kelias į apšvičiausias Vakarų Europos šalis <...>. Irtinės mūsų upės Nemunas, Dauguva, įtekan-

čios į Baltijos jūrą, dar labiau pakelia jos vertę dėl Lietuvos.“ Savo vizijoje jis „plėtė“ Lietuvos geografinę erdvę priskirdamas ir Dauguvą prie „mūsų upių“.

Lietuvos priėjimo prie jūros matymas Pirmojo pasaulinio karo metais formavosi su politiniais nepriklausomybės reikalavimais ir atsispindi Mykolo Biržiškos (1882–1962) 1917 m. išleistame vadovėlyje „Lietuvos geografija“. „Nuo jūros mūsų kraštas ir šiandien nėra atsirišęs. Juk per 100 su viršum varstųakraščių Lietuva prieina prie jūros <...> senoviškai lemia jūra Lietuvos orą, gyviją, derlių, žmonių užsiėmimą, būdą, tvėrybą, rište rišdama mūsų kraštą su Europos vakarais ir šiaip plačiuoju pasauliu. Nebe pamato tad lietuviai, kaip ir jų giminiečiai latviai (šiaurėje) bei prūsai (vakaruose), Baltijos jūrą „savo“ jūrėmis-marelėmis yra skaitę <...>. Ji brangi yra mums, kad ir smiltimis užtraukiamais, bet vis dėlto naudingais uostais. Toki yra antai: Lietuvos – Klaipėdos, seniau ir Palangos uostai...“

Lietuvos Respublikos jūros pakrantės ribos galutinai nustatytos 1919–1924 metais. Po karinėje Paryžiaus taikos konferencijoje buvo sukurta Klaipėdos krašto teritorijos, į kurią savo pretenzijas reiškė Lietuva, koncepcija. 1921 m. kovo 31 d. pasirašyta sienos sutartis su Latvijos Respublika nustatė šiaurinę jūros sienos ribą. Po 1923 m. Klaipėdos „sukilimo“ karinės operacijos, tik 1924 m. gegužės 8 d. buvo pasirašyta Pary-

žiaus konvencija tarp Lietuvos ir Tautų Sąjungos. Ji pripažino Lietuvai Klaipėdos kraštą ir uostą autonominiais pagrindais. Tokios Lietuvos jūros pakrantės ribos, atskurtos po sovietinės okupacijos, egzistuoja iki šiol.

Dr. J. Šliūpas
Pirmas Lietuvos atstovas Latvijoje ir Estijoje | first chargé d'affaires in Latvia and Estonia

Jonas Šliūpas, iš *Lietuvos albumas: Lietuvos Respublikos kūrėjų, kultūros ir meno darbuotojų atvaizdai ir biografijos*. Berlynas, 1921.

J. Gabrys
Vienas pirmųjų mūsų politikos užsienyje veikėjų ir literatas. | One of our first politicians abroad and literate.

Juozas Gabrys-Paršaitis, iš *Lietuvos albumas: Lietuvos Respublikos kūrėjų, kultūros ir meno darbuotojų atvaizdai ir biografijos*. Berlynas, 1921.

Prof. M. Biržiška, the Rector of the University, 1926—1927.

Mykolas Biržiška. Šiaulių Juliaus Janonio gimnazijos muziejaus rinkinys.

Lietuva išplaukia į jūrą. Prekybos laivynas.

Iš pajūrio legendos atklydę vardai „Jūratė“ ir „Kastytis“ papuošė pirmųjų Lietuvos jūrinių prekybos laivų bortus. Lietuvos garlaivių bendrovės motoriniai burlaiviai 1921 m. įplaukė į Klaipėdos uostą, o registruoti buvo Jurbarke.

Pirmas, kaip ir keli kiti, bandymas kurti prekybinį laivyną nepavyko. Stipriam laivynui reikėjo valstybės paramos ir finansinio užnugario. Po 1930 m. suaktyvinius jūrinę prekybos kryptį valstybinės ūkio bendrovės „Maistas“, „Pienocentras“ ir „Lietūkis“ buvo pasitelktos organizuoti laivyną, kuris tenkintų išimtinai Lietuvos ūkinius ir ekonominius poreikius.

1936 m. įkurta jūrų laivininkystės akcinė bendrovė „Lietuvos Baltijos Lloydas“ rūpinosi

lietuviškų prekių gabenimu į Europos rinkas – Jungtinę Karalystę, Belgiją, Olandiją, Švediją, Tarybinę Rusiją ir toliau. Iki 1940 m. suformuotas 11 laivų trispalvės laivynas plukdydavo reikiamas žaliavas ir produkciją į Lietuvą.

Valstybinės akcinės bendrovės „Lietuvos Baltijos Lloydas“ garlaivis „Šiauliai“, 1940 m. Dailininkas nežinomas. Lietuvos jūrų muziejaus rinkinys, LJM 11505.

Juodi dūmai virš horizonto. Karinis laivynas.

Lietuvos jūros sienos apsaugai nuo 1923 m. rudens naudoti Klaipėdoje dislokuoti nedideli pasienio policijos motorlaiviai „Savanoris“ ir „Lietuvaitė“, nuo 1925 m. – „Šaulys“, nuo 1932 m. Klaipėdoje statyti – „Aitvaras“, „Žaibas“ ir „Partizanas“. Pagrindinė jų veikla – kova su neapmokestinto spirito kontrabanda.

1927 m. į Klaipėdos uostą įplaukė buvęs minų paieškos laivas „Prezidentas Smetona“. Kelis metus gaudė kontrabandininkus Baltijos jūroje, bet iš kamino sklindantys juodi dūmai „perspėdavo“ kontrabandininkus apie artėjančius pasieniečius. 1933–1935 m. performuotas į mokomąjį karo laivą. Laivo gynybiniai pajėgumai buvo menki, bet jis reprezentavo 1935 m. rugpjūčio 1 d. įkurtą Lietuvos karinį laivyną ir jūrinės valstybės idėją.

„Į Tave, Didysis Dangaus, Žemės ir Jūrų Viešpatie, kurio klauso vėjai ir bangos, mes, Lietuvos jūrininkai, nuo šio Tėvynės garbei pašvęsto laivo keliame širdis. Palaimink, Viešpatie, mūsų tolimus namus ir mums brangius žmones, palaimink jų ir visos tautos poilsį šių naktį. Laimink ir mus, kurie jūrose ginkluoti budime Tėvynės sargyboje“. Mokomojo karo laivo „Prezidentas Smetona“ įgulos malda.

Jūrinis sąjūdis

Lietuvos politinė valia prieti prie jūros, įsitvirtinti Klaipėdos uoste, įkurti prekybos, vėliau ir kario, laivynus rėmėsi jūrai neabejingų žmonių idėjomis. Jie skleidė jūrinę propagandą ir ėmėsi veiksmų „įjūrinti“ Lietuvą, taip suformuodami savitą jūrinį judėjimą – sąjūdį.

Rusijos imperijos laikais jūreivystės mokslus baigę lietuviai 1923 m. pavasarį įkūrė Lietuvos jūrininkų sąjungą. Jos nariai vyriausybei siūlė aktyviai vykdyti jūrinę politiką – ekonomiškai išnaudoti uostą ir laivyną savam ūkiui ir prekybai stiprinti.

Apie 1920 m. Kaune veiklą pradėjęs Lietuvos jachtklubas ir jūrų skautų judėjimas žymėjo kitą lietuviškojo jūrinio sąjūdžio kryptį. Fizinį ugdymą pamėgęs jaunimas visoje šalyje inicijavo vandens sporto veiklas – plaukimą, irklavimą, buriavimą. Jų tarpe augo nauja Lietuvos jūrininkų karta. Klaipėdos jūrų skautai 1926 m. rudenį Lietuvos moterų sąjungos tautiniam laivynui remti dovanotu burlaiviu „Budys“ pirmą kartą su trispalve išburiavo į jūrą.

Nuo 1925 m. pradėtos organizuoti Jūros šventės ir Jūros dienos minėjimai pajūryje, kada vagonų virtinėmis lietuviai buvo vežami pamatyti jūros, propagavo Lietuvos „įjūrinimo“ idėjas.

Neformalaus jūrinio sąjūdžio atstovų veikla buvo nukreipta į vieną pagrindinį tikslą – įskiepyti lietuviui jūros savumo jausmą.

Jūros diena Klaipėdoje, 1934 m. Autorius – Mečislovas Barkauskas. Lietuvos jūrų muziejaus rinkinys, LJM 11376.

Lietuvos karo laivas „Prezidentas Smetona“ Baltijos jūroje, XX a. dešimtm. Lietuvos jūrų muziejaus rinkinys, KJM 58.

Klaipėdos jūros diena.

Lietuvių ūkininkų sūnūs tampa jūrininkais

„Po Klaipėdos prijungimo buvo skleidžiama jūrinė propaganda, visi laikraščiai rašydavo, jog turime „susijūrinti“. Taigi nutariau tapti jūreiviu“ (Jaunuolis iš Utenos Mykolas Limba, būsimas jūrininkas).

Lietuvos jūrininkų sąjungos pastangomis Kaune prie Aukštesniosios technikos mokyklos 1923–1925 m. veikė Jūrų skyrius, kurį baigė 15 jaunuolių. Didžioji dalis jų, 10, atliko trijų metų praktiką burlaiviuose „Archibald Russell“ ir „Olivebank“. Lietuvos vyriausybė tarpukariu neįstengusi įsteigti jūreivystės mokyklos, mokėjo stipendijas už studijas Latvijos, Suomijos, Švedijos, Vokietijos, Olandijos, Belgijos, Prancūzijos ir Italijos jūrininkų ruošimo mokyklose. Tarpukariu ir Antrojo pasaulinio karo metu jūrininko kvalifikaciją įgijo beveik 40 lietuvių, 34 jų mokslų dėl valstybės okupacijos baigti nespėjo.

Lietuviai jūreivystės mokslų studentai prie Abo (Turku) navigacijos akademijos Suomijoje, 1930 m. Lietuvos jūrų muziejaus rinkinys, KJM 6931.

...iki šturvalo

Kapitonas Feliksas Marcinkus pasakoja iš ekrano:

„Sveiki, aš kapitonas Feliksas. Turiu tuoj išplaukti, bet negaliu nepapasakojęs jūrinės Lietuvos paslapties...“

Mes – sausumos vaikai – pradėję Kaune mokytis jūreivystės, buvome 18–20 metų amžiaus. Kai palikom tėvų namus, dirbamus laukus ir išvykom ieškoti laimės, negalėjau žinoti koks tas jausmas atsidurti prie šturvalo ir valdyti plieninį milžiną, varomą per bangas burių ar garo jėgos.

Laikraščiuose vis nuskambėdavo, kad visa Lietuva „eina į jūrą“, į savąjį Klaipėdos uostą...Ak, tie, šūksniai...O mes jūra plaukėme, tiksliau išmaišėm viso pasaulio vandenynus. Dešimt metų praėjo nuo įžengimo į Jūrų skyriaus klasę iki žingsnio ant kapitono tiltelio.

Atsimenu tą lemtingą pažintį su jūra... nerūpestingus praktikos laikus Klaipėdos pajūryje keitė kelionės aplink pasaulį Gustavo Eriksono burlaiviuose, mokslus Suomijos navigacijos institute – plaukiojimai laivo vedimo įgūdžiams lavinti „svetimuose“ garlaiviuose... bet niekas nepakeis jausmo, kai savu laivu į jūrą išplukdai dalelę Lietuvos su Trispalve laivagalyje...

Jūrą man davė labai daug... jaunystėje sapnuotus kraštus aplankiau, valią ir jėgas grūdinančią jūros galybę pajutau...begalę nuotykių patyriau ir naujų dalykų sužinojau, tikrus draugus jūroje sutikau... jūra – visas mano gyvenimas.

Ir ką dar galiu pasakyti...jūra nieko neduoda veltui. Kad įsitvirtintume prie jūros, kad tautiniu laivynu išplukdytume prekę lietuvišką, Lietuva daug paaukojo. Paaukojau ir aš... savo draugus – Antaną ir Jurgį. Be jų – tikėjimo ir ryžto – nebūtų ir jūrinės Lietuvos.

Iki pasimatymo jūroje!“

Jūrų kapitonas Feliksas Marcinkus (1905–1961 m.) garlaivėje „Šiauliai“, apie 1938 m. Lietuvos jūrų muziejaus rinkinys, KJM 5459.

Laivas-muziejus M52 „Sūduvis“. Žingsniai institucionalizuojant naujausios Lietuvos karinių pajėgų istorijos paminklą

Dr. Edvinas UBIS

Lietuvos jūrų muziejaus Laivybos istorijos ir rinkinių apskaitos skyriaus vedėjas

Lietuvos jūrų muziejus šiemet lankytojams atvėrė didžiausią ir vieną naujausių eksponatų – baigusį karinę tarnybą laivą M52 „Sūduvis“. 2022 m. liepos 29 d. bus įrašyta į metraščius, kaip dar vienos naujos ekspozicijos atidarymo ir muziejaus grįžimo į Klaipėdos naujamiesčio teritoriją diena. Atidarymas buvo kolektyvo ilgo darbo, pradėto dar 2019 m., pabaiga.

Laivo-muziejaus atidarymas 2022 m. liepos 29 d. A. Mažūno nuotrauka.

Į Lietuvos jūrų muziejų 2019 m. birželį kreipėsi Lietuvos karinių jūrų pajėgų vadas flot. adm. Arūnas Mockus su siūlymu išsaugoti atitarnavusį ir nurašomą karo laivą M52 „Sūduvis“. Muziejus, atsakingai išanalizavęs laivo perėmimo galimybes, išreiškė norą perimti karinį laivą „Sūduvis“ ir pritaikyti jį muziejinei veiklai. Šis sprendimas buvo suderintas su muziejaus savininko teises įgyvendinančia LR Kultūros ministerija.

Po vienerius metus trukusios diskusijos su Klaipėdos miesto savivaldybe pasirašyta sutartis dėl 60 metrų ilgio krantinės prie Dangės upės (unikalus Nr. 4400-1977-6813) panaudos, kurioje ketinta šį laivą prišvartuoti. Iškart po to

muziejus pradėjo rengti krantinės remonto projektą siekdamas pritaikyti minėtą krantinę laivo saugiam stovėjimui ir čia planuojamai veiklai. Laivas nuo pat pradžių projektuotas kaip atviras lankymui muziejus, kuriame pristatoma Lietuvos karinių jūrų pajėgų moderni istorija, rengiamos edukacinės programos, įvairūs renginiai ir kt.

Pasirašomi dokumentai dėl M52 „Sūduvis“ perdavimo muziejui 2021 m. liepos 9 d. A. Mažūno nuotrauka.

Iššūkis įmuziejinti M52 „Sūduvis“

Laivas M52 „Sūduvis“ buvo perduotas Lietuvos kariuomenės Karinėms jūrų pajėgoms 1999 m. Jis dovanotas Vokietijos, kurios jūrų pajėgose buvo pakrikštytas M1071 „Koblenc“ vardu ir naudojamas nuo 1958 m. Pirmojo Lietuvos priešmininio laivo plaukimas į Klaipėdą buvo palydėtas uragano Anatolijus vėjų.

2021 m. laivas baigė tarnybą ir buvo perduotas Lietuvos jūrų muziejui, kuris šį eksponatą atveria visuomenei pritaikant muziejinei ir edukacinei veiklai. Šio projekto siekis pristatyti

laivo istoriją, misiją ir svarbą Lietuvos kariuomenės Karinių jūrų pajėgų tarnyboje. Laivo paruošimas eksponavimui ir lankymui tapo dideliu iššūkiu. Visų pirma, panaudojant laivo utilizacijai skirtus pinigus ir muziejaus lėšas bei jėgas turėjo būti atliktas dokinis laivo remontas. Viešąjį konkursą laimėjo AB „Klaipėdos laivų remontas“. Remonto procesą kuravo Muziejaus specialistas Aurimas Rumša. Jo, kitų specialistų bei Karinių jūrų pajėgų atstovų konsultacijos bei tiekėjų darbas leido sėkmingai atlikti povandeninės dalies ir antstato remontą 2021 m. rugpjūčio-rugsėjo mėnesiais. Be to laivas buvo paruoštas muziejinei funkcijai: išvalyti visi bakai ir tankai, užsandarintos visos angos, demontuoti velenai su sraigtais. Tai atlikta siekiant sumažinti iki minimumo galimybes iš laivo išsiliesti naftos produktams, kurie susikaupė ir įsigėrė į medieną per jo 60 metų trukusį funkcionavimo laikotarpį. Atlikus dokinį remontą „Sūduvis“ buvo prišvaruotas Kruizinių ir karinių laivų terminale Klaipėdos uoste. Taip nutiko, nes krantinės remonto eiga užtruko ilgiau nei planuota.

Prieš išplukdant laivą į doką iškeliama Lietuvos jūrų muziejaus vėliava. A. Mažūno nuotrauka.

Visgi remonto darbai nebuvo baigti. Pagrindinis uždavinys išliko pritaikyti laivo elektros, vėdinimo, vandentiekio ir nuotekų sistemas. Muziejaus specialistams teko iššūkis funkcionuojančio laivo sistemas pritaikyti muziejinei (lankomo objekto) funkcijai. Tokiu būdu turėjo būti suvienodinta laive funkcionuojančios

Laivapriekis dokinio remonto metu. E. Ubio nuotrauka.

elektros tinklo įtampa, kas reikalavo perdaryti visą sistemą panaudojant esamą kabeliažą ir įrangą. Analogiškai buvo pasielgta atliekant vandentiekio ir nuotekų įrengimo darbus. Siekiant užtikrinti vėdinimą ir oro cirkuliaciją laive, buvo įrengtas naujas įrenginys, kuris esamais ortakiais užtikrina oro vėdinimą laive. Siekiant užtikrinti saugumą buvo įrengta 17 vaizdo stebėjimo kamerų, judesio signalizacija, atnaujinta priešgaisrinio įspėjimo sistema bei įdiegtas interneto ryšys. Visą šį darbą atliko muziejaus specialistai V. Borisov, A. Rosenas, M. Vitkus, M. Jonaitis, V. Ragaišis, K. Starkutis ir kt. Nuolatinę laivo priežiūrą ir begalę smulkių remonto darbų atliko B. Ženčius.

Paskutiniu žingsniu tapo ekspozicijos nuorodų sistemos, aprašų ir etiketažo parengimas. Siekiant išlaikyti kuo autentiškesnę laivo

išvaizdą buvo pasirinktas minimalistinis sprendimas. Bendras stilius įgyvendintas kartu su UAB „Klaipėdos dizaino centras“ specialistais. Jie papildomai įrengė ir 1-ojo kubriko erdvę, kurioje buvo suprojektuoti ir pagaminti baldai bei sukurta reprezentacinė laivo erdvė. Savo idėjomis ir visokeriopa pagalba tiek ekspozicijos parengime, tiek minėtos erdvės įrengime pasižymėjo muziejaus darbuotojos R. Treigienė ir I. Kurtkutė (Edukacijos skyrius).

Laivas eksponuojamas Dangės upėje Klaipėdos miesto centrinėje dalyje (prie Pilies tilto). Tikimasi, kad jame apsilankys daug lankytojų ir jis taps žinomu objektu Lietuvos visuomenei, klaipėdiečiams bei svečiams. Bent pirmaisiais metais lankytojų skaičius viršijo 10 000. Sukurtos edukacinės programos ir įvairios programos padeda supažindinti mokinius ir besidominčius asmenis ne tik su laivu ar Lietuvos karinių jūrų pajėgų istorija, bet ir jūrininko profesija ir jos subtilybėmis.

Muziejaus vyr. elektrikas V. Borisov kajutėje nagrinėja laivo techninius brėžinius. E. Ubio nuotrauka.

Laivo-muziejaus tikslas ir uždaviniai

M52 „Sūduvis“ ekspozicijos tikslas – sukurti naują patrauklią jūrinę, muziejinę ir edukacinę erdvę Klaipėdos miesto centre.

Pagrindiniai uždaviniai:

a) Pristatyti šiuolaikinę Lietuvos karinių jūrų pajėgų istoriją ir dabartinę misiją.

b) Kurti šiuolaikiškas nuolat tobulinamas ir papildomas ekspozicijas.

c) Kurti edukacines programas ir paslaugas lankytojams.

d) Suburti globėjų būrį, kuris rūpintųsi laivu ir dalyvautų jame rengiamose veiklose.

Tad tikimasi, kad nuolatinis rūpestis ir darbas leis ateityje šią vietą ir laivą, priartinti prie daugelio Klaipėdiečių tapatybės.

Narai identifikuoja miną ir pritvirtiną įtaisą jos sunaikinimui. KJP nuotrauka.

Laivo misija

Pirmojo ir Antrojo pasaulinių karų metais Baltijos jūroje buvo įrengta apie 170 tūkst. minų ar kitų sprogstamųjų įtaisų. Iki šiol didelis kiekis sprogmenų yra likę jūroje ir kelia pavojų laivams ir žmonėms. Tad 1989–1990 m. griuvus „geležinei uždangai“ daugelis Europos valstybių pradėjo sistemingai vykdyti minų ar kitų sprogmenų paiešką ir likvidavimą Baltijos jūroje.

Prie šios misijos 1997 m. prisidėjo ir Lietuvos karinės jūrų pajėgos. Kasmet kartu su partneriais dalyvaujama MCOPLIT, Open Spirit ir BALTRON pratybose, kurių operacijų metu siekiama aptikti, identifikuoti ir sunaikinti Baltijos jūroje esančius sprogmenis. Laivas M52 „Sūduvis“ ir jo įgulos nariai nuo pat tarnybos pradžios 1999 m. ir tapo vienu iš pagrindinių Lietuvos karinių jūrų pajėgų minų paieškos laivų atliekant šią svarbią funkciją. Laivas buvo Priešmininių

laivų diviziono narys. Nuo 2004 m. tapo nuolatinio NATO pratybų dalyviu. Jis taip pat patru-liavo Lietuvos Respublikos teritoriniuose jūros vandenyse ir išskirtinėje ekonominėje zonoje, vykdė laivų-pažeidėjų sulaikymo, konvojavimo, paieškos, gelbėjimo ir kitas operacijas. Minų paieškos operacijų metu 1997–2000 m. būdavo aptinkama 60–80 sprogmenų, kai šiuo metu per metus aptinkami tik vienetai, kurie pavojingi ir yra likviduojami. Vien Lietuvos teritoriniuose ir ekonominiuose vandenyse 1997–2018 m. buvo sunaikinta virš 170 vnt. sprogmenų. Tai rodo, kad iki 2018 m. M52 „Sūduvis“ kartu su prieš-mininių laivų divizionu svariai prisidėjo naikinant karų palikimą Baltijos jūroje ir užtikrino Lietuvos bei kitų valstybių laivų saugumą.

M52 „Sūduvis“ dėka šiandien Baltijos jūra yra saugesnė laivams ir žmonėms. Šią misiją tęsia kiti Lietuvos karinių jūrų pajėgų laivai – N42 „Jotvingis“, M53 „Skalvis“ ir M54 „Kuršis“.

Sonaro duomenų stebėjimas ir analizė pratybų metu. KJP nuotrauka.

Laivo istorija trumpai

1. Pastatytas Vakarų Vokietijos Brėmeno Burmesterio laivų statykloje 1956–1958 m. Vokietijos kariniam laivynui (vok. Bundesmarine). Pradėtas naudoti 1958 m.
2. Laivas priklauso „Lindau“ minų traluotojų klasei. Jų paskirtis – minų paieška, identifikavi-

mas ir sunaikinimas.

Sunaikinama mina prie Lietuvos krantų pratybų metu 2007 m. rugsėjo 7 d. KJP nuotrauka.

Lietuvos kariuomenės Karinių jūros pajėgų vėliavos iškėlimas Vokietijoje perduodant laivą M1071 „Koblenz“ Lietuvai 1999 m. KJP nuotrauka.

3. M52 „Sūduvis“ korpusas yra iš braziliško ažuolo, apdailintas raudonmedžiu, o deniai – iš natūralaus tikmedžio. Įrenginiai laive pagaminti iš nemagnetinio metalo.
4. Pirminis laivo pavadinimas M1071 „Koblenz“. Pavadinamas Vokietijos miesto vardu.
5. 1978–1979 m. laivas modernizuotas iš minų traluotojo į minų paieškos laivą.
6. M52 „Sūduvis“ Lietuvos karinėse jūrų pajėgose tarnavo nuo 1999 m. birželio 22 d. Vokietija padovanojo jį Lietuvai, kaip valstybei siekiančiai integruotis į tarptautinę bendruomenę ir stip-

rinti karinį laivyną.

Buvę laivo įgulos nariai palydi laivą į doką atiduodami pagarbą 2021 m. rugpjūčio 20 d. A. Mažūno nuotrauka.

7. Vilkaviškis, vienas senųjų Sūduvos miestų, tapo Lietuvos karinių jūros pajėgų laivo M52 „Sūduvis“ krikšto miestu. Karinėse jūrų pajėgose yra tradicija laivus vadinti istorinių Lietuvos kraštų vardais: „Žemaitis“, „Dzūkas“, „Aukštaitis“, „Sėlis“, „Jotvingis“, „Skalvis“, „Kuršis“ ir „Sūduvis“, pastarojo krikštateiviais ir tapo Vilkaviškio rajono atstovai.

8. Lietuvos karinėse jūrų pajėgose M52 „Sūduvis“ tarnavo 22 metus: dalyvavo bendruose NATO projektuose, daugelyje tarptautinių ir nacionalinių pratybų bei operacijų.

9. 2021 m. Karinėse jūrų pajėgose „išleistas į atsargą“.

10. Iš viso tarnyboje buvo 63 metus. Visą laikotarpį laivas buvo eksploatuojamas pagal paskirtį, todėl išlaikė veikiančią autentišką įrangą ir tuo požiūriu yra unikalus Lietuvos jūrinio paveldo objektas.

Dar vieno kelio pradžia – Ekspozicijos M52 „Sūduvis“ atvėrimas

2022 m. liepos 5 d. laivas atkeliavo į nuolatinę eksponavimo vietą Dangės upės Karališkoje krantinėje prie Pilies tilto, Klaipėdoje. Ši laivo atplukdymo operacija sėkmingai įvykdyta

su UAB „Narų servisas“ ir Karinių jūrų pajėgų įgulos pagalba. Visgi, priešvartavus laivą laukė paskutiniai paruošiamieji darbai.

Jau atkeliavus į nuolatinę vietą laukė laivo elektros, vandentiekio ir nuotekų sistemų prijungimas prie krantinėje paruoštų įvadų. Tai buvo sklandžiai įvykdyta ir liko paruošti lankytojams visą ekspoziciją. Pritvirtinus nuorodas, etiketažą bei kitas informacines lenteles buvo sukurta informacinė sistema lankytojams atveriamose erdvėse viršutiniame (tiltelio, operacijų valdymo patalpos), pagrindiniame (gyvenamosios karininkų, puskarininkų gyvenamosios kajutės, energetinio valdymo, dirbtuvių, bufeto ir virtuvės patalpos) ir apatiniame

Laivas priešvartuojamas prie Dangės Karališkosios krantinės 2022 m. liepos 5 d. A. Mažūno nuotrauka.

deniuose (jūreivių gyvenamosios ir sonaro antenos patalpos). Taip pat pritaikytos lankymui įrengiant laiptelius bei nuorodų sistemą visos išorinės erdvės: viršutinis (tiltelio), valčių ir pagrindinis deniai. Taip lankytojams sudarytos sąlygos aplankyti laivo pagrindines erdves, kuriose galima ne tik susipažinti su laivo valdymu, gyvenimo jame sąlygomis ar specifinėmis funkcijomis, bet ir su laivo atmosfera, kurią juto čia tarnavę Lietuvos Respublikos kariai. Dalis patalpų palikta neatvertų, ateityje jose planuojama kurti naujas paslaugas lankytojams. Šiuo metu planuojamas pabėgimo kambario įrengimas vienoje iš laivo kajutkompanijų.

Karinių jūrų pajėgų atstovai dovanoja Lietuvos jūrų muziejui pirmąją laivo vėliavą iškeltą 1999 m. A. Mažūno nuotrauka.

2022 m. liepos 29 d. įvyko iškilminga muziejaus atidarymo ceremonija, kurios metu skambėjusi Tautiška giesmė įprasmino visų įdė-

tas pastangas pritaikant šį laivą muziejinei funkcijai. Lietuvos jūrų muziejaus metraščiuose nuo šiol ši data žymės naują ir didelį žingsnį įprasminant XXI a. nepriklausomos Lietuvos istorijos dalį – jūrų pajėgų istoriją. Remontuojant laivą ir įrengiant ekspozicijas laikytasi principo, kad kiek įmanoma turi būti išlaikytas M52 „Sūduvis“ autentiškumas. Tai atsispindi ekspozicijose eksponuojamoje originalioje laivo įrangoje ar apyvokos daiktuose. O Karinių jūrų pajėgų atidarymo ceremonijos metu perduota pirmoji laivo vėliava dabar eksponuojama laive papildomai sustiprina ekspoziciją. Muziejaus kolektyvas, sutelkęs jėgas pritaikant laivą lankytojams, tikisi, kad laive esanti ir jaučiama autentika laikui bėgant įgaus dar didesnę vertę bei leis vis aiškiau suvokti Karinių jūrų pajėgų, o kartu ir visos jūrinės praeities, svarbą mūsų istorijai ir dabarčiai.

Karo laivų rikiuotė. Tarptautiniai „Baltic Fortress 2021“ mokymai. Baltijos jūra, Lietuvos teritoriniai vandenys. I. Želvytės nuotrauka.

1913
BING IX

17
Lain „Bing IX“ varpa. 1913 m.

EKSPONATAI PASAKOJA

Lietuvos jūrų muziejaus rinkinių papildymas 2020–2021 m.

Romualdas ADOMAVIČIUS

Lietuvos jūrų muziejaus direktoriaus pavaduotojas-vyriausiasis fondų saugotojas

Rinkinių kaupimo pradžia

Lietuvos jūrų muziejaus rinkiniai pradėti kaupti apie 1967 metus, įsteigus Klaipėdos kraštotyros muziejaus Jūrų skyrių. Dalis šiame muziejuje sukauptų eksponatų buvo laivybos istorijos ir žvejybos tematika. Pirmoji jūrinė ekspozicija, vadinama „fondine ekspozicija“ atidaryta 1971 m. nedideliame pastate Klaipėdos centre – H. Manto g., Nr. 14. Tai buvo trumpas pasakojimas apie laivus ir jūrininkus, eksponuojama pasiskolinta Klaipėdos uosto locmano Felikso Rimkevičiaus kriauklių kolekcija. 1975 m. spalio 1 d. Jūrų skyrius tapo savarankišku Klaipėdos jūrų muziejumi. Iš Kraštotyros muziejaus rinkinių jūrų muziejui buvo perduota apie 3000 objektų. XX a. 8–9 dešimt. su tarybinio Klaipėdos žvejybinio laivyno pagalba rinkti jūrų gyvūnijos egzemplioriai: vėžiagyviai, dygiaodžiai, moliuskai ir žuvis vėliau laboratorijoje tapo jūrų faunos preparatų rinkinio eksponatais. Klaipėdos valdžios sluoksniuose kilus idėjai apleistame Nerijos forte įkurdinti Lietuvos jūrų muziejų nuspręsta išskirtiniame gynybinio jūrinio paveldo statinyje nuolatinėse ekspozicijoje pristatyti laivybos istorijos ir jūrų gamtos temas.

1979 m. liepos 28 d. buvo atidarytas Klaipėdos jūrų muziejus Nerijos forte. Jo aplinkoje įsikūrė rekonstruota Šventosios pajūrio žvejo sodyba su etnografinė ekspozicija ir taip vadinta laivų „veteranų“ aikštelė (dab. Senųjų žvejybos laivų aikštelė) su ant kranto iškeltais įvairaus laikotarpio marių ir jūrų žvejybiniais laivais. 1979 m. pabaigoje muziejaus rinkiniuose buvo 5060 eksponatų.

...

2022 m. sausio 1 d. duomenimis muziejaus rinkinius sudarė 92 810 muziejinių vertybių, saugomų pagrindiniame ir pagalbiniame fonduose.

Lietuvos jūrų muziejaus rinkiniai komplektuojami atsižvelgiant į muziejaus misiją, viziją, strateginius tikslus ir uždavinius, veiklos tikslus bei funkcijas, apibrėžtas Muziejaus nuostatuose. Rinkiniai naudojami teikti informaciją visuomenei ir yra indėlis į gamtos, kultūros ir mokslo paveldo apsaugą. Jie tyrinėjami, tyrimų rezultatai publikuojami, rengiamos nuolatinės ekspozicijos, laikinos ir kilnojamosios parodos, pasitelkiant muziejines vertybes organizuojama edukacinė veikla.

Rinkinių kaupimo, saugojimo ir apskaitos sritis tiesiogiai apima Lietuvos jūrų muziejaus 2018–2022 m. strateginiame veiklos plane suformuotas Jūrinės kultūros ir gamtos paveldo vertybių išsaugojimo ir sklaidos plėtros tikslas su nustatytais uždaviniais:

1. Kurti naujas Muziejaus rinkinius pristatančias ir lankytojų poreikius atitinkančias ekspozicijas ir parodas;
2. Užtikrinti jūrinės kultūros ir gamtos paveldo vertybių išsaugojimą. Muziejinės vertybės kaupiamos šiomis pagrindinėmis kryptimis: Pasaulio vandenyno ir Baltijos jūros fauna; Lietuvos laivybos ir jūreivystės istorija Baltijos jūros arealo kontekstuose; Lietuvos pajūrio ir pamario žvejyba, žvejų buitį; Lietuvos upeivystės istorija, laivų statyba, uostai.

Rinkinių papildymas 2020 m.

Per metus muziejaus rinkinius papildė 727 jūrų gamtos ir laivybos istorijos muziejinės

vertybės. Kiekiai pagal rinkinius: **archeologija** (XIX a. ir ankstyvesni artefaktai iš Kopgalio kaimo kasinėjimų) – 215 vnt., **filatelija** (pašto ženklai, vokai) – 172 vnt., **filokartija** (atvirukai) – 116 vnt., **fotomedžiaga** (fotografijos, stiklo negatyvai) – 89 vnt., **laivybos istorijos spaudiniai** (dokumentų šaltiniai, planai, kartografija, informaciniai leidiniai) – 78 vnt. (iš jų kartografija – 43 vnt.), **jūrų fauna** (kriauklės ir koralai) – 31 vnt., **kiti daiktai** (jūrų skautų diržo sagtis ir suvenyrinės knygutės, stalo keramika), **dailės kūriniai** (graviūros) – 8 vnt., **laivų technika** (kompasai, laivų modeliai, žvaigždžių gaublys) – 5 vnt., **faleristika** (monetos ir medaliai) – 3 vnt. Iš viso 2020 m. ekspozitų įsigijimui buvo panaudota 36 494, 35 Eur (projektinės lėšos iš Lietuvos kultūros tarybos – 19 000 Eur, kas sudaro 52,06 % visų išlaidų), bendra visų į per metus į apskaitą įtrauktų ekspozitų vertė – 44 084, 45 Eur.

Pristatome kelias vertas išskyrimo muziejines vertybes, atrinktas iš 2020 m Lietuvos jūrų muziejuje suformuotų 20-ies ekspozitų priėmimo nuolat saugoti aktu:

Iš kolekcionieriaus Gerardo Skrickio įsigytos kelios unikalios vertybės – 1938 m. Jūros šaulių būrio kvietimas į renginį, tarpukario jūros šaulio bloknatas sidabro plokštelių viršeliais, tarpukario jūrų skauto bloknatas sidabro plokštelių viršeliais ir jūrinės jachtos „Litwa“ firminis atvirlaiškis su savininko grafo I. K. Milewskio raštelio (apie 1900 m.).

Iš kolekcionieriaus Vytauto Kučinsko įsigyti du fotografijų, atvirukų ir spaudinių rinkiniai. Juose tarpukario Klaipėdos uosto, karo laivo „Prezidentas Smetona“ ir jo įgulos nuotraukos, knyga Šalčius, M. Svečiuose pas 40 tautų. Kaunas, 1935 su laivo bibliotekos antspaudu. Kitos nuotraukos atspindi lietuvių emigracijos per Atlanto vandenyną temą, XX a. pirmos pusės Lietuvos jūreivystės ir Nemuno laivininkystės istoriją.

Interneto parduotuvėse (antikvariatas

„Norbert Hass“) ir internetiniuose aukcionuose („ARS VIA“, „Ebay“, „Delcampe“, „Stade Auktio-nen“), kuruojant muziejinkui istorikui Daurmantui Kiulkiui, buvo įsigyta su Klaipėdos uosto ir Lietuvos laivybos istorija susijusių pašto ženklų ir vokų, leidinių, žemėlapių, nuotraukų, atvirukų, stalo keramikos, graviūrų ir kitų istorinės grafikos kūrinių.

Iš kolekcionieriaus dr. Vyginto Bubnio įsigytas retų atvirukų ir pašto vokų rinkinys (iš viso 47 vertybės už 4 400 Eur). Rinkinio vertybės susijusios su lietuvių emigracija, Klaipėdos ir Kuršių marių laivų paštu, Klaipėdos uosto firmomis, Vokiečių karo laivais Klaipėdoje.

Įsigyti du laivų modeliai. Keleivinio garlaivio „Lituania“ modelis (mastelis – 1:100, dydis – 1,5 x 0,5 x 0,8 m), pagamintas modelisto Prano Sungailos, remiantis originaliais gamykliniais brėžiniais. Laivas svarbus Lietuvos jūrinei istorijai dėl savo pavadinimo ir atliktos funkcijos – aptarnauti lietuvių (ir kitų Rytų Europos tautų) emigracinius srautus tarp Europos ir Amerikos. 1915 m. statytas garlaivis vadinosi „Czaritza“, 1921–1930 m. plaukiojo „Lituania“ vardu ir priklausė Danijos laivininkystės kompanijai „Baltic American Line“. Ratinio garlaivio „Friedrich Wilhelm IV“ modelį (mastelis – 1:70, dydis – 0,7 x 0,4 x 0,5 m) pagamino modelistas Valentinas Gvozdevas. Tai pirmojo Klaipėdoje pastatyto garlaivio modelis. Jis reprezentuoja techninius pokyčius laivyboje ir prasidėjusią naują garlaivių epochą Klaipėdos uoste ir laivininkystėje. Laivas 1840 m. buvo pastatytas H. Lobeko laivų statykloje ir pavadintas Prūsijos karaliaus garbei. Be garo variklio turėjo du stiebus burėms išsikelti. Klaipėdiečiai laivą vadino tiesiog „Klaipėdos garlaiviu“ ir 1849 m. pradėtas leisti miesto laikraštis buvo taip pavadintas (vok. „Memeler Dampfboot“). Jis leidžiamas iki dabar, leidinio vinjetę puošia garlaivio siluetas.

Iš „ARS VIA“ aukciono namų įsigytas XIX a. pirmos pusės kompasas ir XIX a. pradžios Rytų Prūsijos kompozicinis žemėlapis. XIX a. kompase (su dėžute) įrašai ant būgnelio liudija, kad šis

navigacinis prietaisas buvo naudojamas tiesiogiai su Klaipėdos uosto istorija susijusiame burlaivyje. Pieštame kompasų rožės apskritime (skydelyje) ranka darytas įrašas rašalu: WILLIAM WILSON / MEMEL / 1834. Labai panašus įrašas ir plombų žymės nugarinėje kompasų rožės apskritimo (skydelio) dalyje liudija, kad kompasas buvo sertifikuojamas ir priklausė laivo kapitonui ar/ir savininkui Williamui Wilsonui. Tokie įmagnetintos adatos-ašies būgnelio pagrindu gaminti sausieji magnetiniai kompasai naudoti laivuose XVIII–XIX amžiuose. 25 lakštų žemėlapyje „Karte von Ost-Preussen nebst Preussisch Litthauen und West-Preussen“ (sudarytas – 1796–1802 m., išleidimo metai Berlyne – 1803 m., autoriai – F. L. von Schroetter, F. B. Engelhardt ir M. Haas) detalai pavaizduota XIX a. pradžios pietryčių Baltijos jūros pakrantė su uostų prieigomis ir pajūrio regiono vidaus vandenų telkiniais (marios, upės ir k.t.). Sudėto pilno žemėlapių dydis – 200 x 310 cm.

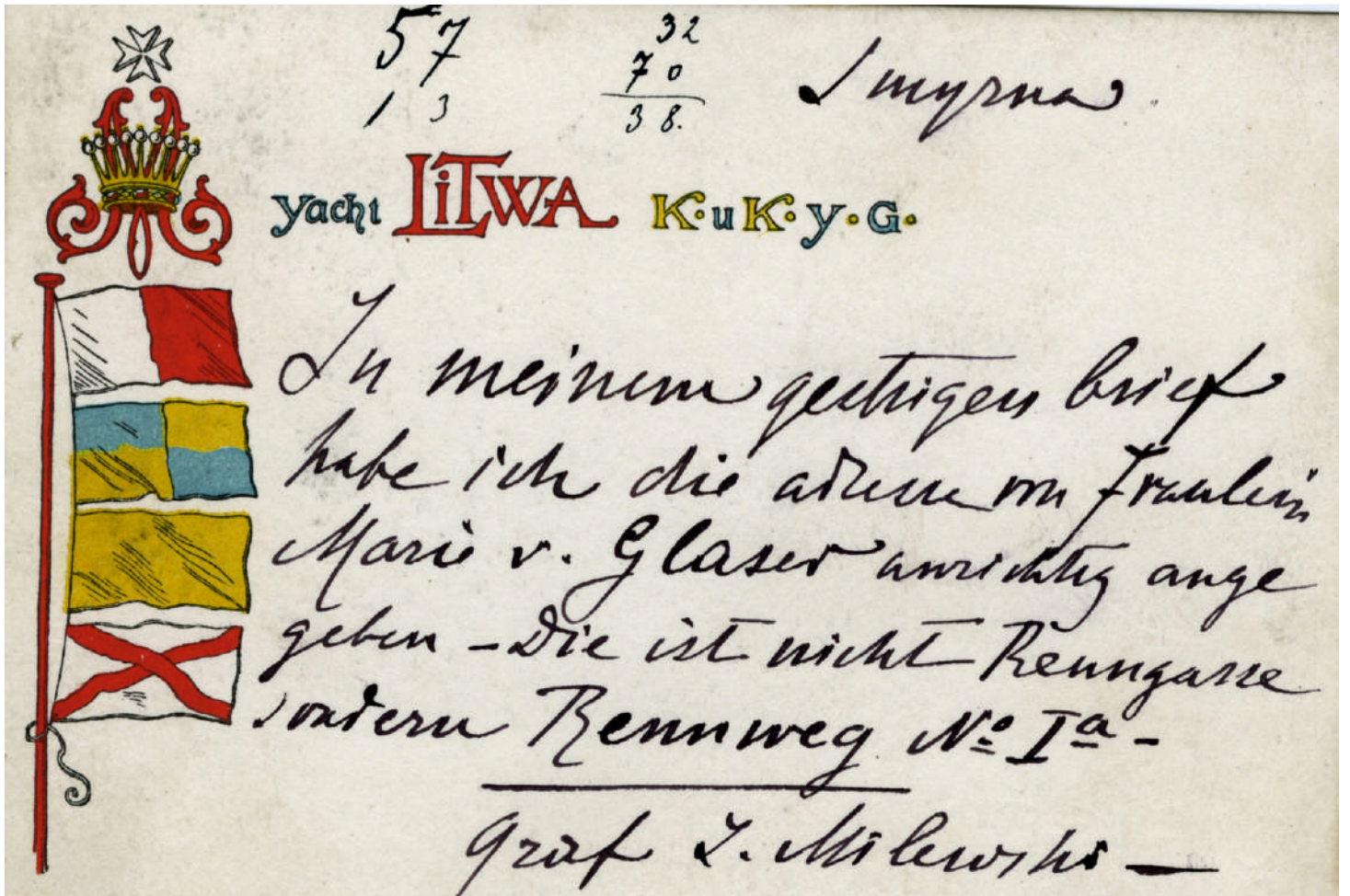
Internetinėje parduotuvėje „Conchology“ išsigytos trys retesnės pilvakojų moliuskų kriauklės – *Mauritia histrio* f. *Westralis*, *Nesiocypraea lisetae maricola* ir *Palmulacypraea boucheti*. Į Lietuvos jūrų muziejaus apskaitą įtrauktas 28 vnt. Koralų rinkinys iš neinventorinto fondo.

Jūros šaulio bloknotas sidabro plokštelių viršeliai su užrašu – Jūros šaulių būrys, XX a. 4 dešimtmetis. LJM 12063/2.

Lietuvos jūrų skauto diržo sagtis, XX a. 3–4 dešimtmetis. LJM 12062.

Jachtos „Litwa“ firminis atvirlaiškis su rašteliu, apie 1900 m. LJM 12066.

Lietuvos jūros sienos apsaugos laivas „Prezidentas Smetona“ su sulaikytu kontrabandininkų laivu „Vesta“, Klaipėda 1930 m. vasaris. LJM 11764.

Lietuviai kariai ir anglų jūreiviai kariniame laive „Cambrian“, Klaipėda 1928 m. liepos 28 d. LJM 11777.

Medžio raižinys „Klaipėdos uosto apy-linkės“, autorius – Gustavas Schönle-beris, 1880 m. LJM 11924/2.

Informacinis leidinys – Palangos jūros maudyklės: Lietuvos gydymo ir poilsio vasaros kurortas (kurorto inspekcijos leidinys), Palanga, 1929 m. LJM 11870.

Klaipėdos herbo piešinys, XX a. 5 dešimtmetis. LJM 11792.

Klaipėdos uostas nuo Smiltynės kalvos (stiklo negatyvas), XX a. 1–3 dešimtmetis. LJM 12060/2.

Marktvolk an der Memel. Von Gustav Schönleber.

Medžio raižinys „Turgaus prekeiviai prie Nemuno“, autorius – Gustavas Schönleberis, 1880 m. LJM11924/1

Klaipėdos laikraščio „Memeler Dampfboot“ firminis vokas su antspaudais ir pašto ženklais, 1922 m. LJM 12061.

XIX a. pirmos pusės sausasis kompasas su įrašu WILLIAM WILSON / MEMEL / 1834, siejamas su Klaipėdos jūreivystės istorija. LJM12072.

1840 m. pirmojo Klaipėdoje statyto garlaivio „Friedrich Wilhelm IV“ modelis. LJM 12075.

Kriauklė *Palmulacypraea boucheti*. LJM 12117.

1803 m. Berlyne išleisto žemėlapis „Karte von Ost-Preussen nebst Preussisch Litthauen und West-Preussen“ titulinis lakštas su Klaipėdos apylinkėmis. LJM 12073/1.

Keleivinio transatlantinio garlaivio „Lituania“ modelis ekspozicijoje „Nuo žagrės iki šturvalo. Jūrinė Lietuva 1900–1940“. LJM 12074.

Rinkinių papildymas 2021 m.

Per metus muziejaus rinkinius papildė 1331 jūrų gamtos ir laivybos istorijos muziejinė vertybė. Kiekiai pagal rinkinius: **jūrų fauna** (kriauklės) – 1024 vnt., **filatelija** (pašto ženklai ir vokai) – 105 vnt., **fotomedžiaga** (nuotraukos) – 49 vnt., **filokartija** (atvirukai) – 37 vnt., **rašytiniai šaltiniai** (informaciniai leidiniai, raštai, dokumentai) – 32 vnt. (iš jų kartografija – 5 vnt.), **kiti daiktai** (istorinių uniformų replikos, emigranto bagažo dėžės) – 25 vnt., **laivų technika** (karinis laivas M52 „Sūduvis“, modelis, varpas) – 21 vnt., **ginklai** (uniforminiai jūriniai kardai ir durklai) – 21 vnt.; **archeologija** (XVIII–XX a. radiniai) – 13 vnt.; **dailė** (Romualdo Inčirausko metalo meno kūriniai) – 4 vnt. Iš viso 2021 m. ekspozicinių įsigyta už 35 962, 26 Eur (projektinės lėšos iš Lietuvos kultūros tarybos – 21 500 Eur, (59,80 proc. visų išlaidų), bendra visų į per metus į apskaitą įtrauktų ekspozicinių vertybių vertė – 550 037,07 Eur.

Pristatome keletą muziejinių vertybių, atrinktų iš 2021 m. Lietuvos jūrų muziejuje suformuotų 18-os ekspozicinių priėmimo nuolat saugoti aktų:

Interneto parduotuvėse ir internetiniuose aukcionuose („ARS VIA“, „Ebay“ ir „Delcampe“), kuruojant muziejiniui istorikui Daumantui Kiulkiui, buvo įsigyti: atvirukas su Klaipėdos chemijos fabriko „Union“ pingvino ženklo produkcijos reklama (XX a. 3–4 dešimtme.), atvirukas su kurėnu ir paštu, vokiečių povandeninio laivo Klaipėdoje (1940 m.) nuotrauka, firminis garlaivio „Lituania“ (apie 1920 m.) blankas ir reta tarpukario Lietuvos garlaivio „Venta“ nuotrauka. Be to, įsigyta ir kitų su Klaipėdos uosto ir Lietuvos laivybos istorija susijusių leidinių, žemėlapių, nuotraukų, atvirukų, pašto vokų ir ženklų, dailės kūrinių (graviūrų ir kitų istorinės grafikos kūrinių).

Už 20 000 Eur įsigyta pirmoji jūrinių durklių ir kardų kolekcijos dalis iš kolekcionieriaus,

buvusio jūrininko Viktoro Rylskovo. Visą Lietuvoje unikalią kolekciją sudaro 41 šaltasis ginklas: 11 durtuvų-kortikų, 10 špagų, 20 kardų ir palašų. Iš jų 30 karo laivyno ir 11 sausumos ir oro karinių pajėgų individualūs šaltieji ginklai. Chronologiškai rinkinio ginklai priskiriami: 2 – XVIII a., 19 – XIX a., 20 – XX a. Rinkinio geografiją sudaro 18 valstybių: 35 vertybės iš Europos (Didžiosios Britanijos, Prancūzijos, Vokietijos, Danijos, Švedijos, Austrijos, Nyderlandų, Lenkijos, Rumunijos, Bulgarijos, Sovietų Sąjungos, Jugoslavijos, Čekoslovakijos), 3 iš Azijos (Japonijos imperijos, Turkijos Respublikos) ir 3 iš Šiaurės ir Pietų Amerikos (JAV, Argentinos, Brazilijos).

Iš skulptoriaus Romualdo Inčirausko įsigyti autoriniai metalo plastikos kūriniai „Klaipėda. Lietuvos jūrų muziejus“ ir „Klaipėda“.

Nerijos forte įrengiant naują nuolatinę laivybos istorijos ekspoziciją „Nuo žagrės iki šturvalo. Jūrinė Lietuva 1900–1940“ buvo pasiūtos istorinių uniformų replikos: Kauno aukštesniosios technikos mokyklos Jūrų skyriaus kadeto uniforma, 1923–1925 m.; Lietuvos jūrų skautų vyr. valtininko uniforma, apie 1930–1940 m.; Klaipėdos uosto vyr. loco uniforma, apie 1937–1940 m.; valstybinės prekybinio laivyno bendrovės „Lietuvos Baltijos Lloyd“ laivo kapitono uniforma, apie 1937–1940 m.; karo laivo „Prezidentas Smetona“ vyr. puskarininkio vasarinė uniforma, apie 1935–1940 m.; Karo laivo „Prezidentas Smetona“ kapitono išėiginė uniforma, apie 1935–1940 m. Uniformų projektus rengė kariuomenės dailininkas Nerijus Treinys, siuvo išskirtinių kostiumų siuvėjos Živilės Češkevičiūtės komanda.

2021 m. liepos 8 d. Lietuvos jūrų muziejus iš Karinių jūrų pajėgų oficialiai perėmė prieštartinę operaciją laivą M52 „Sūduvis“ su tikslu jį transformuoti į laivą-muziejų ir atverti jį visuomenės lankymui Klaipėdos mieste. Laivas „Sūduvis“ (M52) pastatytas 1958 m. Vokietijos kariniam laivynui. 1978–1979 m. laivas buvo modernizuotas iš minų traluotojo į minų paieškos laivą. 1999 m. birželio 22 d. laivas perduotas

Lietuvos Respublikai. Jis buvo pirmasis priešmininių laivų diviziono, įkurto 1999 m. gegužės mėn., laivas. Per 20 metų tarnybos po Lietuvos karinių jūrų pajėgų vėliava „Sūduvis“ dalyvavo įvairiose tarptautinėse karinėse pratybose ir operacijose, priklausė Baltijos šalių priešmininių laivų eskadros (BALTRON) ir NATO nuolatinės parengties priešmininių laivų junginio (SNM CMG1) sudėčiai, taip pat budėjo NATO greitojo reagavimo pajėgose. Pagrindiniai laivo duomenys: ilgis – 47,1 m; plotis – 8,3 m; grimzlė – 2,5 m; vandentalpa – 395 t.; maksimalus greitis – 16 mazgų (jūrmylių per valandą); pagrindinių variklių tipas – dyzelinis „MTU“; įgula – 40 karių (laivui dalyvaujant mokymuose ir operacijose, prie įgulos papildomai būdavo priskiriami nariai išminuotojai).

1990 m. kovo 11 d. nepriklausomybės akto signataras Egidijus Bičkauskas, buvęs ilgametis seimo narys ir aktyvus visuomenės veikėjas, pasitraukęs iš aktyvios politinės veiklos, grįžo prie dar jaunystėje išbandyto hobiaus – laivų modeliavimo. Jau kurį laiką gamina pats ir iš rinkinių renka įvairaus tipo laivų modelius. 2020–2021 m. E. Bičkauskas sukonstravo ispanų XVIII a. antros pusės linijinio karo laivo „Santísima Trinidad“ modelį su burėmis (1:90 masteliu, apie 100 cm ilgio ir 100 cm aukščio). Modelis pagamintas kaip pagrindą naudojant rinkinio konstrukciją, bet daug ką gaminant (pvz. korpuso lentas, denį, rangautą ir takelą) savo rankomis. Modelį E. Bičkauskas padovanojo Lietuvos jūrų muziejui.

2021 m. gausiausiai pasipildė jūros faunos rinkinys. Jūrų gamtos tyrinėtojas Algirdas Stankevičius muziejui perdavė sukaupią kriauklių kolekciją. Dovanojamą kolekciją sudaro 75 kriauklių šeimos, 356 rūšys, viso – 1024 egzemplioriai. Bendra kolekcijos vertė – 6411 Eur.

Muziejininkas-istorikas Daumantas Kiulskys perdavė į muziejaus rinkinius kelionines skrynias ir dėžes, kuriomis naudojami 1922 m. iš emigracijos JAV į Lietuvą keliavusi prosenelio šeima. Tai buvo jų bagažo daiktai plaukiant lai-

vininkystės kompanijos „Cunard Line“ laivu S.S. „Berengaria“. Skrynios ir dėžės parvežti iš prosenelio sodybos Obelių miestelyje Rokiškio rajone.

Bendradarbiaujant su VšĮ „Baltijos paveldas“, vykdančia tarptautinį povandeninio jūrinio paveldo ir aplinkosaugos projektą „Baltic Sea Heritage Rescue Project“, bei susiderinus su Kultūros paveldo departamentu prie Kultūros ministerijos Lietuvos jūrų muziejus į rinkinius priėmė garlaivio „Elbing IX“ (statytas 1913 m.) varpą. Laivas nuskendo Baltijos jūroje dabartinėje Lietuvos išskirtinėje ekonominėje zonoje. Varpas iškeltas iš laivo liekanų jūros dugne.

Kolekcionierius iš Marijampolės Skirmantas Andriušis muziejui pardavė retą dokumentą – 1933 m. liepos 29 d. Klaipėdos miesto policijos valdybos išduotą Klaipėdos krašto asmens dokumentą „Asmens Paliudymas / Personal Ausweis“ su Broniaus Krikštopaičio fotografija ir, be kitos informacijos, „luomo“ įvardijimu – „jurininkas/Seefahrer“. B. Krikštopaitis buvo tarpukario Lietuvos jūrinių prekybinių laivų „Maistas“, „Marijampolė“ ir „Kaunas“ kapitonas.

Atvirukas – Pašto burvaltė (kurėnas) ir garlaivis „Cranz“ Kuršių mariose, XX a. 2–4 dešimtme. LJM 12141.

Priešmininių operacijų – minų paieškos, tralavimo ir naikinimo – karo laivas M52 „Sūduvis“ prie Karališkosios Dangės upės krantinės Klaipėdos centre, 2022 m. liepos 5 d. LJM 12160 A. Mažūno nuotrauka.

Egidijus Bičkauskas prie savo gamybos burlaivio „Santisima Trinidad“ modelio, 2021 m. rugpjūčio 4 d. LJM 12160 A. Mažūno nuotrauka.

Atvirukas – Klaipėdos cheminių trąšų fabriko „Union“ reklama su pingvinais, XX a. 3–4 dešimtme. LJM 12142.

Fotografija – garlaivis „Venta“ Klaipėdos uoste prie Žiemos (Naujojo) uosto baseino kran-
tinių, XX a. 4 dešimtme. LJM 12150.

Viktoro Rylskovo uniforminių jūrinių kardų ir durklių kolekcijos fragmentas, LJM 12565/1-21 A. Mažūno nuotrauka.

Aleksanderio Orłowskio graviūra (plieno raižinys) „Baltijos parantė. Palanga iš jūros pusės“, 1838–1848 m., Paryžius. LJM 12133.

Reklaminius lankstinukas „Lietuva“, piešinių autorius Telesforas Kulakauskas (1907–1977). LJM 12574.

Garlaivio „Lituania“ jūreiviai laivo denyje su gelbėjimosi ratu, XX a. 3 dešimtme. LJM 12597.

Latvijos povandeniniai laivai „Ronis“ ir „Spidola“ Klaipėdos uoste, 1935 m. rugpjūtis. LJM 12586.

Savininko / Des Inhabers

1. Pavardė, vardas ir luomas / Name, Vorname und Stand *Jonas Krikštopaičius*

2. Gyvenamoji vieta ir adresas / Wohnort mit Adresse *Klaipėda 13*

3. Gimęs / Geboren am *14 11 03*

4. Gimimo vieta / Geburtsort *Alonius Rū. Kaucaus*

5. Asmens aprašymas / Personaldaten:

Ūgis / Größe	Didumas / Größe	<i>mitte</i>
Plaukai / Haare	<i>juosvoti</i>	<i>gelbi</i>
Akyš / Augen	<i>gelbi</i>	<i>juvi</i>
Veidas / Gesichtsforn	<i>trai lygo</i>	<i>juvi</i>
Ypatingos žymės / Besondere Kennzeichen		

28 7 33

Savo liudijimu, kad šis asmens pildymo sacininkas tikrai yra tas pats, kurio matomas asmuo ir savo ranka pasirašęs.

Ich bestätige hiermit, dass der Verzeichnete... tatsächlich der durch das Bild und dargelegte Beson ist und die darunter stehende Beschreibung vollkommen richtig ist.

29. 5. 1933

Politis Valdyba / Polizei-Verwaltung

L. Juozas

Dokumentas – kapitono Broniaus Krikštopaičio Klaipėdos krašto gyventojų asmens dokumentas, išduotas 1933 m. liepos 29 d. LJM 12681

Garlaivio „Elbing IX“ (1913 m.) varpas parodoje „Baltijos gelmių istorijos“. LJM 12680 A. Mažūno nuotrauka.

Su Lietuvos jūrinė istorija susijusių uniformų replikos/ rekonstrukcijos muziejaus ekspozicijoje „Nuo žagrės iki šturvalo. Jūrinė Lietuva 1900-1940“ LJM pm 11079–11084. A. Mažūno nuotrauka.

